NİHAYET

SAYI 60 | ARALIK 2019 | FİYATI 13 TL | KKTC FİYATI 15 TL

9 772149 036004

DOSYA

Popüler Din Dilinin Sorunları

Siyasi Bir "Narcos" Okuması
Ahmed Fatih Andı

Tüketim Kültüründe Din de Tüketilir
Süleyman Seyfi Öğün

Sizin de Bir Popstar Vaiziniz Var mı?
İsmihan Şimşek

Durup İnce Şeyleri Anlamak
Kemal Sayar

Beğeni Rekorları Kıracak Yeni Tasarımlarıyla

YAKIŞIR BANA BELLONA!

• İmpera Koleksiyonu •

BELLONA

444 33 99
bellona.com.tr

bellonamobilya bellona bellonamobilya

POPÜLER DİN DİLİNİN SORUNLARI

Popüler din diliyle, ekranlarda, sosyal medyada dinî konularda yapılan konuşmaları ve vaazları olduğu kadar, günümüz vaizlerinin ve hocalarının halka yaptığı konuşmaları da kastediyoruz.

Bu dilin tahlili, bize aynı zamanda günümüz Müslüman zihniyetindeki dönüşümlerin de ipuçlarını verecektir. Çünkü bu din dili, bir yanıyla muhataplarının beklentilerini gözeterek şekillenirken, öte yandan da muhataplarının anlayışlarını da biçimlendirmekte.

Popüler din dilinin bazı temel sorunları var. Mesela tribünlere oynarken yüzeye vuran edebiyat parçalama arzusunun doğurduğu, zevksiz ve çakma bir üslup bunlardan biri. Bu, edebiyat değil, edebiyatın sömürüsü aslında.

Buna bağlı olarak klişecilik, ağlak bir duyguculuk da cabası.

Yine promosyoncu ve pazarlamacı bir tabiatı var bu dilin. Dinî hakikatlerin sade ve doğrudan bir anlatımına duyulmayan güvenden kaynaklanan, bir tür misyonerliğin de fonda yer aldığı bir gayretkeşlikle malul bu dil.

Yanı sıra, niceliğin egemenliğinin temsil sahnesi hâline gelen bu dil, skorculuğu seviyor. Mesela bir milyar salavat, altmış üç bin hatim gibi, ne bir mesnedi ne de bir geleneği olan, ilkeler karşısında sınanmamış ve hesabını vermemiş performansları seviyor.

Bu, işin bir yönü.

Diğer yönü de popüler din dilindeki kuşatıcılık sorunu. Şu hoca, "bizim mahalle"nin güvenli sınırları içinde kontrolsüzce atış yapıyor, sosyal medyanın hiperaktif ve gayri ciddi sarfiyatına habire katkı sunuyor; öteki, geleneksel birikime gözü kapalı dalarak sağa sola yumruk sallarken, o çok "parlak" buluşlarını gözleri parlayarak ve şehvetle pazarlıyor. Böylece ister gelenekçi isterse modernist olsun, çoğunlukla kendine çalışmış oluyor.

Bu dosya, sanırız konuya bir giriş sayılabilir. İletişimci, ilahiyatçı, sosyolog arkadaşların ilgilerini bekleyen önemli bir meseleyle karşı karşıya olduğumuzu söyleyip çekilelim.

Ahmet Murat

BU AY İSTANBUL'DAKİ BİRKAÇ ÜNİVERSİTEDE *NİHAYET* OLARAK KONUK OLACAĞIZ. MÜSAİT OLANLARI BEKLERİZ.

BURAYA YAZILANLARIN OKUNDUĞUNDAN EMİN DEĞİLİM. HAYIRLISI.

Dosya /

Popüler Din Dilinin Sorunları

İçindekiler

22

Popüler Din Dili Yoruyor

AHMET MURAT

34

Din Dili Medyatikleşirse

METİN EKEN

46

Gündelik Hayat Değişiminin Dine Yansıması

NEVİN MERİÇ

50

İran'da Dinî Programlara Genel Bir Bakış

ZEYNEP ÖZEL

NİHAYET | YIL:5 | SAYI:60

İmtiyaz Sahibi
Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş adına
Mustafa Albayrak

Ahmet Murat Özel
Genel Yayın Yönetmeni

İslâm Dalp
Yazı İşleri Şefi

Kübra Kuruali Yaşar
Editör

Dilara Yabul
Yazı İşleri

Saliha Şişman
Son Okuma

Burhan İstenci
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Harun Tan
Kreatif Direktör

Simurg Interdisciplinary Studio
Tasarım

Metin Taha Yılmaz
Tasarım Uygulama

Suat Özdemir
Sosyal Medya

Abdullah Hanönü
Reklam Genel Müdürü

Ziya Kadam
Reklam Genel Müdür Yardımcısı

Gülay Bayrak
Reklam Genel Müdür Yardımcısı

Ayşegül Dag
Reklam Grup Müdürü

Reklam
0212 467 65 65 (1727

Cenk Kahraman
Rezervasyon Müdür Yardımcısı
cenk.kahraman@reklampiri.com
Reklam Rezervasyon

12 **Hakan Erdem** Metinler, Yazarlarından Bağımsız Yaşar

16 **Erhan İdiz** Yoldaki Tuhaflık

18 **Ebuzer Caner** Entelektüel Öfke: Nuri Pakdil

26 **İsmihan Şimşek** Sizin de Bir Popstar Vaiziniz Var mı?

40 **Süleyman Seyfi Öğün** Tüketim Kültüründe Din de Tüketilir

70 **Ahmed Fatih Andı** Siyasi Bir Narcos Okuması

88 **Sadık Şanlı** Sıkışmışlık İle Yozlaşma Parantezinde Bozkır

92 **Kolektif** Türkiye'den ve Dünyadan Kitaplar

04
Petrolsüz Komprador ve Kapı Kulları
MUSTAFA ÖZEL

56
Muazzez Abla'nın Evi
CİHAN AKTAŞ

62
Durup İnce Şeyleri Anlamak
KEMAL SAYAR

80
Bir Şehri Sevmek, Aşka Sebep Aramaktır...
AYŞEGÜL TOZAL

84
Komedi Sinemayı Kurtarabilir mi?
AYBALA HİLÂL YÜKSEL

88
Sıkışmışlık İle Yozlaşma Parantezinde Bozkır
SADIK ŞANLI

Özcan Ural
Satın alma ve Baskı Müdürü
Baskı

Birlikte Dağıtım A.Ş.
0212 467 67 17
www.birlikte.com.tr
abone@nihayet.com
Abone-Satış-Dağıtım

İhlas Gazetecilik A.Ş.
Merkez Mahallesi 29 Ekim Caddesi
İhlas Plaza No.11 A/41 34197
Yenibosna / Bahçelievler / İstanbul
Basım

Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş.
Samandıra - İstanbul
0216 585 90 00
www.turkuvazmatbaacilik.com
Kurumsal Dağıtım

Maltepe Mah. Fetih Cad. No: 6
Topkapı - Zeytinburnu, İstanbul
0212 467 65 07
www.nihayet.com
iletisim@nihayet.com
İletişim - Yönetim Yeri

Her hakkı mahfuzdur. Dergideki yazı, fotoğraf ve diğer görsellerin izin alınmadan veya kaynak gösterilmeden her türlü ortamda çoğaltılması yasaktır.

albayrak Medya

Petrolsüz Komprador ve Kapı Kulları

Mustafa Özel

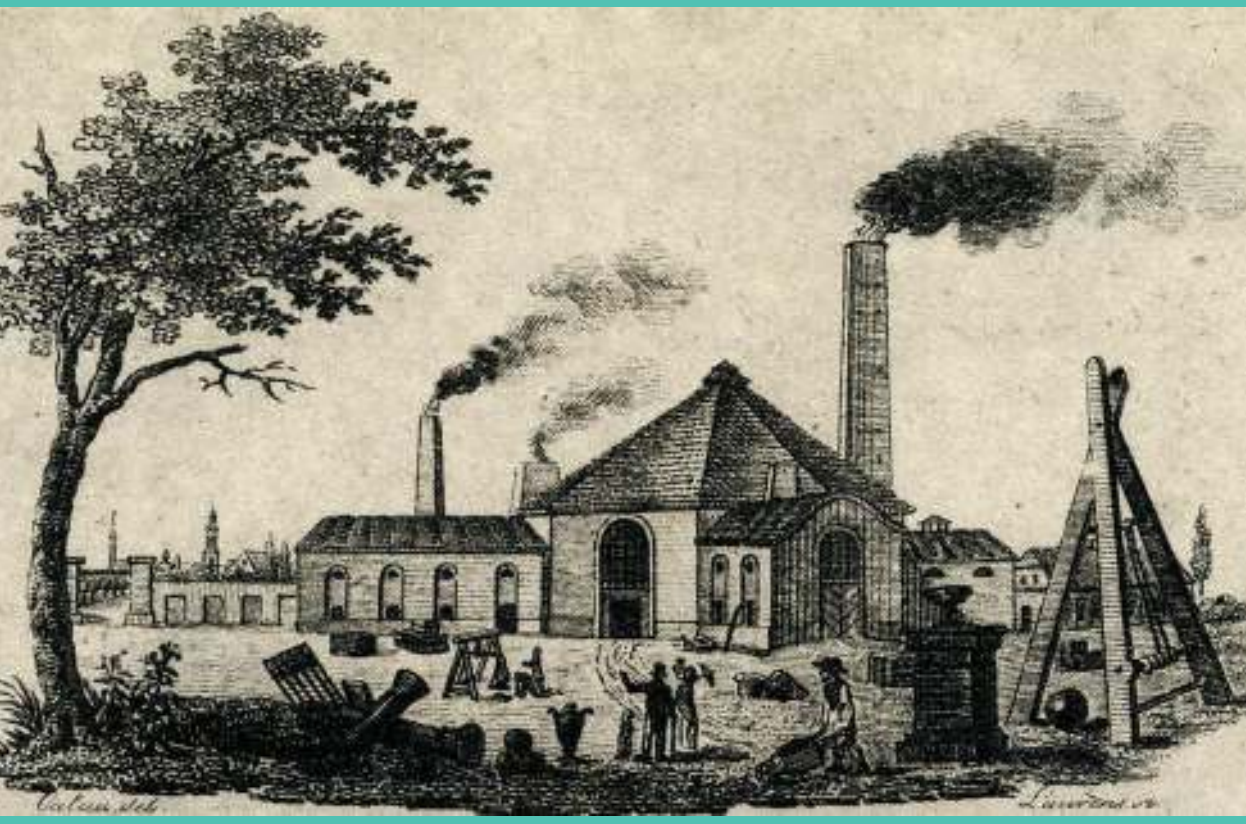

Türkiye'de sanayileşme, ülkeyi petrol kuyularından uzaklaştıran inkılap hareketlerinin gölgesinde gerçekleşti. İki tür sanayici çıktı ortaya: komprador ve kapı kulu. Birinciler, yabancı şirketlerin işbirlikçi acentesi; ikinciler Ankara'nın emir erleri. Attilâ İlhan'a göre, halkın inkılaplara direnmesinde bu gerçeklerin payı büyük: "Halka gerici deyip duruyoruz ya, bu gericiliğin izahı dediklerimde saklı: İleri olduğu iddia edilen her adımın, memleketi olduğundan daha berbat hayat şartlarına sevk etmesi, ilerliyoruz dedikçe gerilememiz, onların bu çeşit inkılapçılıklara âdeta sevk-i tabiiyle karşı olmasına yol açıyor. Altyapıda, halkın menfaatına tek değişiklik yok, üst yapıda yapılan değişikliklerse yabancıların, bir de onlarla işbirliği edenlerin işine yaramış. Bizde inkılapçı demek, farkında olarak olmayarak, bir yabancının çıkarını müdafaa eden münevver demektir."

Başkan Trump'ın bir tweeti ABD'nin yeni Orta Doğu politikalarının en çarpıcı özeti oldu: "Sınırı başkaları kontrol etsin. Biz petrolü güvence altına aldık. Petrolü seviyorum!" Attilâ İlhan, *Sırtlan Payı*'nda 27 Mayıs darbesinden geriye doğru Türkiye'de inkılapçılığın tarihini "bir bakıma yabancı müdahalelerin tarihi" olarak nitelendiriyor ve sözü sonunda petrole getiriyordu: "Emperyalizm için (daha o zamandan) önemli olan petrol, petrolü ele geçirmek ise Arap ülkelerini Osmanlı'nın hâkimiyetinden kurtarmakla mümkün. İnkıraz hâlinde filan ama, asrın başında Osmanlı ta Yemen içlerine kadar hükmünü sürdürüyor. Bu hükmün azalışı, yani bu toprakların elimizden çıkıp emperyalistlerin eline geçişiyle, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki inkılap hareketlerinin inkişafı ters orantılıdır: Muvaffak olan her inkılap hamlesi, aşağı yukarı, bize bir eyalete mal olur. O kadar ki Abdülhamid'in sukutu bir despotluğun sonu olmuştur ama, sonraki on yıl içinde imparatorluk diye bir şey de kalmamıştır." Cumhuriyet inkılabına ve bilhassa Mustafa Kemal'e âşık olan kurgu ustamız, buna rağmen hilafetin kaldırılışını bile bu bağlamda değerlendirmekten geri durmuyor: "Ankara'nın hilafeti ilgası, şüphesiz muasır bir devlet olmamızı temin ediyor, lakin ne pahasına? Türkiye'nin Orta Doğu üstündeki yüzlerce yıllık nüfuzundan vazgeçilmesi pahasına değil mi? Miralayın saf saf inkılap sandığı tahavvülatın büyük bir kısmı, hakikat hâlde, Türkiye'yi Müslüman mazisinden, dolayısıyla Araplardan, yani petrol bölgesinden tecrit eden radikal tedbirlerdir."[1]

Türkiye'de sanayileşme, ülkeyi petrol kuyularından uzaklaştıran inkılap hareketlerinin gölgesinde gerçekleşti. İki tür sanayici çıktı ortaya: komprador ve kapı kulu. Birinciler, yabancı şirketlerin işbirlikçi acentesi; ikinciler Ankara'nın emir erleri. Attilâ İlhan'a göre, halkın inkılaplara direnmesinde bu gerçeklerin payı büyük: "Halka gerici deyip duruyoruz ya, bu gericiliğin izahı dediklerimde saklı: İleri olduğu iddia edilen her adımın, memleketi olduğundan daha berbat hayat şartlarına sevk etmesi, ilerliyoruz dedikçe gerilememiz, onların bu çeşit inkılapçılıklara âdeta sevk-i tabiiyle karşı olmasına yol açıyor. Altyapıda, halkın menfaatına tek değişiklik yok, üst yapıda yapılan değişikliklerse yabancıların, bir de onlarla işbirliği edenlerin işine yaramış. Bizde inkılapçı demek, farkında olarak olmayarak, bir yabancının çıkarını müdafaa eden münevver demektir." Halide Edib ise *Sonsuz Panayır*'da "İki Binler" adını verdiği kapı kulu burjuvalarımızın nasıl boy verdiğine ayna tutuyordu: "İşte halis muhlis iki binler… Şehremini'deki iki odalı evden Fatih'te küçük bir apartmana, nihayet oradan Ayazpaşa'nın gösterişli lüks apartmanlarından birine sıçradılar. Evet, onlar, yürüye yürüye değil, sıçraya sıçraya vasıl olurlar! (...) Şu palabıyık, Ayıntaplı meşhur şakinin oğlu. İmzasını bile güçlükle atar fakat en aşağı üç milyonluktur. "[2] Zenginliklerini ne yazık ki kişisel yeteneklerine değil, siyasal "yatırımlarına" borçludur bu haydutlar. Onun için, siyaset ve devlet adamları karşısında boyunları daima bükük, elleri sımsıkı bağlıdır. "Bunlar parti merkezleri-

Sekülerleşmenin temel taşıyıcısı modern iktisadi süreçtir. Modern anlamı ve muhtevasıyla bilim de bu sürecin bir parçasıdır. Acaba Batı geleneği içinde, görünüşteki zıtlaşmaya rağmen, bir süreklilikten söz edemez miyiz?

Dünyayı kavrama biçiminin "ona egemen olma" biçimini değiştirmesi, dünyanın dine göre meşrulaştırılmasının önemini kaybetmesi ve yeni bir meşrulaştırıcı gücün devreye girmesi ile mümkün olabilirdi. Bu sadece filozof, bilim adamı, tüccar gibi marjinal bireyler için değil, büyük halk kitleleri için de böyle olmalıydı.

ne, halkevlerine, düğmelerini ilikler, ellerini kavuşturur, camiye girer gibi girerler. Değil bu yerlerin başkanına, hatta hademesine saygılarını sunmak için iki büklüm olurlar" (s. 114). Uyanıktırlar ama sık sık "dayı" değiştirirler. "Evlerinde, üstünde bir satır yazı yazmadıkları mükellef yazı masalarının karşısında, resmi asılı nüfuz sahibi bir siyasi dayının bir gün birdenbire resminin kalktığı görülür. Çünkü bugün karşısında göbek attıkları hamilerinin yıldızı söner sönmez, duvardaki resmi de yere düşer, birkaç gün sonra yeni sivrilen bir mevki sahibinin portresi duvara asılır" (s. 27).

Ağa girişimciden mektepli girişimciye

Orhan Pamuk, *Cevdet Bey ve Oğulları* romanında sadece esnaf Cevdet Bey'in büyük iş adamlığına yükseliş serüvenini resmetmekle kalmıyor, yeni kuşak "tahsilli girişimci" Ömer ile eski kuşak "ağa girişimci" Kerim Naci Bey'in sistemdeki yerlerini de tartışıyor. Ömer, Avrupa'da mühendislik tahsili yapmıştır. "Avrupa'dan çok şey öğrendim. Burada hımbıl bir insan olamam artık. Azla yetinemem. Bu hayatta bir şeyler yapmalı. Onu doldurmalı. Her şeyin ötesine geçmeli... Sıradan bir hayat istemiyorum ben!" Kerim Naci Bey ise âdeta atına atlamış bir Napolyon'dur. "Herkes ağzı açık, hayran, el pençe divan durup bakıyor. O da ordusunu teftiş eden kumandan gibi başını sallıyor. Devlet denetmenleri de atlarıyla arkadan geliyor." Ömer'in tek gayesi, para kazanmaktır. "Para kazanacağım! Bu parayla her şeyi ele geçireceğim! Her şeyi... Ben uyuz bir Türk olmak istemiyorum! (…) Sivas'a gidip para kazanacağım. Para kazanacağım! (…) Zengin ve dolu yaşamak istiyorum."[3]

Milletvekili Muhtar Bey'in kızı Nazlı ile sözlüdür Ömer. Peki, bir milletvekili, fatih olma yolundaki bir girişimciye neler sağlayabilir? Ankara'da yeni yeni ihaleler alır şüphesiz, çok para kazanır, ona ve karısına hayran olurlar ve arkalarından "Şu Ömer Bey hiçbir şeyle yetinmez!" derler. Kemah'ta bir tünel ihalesi alan Ömer uzun zaman orada çalışır. Şantiyedeki ilginç tiplerden biri Herr Rudolph adındaki Alman mühendistir. Gözü açılmış Türklere sadece hırslı olmanın yetmediğini, akıl ve ruhları aydınlanmadıkça "kasvetli Doğu dünyasında" yaşamaya devam edecekleri fikrini aşılamaya çalışır. Ömer kendisini Balzac'ın *Goriot Baba* romanındaki Rastignac'a benzetmektedir. Herr Rudolph güler: "Sizi Rastignac yapan tohum bu toprakta, Doğu'nun bu sert, acımasız toprağında nasıl yeşerir bilmem. Sizin hırslarınıza bu toprak uygun değil. Çünkü bu toprak eski ve verimsiz otlarından, dikenlerinden temizlenmedi. Balzac'ın Rastignac'ının arkasında kanlı

Fransız Devrimi vardı. Burada! Burada en büyük efendi hâlâ Kerim Naci Bey... Burada bütün demiryolu inşaatının en büyük patronu bir toprak ağası... Hem toprak ağası hem demiryolu müteahhidi, hem de milletvekili... Size bir şey kalmamış dostum. Hah, ha... Yaşlı otlar, dikenler her yeri tutmuşken siz neyi fethedeceksiniz Herr Fatih?" (s. 282).

Buna rağmen, 1936 Şubatı'nda Türkiye'ye dönen mühendis Ömer kendisini bir fatih, bir Rastignac sanmaktadır. Galata köprüsünü geçerken "Bir fatihim ben!" diye düşünür. "Kendini hafif hissediyor, gök yıllardır ilk defa üzerine abanmıyordu." Rastignac da Goriot Baba'yı gömdükten sonra Paris'e ("bu uğuldayan kovana") balını önceden çeker gibi bir bakış fırlatıp "Şimdi çık karşıma!" diye meydan okumamış mıydı? Ömer de bütün Türkiye'ye meydan okuyor. Trende tanıştıkları ve "küçük zevkleri, küçük dertleriyle bu hayatın kendisi için yeterli olduğunu" söyleyen Sait Bey'e cevabı, bu Jön Türk'ün hakiki kişiliğini ele veriyor: "Küçük zevkler, küçük dertler bana yetmiyor. Çok şey yapmak istiyorum. Azla yetinmek istemiyorum. Benim hırsım belirli bir şeye karşı duyulan hırs değil! Her şeye karşı hırslıyım. Bütün o şeyi... hayatı, önüme gelen her şeyi ele geçirmek istiyorum."

Her şeyi ele geçirmek, her şeyin kendi iradesine boyun eğmesini sağlamak! Bu uğurda bütün gelişmelerin onun için el ele verdiğini düşünüyordu Ömer. Kemah'taki tünel ihalesi, milletvekilinin kızı Nazlı ile nişanlanması.. her olay onu hedefine götürecek bir vesileden ibaretti. On dokuzuncu yüzyıl Avrupa gerçekliğine kıyasla dile getirecek olursak, Ömer kanatları yeni palazlanan bir Mr. Dombey idi. Charles Dickens, Türk meslektaşından 130 yıl önce İngiliz toplumunun "yükselen orta-sınıf bireylerinin" hırslarını resmederken toplumbilimcilere parmak ısırtacak bir ustalık gösteriyordu: "O üç kelime -Dombey ve Oğlu- Bay Dombey'nin hayatının biricik düşüncesini ifade ediyordu. Yeryüzü Dombey ve oğlunun içinde ticaret yapmaları için yaratılmıştı, ay ve güneş onları aydınlatmak için. Nehir ve denizler onların gemilerini yüzdürmek için düzenlenmişti; gök kuşakları onlara güzel havalar vaat ediyordu; rüzgârlar onların giriştiği işlerin lehine yahut aleyhine esiyor, yıldız ve gezegenler onların merkezinde yer aldıkları bir sistemi bozulmadan muhafaza etmek üzere yörüngelerinde dönüyordu. Yaygın kısaltmalar onların gözünde yeni anlamlar kazanıyor, anlamlarını sadece onlardan alıyordu: (Milattan sonra anlamına gelen) A.D.'nin *anno Domini* (Efendimizin yılı) ile hiçbir münasebeti yoktu, *anno Dombei* (ve oğlu) demekti o."[4]

Aydınlan ki, dünyaya hükmet!

Çorak Anadolu'nun ortasında dağları delmeye uğraşan Ömer bu nevzuhur özelliklerini neye borçluydu? "Aydınlanma" arzusuna diyor Herr Rodolph. Anadolu'nun teknolojik imarına omuz vermeye çalışan bu çağdaş Faust'a göre, aydınlanmak "içine şeytan girmek" demekti. Refik ile Ömer'e Goethe'yi değil, Hölderlin'i okuyor ama, "Tıpkı muhteşem bir Despot gibi Doğu, gücü ve göz kamaştıran ışığıyla insanları yere çalar, insan orada daha yürümeyi öğrenmeden diz çökmek, konuşmayı öğrenmeden dua etmek zorunda kalır." Doğu'nun "ruhuyla" uyuşamadığı için ülkesine dönmeye karar veren Alman mühendise göre bu iki Türk arkadaşı da "onlardan" değildir artık. "Siz de bu memleketin ruhuyla uyuşamıyorsunuz. Şeytan girmiş bir kere içinize, ruhunuza aklın ışığı düşmüş, artık yabancısınız, ne

"TOPLUM"UN VE "KÜLTÜR"ÜN DİNÎ KURUM VE SİMGELERİN EGEMENLİĞİNDEN KURTARILMASI, SEKÜLERLEŞTİRİLMESİ GEREKİYORDU. SEKÜLERLEŞME SADECE BİR SOSYO-STRÜKTÜREL SÜREÇ DEĞİL, KÜLTÜREL HAYAT VE TASAVVURUN BÜTÜNÜNÜ ETKİLEYEN; SANATTA, FELSEFEDE, EDEBİYATTA VE EN ÖNEMLİSİ (BAĞIMSIZ VE TAMAMEN SEKÜLER BİR DÜNYA GÖRÜŞÜ OLARAK) BİLİMİN DOĞUŞUNDA "DİNÎ MUHTEVANIN AZALMASI" SÜRECİDİR.

yaparsanız yapın yabancısınız" (s. 280). Kant Aydınlanma'yı "insanın, kendisinin sebep olduğu bir sabâvet (çocukluk, ergin olmayış) durumundan kurtuluşu" olarak tanımlıyordu. Sabâvet bir insanın, başka birinin yönlendirmesi olmadan kendi aklını kullanamama iktidarsızlığıdır. Bu durum bir idrak eksikliğinden değil de, kendi aklını başkasının yardımı olmadan kullanma kararlılık ve cesaretinin olmayışından kaynaklandığı zaman ona insanın kendisi sebep oluyordur. *Sapere aude*! Kendi aklını kullanmaya cüret et! Ernst Cassirer'e göre, Kant'ın 1784 yılında yaptığı bu yorum Aydınlanma felsefesinin hem kesin düşünsel yönelimini hem de onun tarihî karakter ve misyonunu en açık biçimde tavsif etmektedir. "Kuvvetini ilahi vahye dayalı bir inançtan alan ve esas olarak otorite ve gelenek güçlerince desteklenen görüşe karşı, Aydınlanma akla ve idrak güçlerine dayanan başka bir görüş ortaya koydu. Aydınlanma'nın tüm yönelimlerinin arkasındaki temel fikir şu kanaattir: İnsan aklı kendi gücü ile ve tabiatüstü yardıma başvurulmaksızın dünya sistemini kavramaya yeterlidir ve dünyayı bu yeni kavrama biçimi ona yeni bir biçimde egemen olmaya yol açacaktır."[5]

Dünyayı kavrama biçiminin "ona egemen olma" biçimini değiştirmesi, dünyanın dine göre meşrulaştırılmasının önemini kaybetmesi ve yeni bir meşrulaştırıcı gücün devreye girmesi ile mümkün olabilirdi. Bu sadece filozof, bilim adamı, tüccar gibi marjinal bireyler için değil, büyük halk kitleleri için de böyle olmalıydı. Yani "toplum"un ve "kültür"ün dinî kurum ve simgelerin egemenliğinden kurtarılması, sekülerleştirilmesi gerekiyordu. Sekülerleşme sadece bir sosyo-strüktürel süreç değil, kültürel hayat ve tasavvurun bütününü etkileyen; sanatta, felsefede, edebiyatta ve en önemlisi (bağımsız ve tamamen seküler bir dünya görüşü olarak) bilimin doğuşunda "dinî muhtevanın azalması" sürecidir. Bu sürecin öznel bir yanı da vardır: Toplum ve kültürün sekülerleşmesinin yanı sıra bilinç de sekülerleşmekte; modern Batı, dünyaya ve kendi hayatlarına dinî yorumlardan yararlanmadan bakan artan sayıda "bireyler" meydana getirmektedir.[6] Nobel ödüllü romancımızın daha ilk romanında bütün bu kritik ayrıntıların farkında olması, takdire şayandır.

Sekülerleşmenin temel taşıyıcısı modern iktisadi süreçtir, yani kapitalizmin ve özellikle sanayi kapitalizminin dinamiği. Modern anlamı ve muhtevasıyla bilim de bu sürecin bir parçasıdır. Ama acaba Batı geleneği içinde, görünüşteki zıtlaşmaya rağmen, bir sürekliliken söz edemez miyiz? Daha açık ifadeyle, bizzat Batı'daki "din geleneği" sekülerleşmenin tohumlarını kendi içinde taşıyor olamaz mı? Peter L. Berger, "Modern dünya, Hristiyan ruhunun yüce bir gerçekleşimi olarak (Hegel) yorumlanabilir veya Hristiyanlık modern dünyanın kasvetli havasının sorumlusu olan esas patojenik faktör olarak (Schopenhauer ve Nietzsche) görülebilir" diyor. Müslümanları da artık yakından ve derinden ilgilendirmesi gereken bu incelikli tartışmaya 2020'de devam edelim.

1. Attilâ İlhan, *Sırtlan Payı*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay., 2016, s. 252-3.
2. Halide Edib, *Sonsuz Panayır*, İstanbul: Can, 2016, s. 40-3.
3. Orhan Pamuk, *Cevdet Bey ve Oğulları*, İstanbul: Can, 2012, s. 128-9.
4. Charles Dickens, *Dombey and Son*, New York, 1963, s. 30.
5. Ernest Cassirer, "Enlightenment" maddesi, *Encyclopedia of Social Sciences*, 1931.
6. Peter L. Berger, *The Social Reality of Religion*, Londra: Penguin,1973, s. 113.

Mustafa Özel

Akademisyen, Yazar

BİSAV'ın kurucularından. İstanbul Şehir Üniversitesi'nde dersler veriyor. Son zamanlarda romanlar üzerinden iktisat okumaları yapıyor.

YENİ

molfix

Pure & Soft

Pamuksu Yumuşaklık*

%0
Parfüm
Klor
Paraben
Nonilfenol

%0 endişe
%100 iç huzur

*Pamuk içermez

Kırk Ambar

Turgut Cansever'in Yönetim Felsefesi: Bilgili ve Ahenkli Ol!

Şaşırdınız! Turgut Cansever hangi şirketin kurucusu acaba? *Tevhid ve Mimari* şirketinin efendim! Bizi varoluş sırrına yaklaştıran hikmet ve sanat ehli olmasaydı, dünyevi "başarılarımızın" ne anlamı olurdu? Turgut Cansever, sadece modern Türkiye'nin yetiştirdiği en büyük mimarlardan biri değil; aynı zamanda en önemli çağdaş düşünürlerimizden biriydi. Yöneticiler için yol açıcı olduğunu düşündüğüm fikirlerinin bir kısmını Cansever Yönetim Felsefesi (CYF) başlığı altında sunmak istiyorum. Bana göre, CYF'nin dört ana sütunu şunlardır:

1. Dünyada hiçbir çözüm ebediyen geçerli değildir. Açık uçlu, geliştirilmeye müsait, gelecek nesillerin iradesine ipotek koymayan çözümler peşinde olun.
2. Hükmetmeye değil, ahenge önem verin. Parça-bütün ilişkisini hakkaniyetle sürdürün.
3. Hep hareket hâlinde olun, fakat küçük adımlarla ilerleyin. Mütevazı olun.
4. Adil yönetimin temeli bilgidir. Bilgisiz eylem meşru değildir.

...

Cansever tevhid ve bütünlük peşindeydi. "İslam'ın gündemindeki ilkelerin en önemlisi tevhid ilkesidir" diyordu. Batı felsefesi ancak 20. yüzyılda bu ilkeye yaklaşır gibi oldu: "Asır başında Varlık felsefesiyle, Gestalt teorisiyle beraber 'bütün'ün önemi tekrar kavranıldı." Bütünün ve ahengin. Yukarıda işaret edilen baskıcı, merkeziyetçi görüşü "Rönesans'ın temel yanılgısı" sayan Cansever, bunun her şeyi dondurduğunu; buna karşılık İslam ve Asya felsefelerinin hayatı ve sanatı dinamik bir *süreç* olarak algıladıklarını söyler. Batı düşünce ve sanatının 20. yüzyıldaki dönüşümünün İslam'a ve Asya felsefelerine yönelik olduğunu belirten Cansever, Picasso'nun bir portre çalışmasını örnek gösterir: "Picasso o portrede bir genç kızın yüzünü aynı satıh üzerinde bir karşıdan, bir tam profil, bir de dörtte üç profil olarak üç defa resmeder. Onun donuk bir şey olmadığını, farklı görüş açılarından farklı biçimler vücuda getirdiğini ortaya koyar. Rönesans'ın donuk anlayışı ise değişmeye hiçbir şekilde açık değildir." (*Kubbeyi Yere Koymamak*)

Bu ülkede kültürel değişme sadece temel sanat türünün mimari olmaktan çıkması değil, aynı zamanda yaşama kültürünün de biçim değiştirmesiydi. 1990 yılında *Sanat Dünyamız* dergisine verdiği mülakatta özetle şöyle diyordu: "İstanbul'un seçkinleri, büyük bir mimarlık geleneğinin ürettiği mimari eserleri terk edip, Osmanbey'de apartman katında oturmaya gittiler. Bazı arkadaşlarım 'Köylüler kente geldiler de mimarlık yıkıldı' diyorlar. Gerçek bunun tersidir. Türk aydınları Batı hayranlığı altında kendi kültür çevrelerini bırakıp Fransız modeli havasız, koridorlu ve sosyal münasebetleri içermeyen yoz yapılar içerisinde oturmayı tercih ettiler. Onlar yüzünden bütün toplum yozlaştı."

Beyaz Türklerin Cansever'e sonuna kadar mesafeli durmalarının sebebi anlaşılıyor, değil mi? Onlar büyük bir şuursuzluk içinde Batı merkeziyetçiliğine sarılırken; bunun hem yönetimde hem mimaride ortaya çıkardığı kişiliksizlik ve sürüleşmeyi kutsarken, Osmanlı kültürüne sinmiş İslami değerler halkın içinde yaşamaya devam ediyordu. "Çözülme veya sapma aydın kesimdedir. ODTÜ ormanının karşısındaki gecekonduların bir tek kusuru var: pencerelerinin ölçüsü yanlış. Eğer orada bir fabrika doğru pencereler imal etse, o gecekondular harika Osmanlı evleri olacak. Orada (çağdaş mimar ve plancıların koyduğu) tepeden inme yanlışlar olmadığından, evler arası münasebet var. Herkes komşusuyla beraber yaşayacağının idraki içinde, komşusuna göre evini yerleştiriyor." (*İzlenim*, Haziran 1995)

...

Cansever sayesinde şu üç gerçeği kavramış olduk:

1. Mimari sadece bina yapma değil, bireyi ve toplumu insanca yaşatma sanatıdır.
2. Bu sanatın zirvesine Osmanlı'da ulaşılmıştır.
3. Osmanlı mimari ve idari çözümlemesi birinci sınıf çağdaş mimar ve yönetim filozoflarının ulaşmaya çalıştığı, bizimse göz ardı ettiğimiz bir hazinedir. Bakalım CYF doktora tezini hazırlatmak hangi üniversitemize nasip olacak?

(Mustafa Özel, *Makul Yönetici Çağdaş Bir Fütüvvetnâme*, Albaraka Yayınları)

Emin
Isıl işlem Görmüş
Acılı/Acısız
Kangal Sucuk
250 g
Isıl işlem Görmüş
Baton Sucuk
380 g
Isıl işlem Görmüş
Dilimli Sucuk
250 g
Premium
Kavurma
Kavurma
150 g
Yeni Ürün
Sade/Fıstıklı
Dilimli
Macar Salam
60 g/8 dilim
Macar Salam
Sade/Fıstıklı
Macar Salam
250 g
Pastırma
120 g
KALİTEMİZ GÜVENCE ALTINDADIR
MEMNUN KALMADIĞINIZ ÜRÜNÜ TARTIŞMASIZ İADE EDEBİLİRSİNİZ
Ürünlerimizin periyodik analizleri yapılmaktadır.
bimturkiye
BİM
TOPTAN FİYATINA PERAKENDE SATIŞ
www.bim.com.tr

Hakan Erdem

Söyleşi Yusuf Temizcan
Fotoğraflar Sedat Özkömeç

Metinler, Yazarlarından Bağımsız Yaşar

Boğaziçi ve Oxford üniversitelerinde öğrenim gören Y. Hakan Erdem Hoca, Boğaziçi Üniversitesi'nde 11 yıl ders verdikten sonra Sabancı Üniversitesi'ne geçti ve hâlen çalışmalarını burada devam ettiriyor. *Karar* gazetesinde düzenli olarak tarih yazıları kaleme alıyor. *Osmanlı'da Köleliğin Sonu*, *Kitab-ı Duvduvani*, *Zaman Çöktü*, *Tarih-lenk*, *Unomastica alla Turca*, *Torosyan'ın Acayip Hikayesi* isimli kitapları var. Kendisiyle yapılan söyleşileri bir araya getirdiği *Sözden Kalanlar*'ı fırsat bilerek son yıllarda hızla artan tarih ilgisini, popüler tarih yazımını ve bunun çıktılarını konuştuk.

Hocam işinin ehli bir tarihçi tam olarak ne yapmak ister, tarihçinin muradı nedir? Bizim tarihe genel olarak bakışımız nasıl olmalıdır?

Tarihçi, çalışma alanı olarak geçmişi seçmiş bir bilim insanıdır. Temel kaygısı geçmişi yargılamak veya geçmişle gururlanmak değil, geçmişi yani artık mevcut olmayan bir dünyayı ve onun insanlarını mümkün olduğunca anlamaktır. Tarihe, bugünün tartışmalarına malzeme vermeye yarayan bir depo veya havuz olarak bakmamalıyız diye düşünürüm.

Tarihî konuları dipnotlardan, literatür tartışmalarından arındırarak daha zevkli bir şekilde anlatma çabasına, bunların herkes için ilgi çekici ve anlaşılır yapılmasına yönelik gayretlere nasıl bakıyorsunuz? Romanlara, televizyon ve YouTube programlarına yani genel olarak tarihin popülerleştirilmesine bakışınız nedir?

Tarihin popülerleştirilmesi çabalarına kategorik olarak olumsuz bakıyorum diye bir durum yok. Fakat bunun büyük bir sorumlulukla yapılması lazım. Onu görmüyorum. Tamam dipnot, literatür eleştirisi filan olmasın ama popüler tarih diye bin yıllık klişeleri sorgusuz sualsiz ve literatürden habersiz bir şekilde tekrarlamanın da âlemi yok. Yahut nasıl olsa kaynak, dipnot, referans sormuyorlar diye en uçuk komplo teorilerini en ufak bir kanıta dayanmaksızın tarih diye sunmanın...

***Sözden Kalanlar* isimli sizinle yapılan söyleşileri belli temalar etrafında topladığınız kitabınız geçtiğimiz aylarda yayımlandı. Tarihçilik mesleğine, tarih yazımına, kurgu eserlerine dair bakışınızı etraflıca görme imkânımız oluyor bu çalışmada. Bir tarihçi nasıl titiz çalışır konusunda da canlı bir örnek sunuyor.**

Evvela, ulaşılması kolay olmayan ve bir araya getirilmese bir süre sonra da kaybolup gidecek olan metinlerin toplu bir hâle konulmasından dolayı memnunum. Bunların üzerinde tarihleri de olduğu için, belli bir dönemde Türkiye kamuoyunda bahsettiğiniz konularda neler merak edilmiş, konuşulmuş ve benim bundaki rolüm veya katkım nedir, sanırım bu hususlarda bir fikir verebiliyor.

Kitabınızın dikkat çekici yönlerinden biri de Türkiye'deki hemen her kesimden kişilerin sizinle söyleşi yapmış olması. Bunu bir şans ya da imkân olarak görüyor musunuz?

Kesinlikle görüyorum. Önsözde söyledim de... Farklı görüşlere sahip olunması tabii ki çok olumlu ve çok saygıdeğer bir durumdur. İnsanların, aynı görüşte olduğu, daha doğrusu bir yerlerden emredildiği için öyleymiş rolü yaptığı toplumlara "totaliter" diyoruz ve pek beğenmiyoruz. Mülakatları yapanların değişik yayın organları için çalışıyor olmaları benim için bir sorun değil, bilakis bir gurur kaynağıdır. Amacımız, teyit isteyen bir insan grubuna istediklerini anlatıp masalcılık yapmak ve bu arada tarihçi olarak da onların teyidini almak mı yoksa açık yüreklilikle bütün bir toplumun tarihini anlamak ve tartışmak mı? Bütün toplumun tarihini anlayacak ve araştıracaksak, bu tür tartışmalara katılımın geniş olmasında fayda var.

Son yıllarda tarihî karakterlere ve olaylara karşı Türkiye'de yoğun bir ilgi söz konusu. Diziler çok fazla izleniyor, kitaplar iyi satıyor, ciddi bir merak var yani. Sizi memnun ediyor mu bu durum? Endişelendiğiniz hususlar var mı?

Bir ilgi olduğunu ben de görüyorum. Fakat bunun tarihe duyulan bir ilgi mi yoksa tarih ambalajına sarılmış aksiyon ve sansasyona duyulan bir ilgi mi olduğu konusunda şüphelerim var. Hâliyle kurgu eserlerin üreticilerinin amacı daha doğru bir tarih anlatmak veya mevcut tarih anlatılarının kalitesini yükseltmek değil, daha çok izlenmek, daha fazla sayıda insanı çekmektir. Bunda da bizatihi yanlış bir husus yok. Yeter ki, bu eserleri üretenler topluma tarih sundukları iddiasında olmasın.

Endişelendiğim başlıca nokta şu: Dünyada da böyle, "tarihî" bir arka plan eşliğinde üretilmiş kurgu ürünleri var. Fakat ya "dönem filmi / dizisi / romanı"dır, sanatçıları ve üreticileri azami bir çaba sergilemişlerdir, tarihe saygılarını göstermişlerdir; böylece kendi ürünleri de daha ikna edici olmuştur. Ya da aslında geçmişte, gerçek hiçbir toplumda olmayan ama "tarihimsi" bir hava içinde bir kurgusal eser ortaya koymuşlardır. Dolayısıyla gerçek tari-

MÜLAKATLARI YAPANLARIN DEĞİŞİK YAYIN ORGANLARI İÇİN ÇALIŞIYOR OLMALARI BENİM İÇİN BİR GURUR KAYNAĞIDIR. AMACIMIZ, TEYİT İSTEYEN BİR İNSAN GRUBUNA İSTEDİKLERİNİ ANLATIP MASALCILIK YAPMAK VE BU ARADA TARİHÇİ OLARAK DA ONLARIN TEYİDİNİ ALMAK MI YOKSA AÇIK YÜREKLİLİKLE BÜTÜN BİR TOPLUMUN TARİHİNİ ANLAMAK VE TARTIŞMAK MI? BÜTÜN TOPLUMUN TARİHİNİ ANLAYACAK VE ARAŞTIRACAKSAK, BU TÜR TARTIŞMALARA KATILIMIN GENİŞ OLMASINDA FAYDA VAR.

he herhangi bir şekilde hasar verme ihtimalleri yoktur. Bu ikinci kategoride mesela, *The Lord of the Rings* veya *Game of Thrones*'u sayabilirim. Bizde ise maalesef, hem döneme hem de tarihî gerçek kişilere saygı minimaldir. Osmanlı devletinin kurucusunun babası her iki bölümden birinde kendi elleriyle birini katlediyor... Yurt dışından birileri üretmiş olsaydı "Tarihin *Geceyarısı Ekspresi*" der, protesto için sokaklara dökülürdük ama kendimiz yaptık!

Aslında siz bu verdiğiniz örnekteki gibi hatalı tarih bilgilerini *Tarih-lenk* adında işlemiştiniz ve bunlar kitaplaşmıştı. Ünlü pek çok tarihçiyi topa tuttuğunuz da olmuştu. Hayli ilgi çekiciydi. Bunu devam ettirmek istiyor musunuz?

Hayır, bu çok yapılabilir bir şey olmasına ve tarih metinlerinin çok zengin malzeme sunmasına rağmen böyle bir niyetim yok. Çalışılacak o kadar çok yeni konu, söylenmesi gereken o kadar çok söz var ki, örnekleri değiştirerek yeni bir klon üretmeye gerek yok. Ama bu arada, söylemeliyim ki *Tarih-lenk* adlı bir çalışmam hâlâ var, bir yere gitmedi ve okuyanlar ve okuyacaklar açısından kendi müstakil hayatını sürdürüyor. Malum, metinler, yazarlarından bağımsız olarak yaşar.

Sizin ayrıca üç romanınız var. Başka kurgu çalışmalarınız olacak mı?

Olmayacak diyemem. Fakat özel bir planlama veya hazırlık içinde değilim.

Sizin en çok sevdiğiniz tarihî karakter kimdir?

Çok zor bir soru bu... On kişi deseniz daha rahat bir cevap verebilirim ama teke indirgemek imkânsız gibi bir şey. "Osmanlı padişahları" diye bir kategori icat etsek, II. Murad'ı söyleyebilirim.

Son yıllarda tarihe yoğun bir ilginin olduğu doğru. Fakat bunun tarihe duyulan bir ilgi mi yoksa tarih ambalajına sarılmış aksiyon ve sansasyona duyulan ilgi mi olduğu konusunda şüphelerim var.

Tarihte en çok ilginizi çeken olay hangisi?

İnsanoğlunun yazıyı keşfederek konuştuğu dili birtakım işaretler aracılığıyla kayıt altına alması ve bu arada, istese de istemese de tarihi başlatması...

Bir tarih meraklısının elinden düşmemesi gereken birkaç kitap ismi rica etsek sizden?

Bu da cevaplaması güç bir soru... Evvela, tarih meraklısını birkaç kitaba mahkûm etmek olmaz... Ama bu günlerde beğendiklerimden iki kitap önerebilirim: Sophia Rose Arjana'nın *Batı Tahayyülünde Müslümanlar* ve Frederick Starr'ın *Kayıp Aydınlanma: Orta Asya'nın Altın Çağı*.

Sizin baş ucu kitaplarınız var mıdır? Varsa hangileridir?

Olmaz mı? Ben "baş ucu kitabı" deyince uyumadan önce okuduğum kitapları anlıyorum. Bu kitaplar dönem dönem değişir. Mesela şu anda, "Dede Korkut Oğuznameleri" olarak bilinen metinlerin, Semih Tezcan-Hendrik Boeschoten ve Mertol Tulum-Mehmet Mahur Tulum tarafından yapılan neşirlerini karşılaştırmalı okuyorum.

ZEYTİNBURNU KÜLTÜR SANAT
ZEYTİNBURNU BELEDİYESİ
ARALIK 2019

Tiyatro

EYVAH NADİR

8+ BİLETLİ

CMT PZ
ARALIK 7 / 8
15:00 19:00 20:00

TURTA GİRMEMİŞ ORMAN

Çocuk Tiyatrosu

4+ BİLETLİ

CMT PZ
ARALIK 14 / 15
13:00 19:00

ŞAİR ŞİİR ŞUUR MEHMET AKİF ERSOY

8+ BİLETLİ

CMT PZ
ARALIK 21 / 22
15:00 19:00
20:00

AZİZ DOSTUM ÇEHOV

8+ BİLETLİ

CM CMT PZ
ARALIK 27 / 28 / 29
20:00 15:00 19:00
20:00

Söyleşi

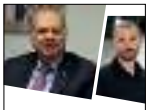

100 Yüze İmza ve Söyleşi
SUNAN SAMED KARAGÖZ
KONUK MUSTAFA İSEN
ARALIK **11** Çarşamba *19:00*

Sinema Söyleşisi "Kapan"
MODERATÖR ABDULHAMİT GÜLER
KONUŞMACILAR
SEVİD ÇOLAK, DÜVEN ADIGÜZEL, YÜKSEL AKÇA
ARALIK **25** Çarşamba *20:30*

Kavramların İzinde "Siyasal İlâhiyat"
SUNAN ASIM ÖZ
KONUK PROF. DR. BÜNYAMİN BEZCİ
ARALIK **26** Perşembe *19:00*

Edebiyat Ne Söyler? "Edebiyat ve Felsefe"
SUNAN CEMAL ŞAKAR
KONUK ALİ UTKU
ARALIK **27** Cuma *19:00*

Gelenekselden Çağdaşa "Estetikten Poetikaya Osmanlı Şiiri"
SUNAN AYŞE TAŞKENT
KONUK DOÇ. DR. BERAT AÇIL
ARALIK **30** Pazartesi *19:00*

Seminer

PANEL

TÜRKİYE'NİN RUHU
"Vefatının 42. Yılında Oğuz Atay"
OTURUM BAŞKANI DOĞAN HIZLAN
KONUŞMACILAR NECİP TOSUN, PROF. DR. HANDAN İNCİ, HANDAN ACAR YILDIZ
ARALIK **12** Perşembe *19:00*

İslâm Düşüncesi ve Çağdaş Sorunlar "Felsefe Geleneğinde Akıl Meselesi"
PROF. DR. ÖMER TÜRKER
ARALIK **4** Çarşamba *19:00*

Dünden Kalanlar
PROF. DR. ALİ BİRİNCİ
ARALIK **13** Cuma *19:00*

Tasavvuf ve Şiir
EKREM DEMİRLİ
ARALIK **18** Çarşamba *19:00*

Rehberinizle İstanbul "Boğaziçi'nde Tarih ve Bugün"
SEDAT BORNOVALI
ARALIK **19** Perşembe *19:00*

Şiirle Gelenler "Milli Şiir'den "Sivil Şiir"e Bir Modernleşme Hikâyesi"
ALİ AYÇİL
ARALIK **24** Salı *19:00*

Sinema

SÜPER AYI

7+ BİLETLİ

CM CMT PZ PZT SL ÇRŞ PRŞ
KASIM 29 / 30 ARALIK 1 / 2 / 3 / 4 / 5
13:30 16:00 19:00

SEVİMLİ EJDERHA KOKONAT

BİLETLİ

CM CMT PZ PZT SL ÇRŞ PRŞ
ARALIK 6 / 7 / 8 / 9 / 10 / 11 / 12
13:30 16:00 19:00

BİSİKLETLER

BİLETLİ

PZT SL ÇRŞ PRŞ
ARALIK 16 / 17 / 18 / 19
13:30 16:00 19:00

ACEMİ KAŞİFLER: GÖREVİMİZ KOCAAYAK

BİLETLİ

CM CMT PZ PZT SL
ARALIK 20 / 21 / 22 / 23 / 24
13:30 16:00 19:00

KAPAN

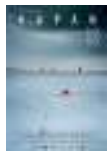

BİLETLİ

ÇRŞ PRŞ CM CMT PZ PZT SL
ARALIK 25 / 26 / 27 / 28 / 29 / 30 / 31
13:30 16:00 19:00

Müzik

İstanbul Devlet Türk Halk Müziği Korosu
ARALIK **10** Salı *20:00*

İstanbul Devlet Modern Folk Müzik Topluluğu
ARALIK **24** Salı *20:00*

Gençlik Merkezi

Gençlerle Hasbihal
DR. MEHMET ALİ DOĞAN
ARALIK **3** Salı *12:30*
MERKEZEFENDİ MİLLET KIRAATHANESİ

Tarih ve Edebiyat Okumaları
PROF. DR. İSMAİL COŞKUN
ARALIK **14-21-28** Cmt *14:00*

Nağmedâr Etkinlikleri

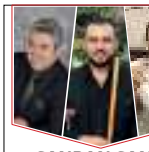

CANDAN CANA NAĞMELER
ARALIK **7** Cumartesi *14:30*

TEKKE İLAHİLERİ
ARALIK **14** Cumartesi *14:30*

FASL-I NEBİ
ARALIK **21** Cumartesi *14:30*

NEYZEN VE TANBURİ BESTEKÂRLAR
ARALIK **28** Cumartesi *14:30*

MEŞK HALKASI
ARALIK **1 / 8 / 15 / 22 / 29** Pazar *13:00*

Zeytinburnu Tıbbi Bitkiler Bahçesi

BAKIM
Doğal Tarifler
TUĞÇE ABRA SEVENCAN
ARALIK **7** Cumartesi 13:00-15:00

BİTKİLER
Uçucu Yağ Bitkileri
MEHVİŞ ZENGİN TUNMAZ
ARALIK **11** Çarşamba 13:00-15:00

ÇOCUKLAR
Gönüllü Bahçıvanlık (8-12 Yaş)
ZTBB
ARALIK **13** Cuma 13:00-15:00

GIDALAR
Farklı Aromalı Çikolatalar
BİLGE İYİGÜN DİVRİKLİOĞLU
ARALIK **14** Cumartesi 13:00-15:00

BİTKİLER
Tohum Saklama
MEHMET ALİ ALTUNKAŞ
ARALIK **18** Çarşamba 13:00-15:00

BAKIM
Güzellik Otları
SEDA YALVAÇ
ARALIK **20** Cuma 13:00-15:00

GIDALAR
Geleneksel Ekmekler
BÜŞRA SAĞLAM
ARALIK **21** Cumartesi 13:00-15:00

ÇOCUKLAR
Çevreci Kalemtıklar (8-12 Yaş)
ZTBB
ARALIK **25** Çarşamba 13:00-15:00

ÇOCUKLAR
Minik Ellere Toprağa (5-7 Yaş)
ZTBB
ARALIK **27** Cuma 13:00-15:00

GIDALAR
Arıcılık
ADNAN BORA
ARALIK **28** Cumartesi 13:00-17:00

NAĞMEDÂR ve TİBBİ BİTKİLER PROGRAMLARI HARİÇ BÜTÜN ETKİNLİKLER **ZEYTİNBURNU KÜLTÜR VE SANAT MERKEZİ**NDE YAPILACAKTIR.

zeytinburnukultursanat.com

Yoldaki Tuhaflık – Kenya

Hapse Götüren Poşet

Kenya'da plastik torba üretmek, satmak hatta taşımak bile yasak. Her ay ortalama 24 milyon plastik torbanın kullanıldığı ülkede kesilen sığırların yarısının midesinden poşet çıkınca hükûmet böyle bir karar almıştı. Ben ülkeye gitmeden iki gün önce alınan bu karar için rehberim uzun uzadıya uyarmış, eğer bavulumdan poşet çıkarsa 38 bin dolara kadar para ve dört yıla kadar hapis cezası alabileceğimi söylemişti. Neyse ki ülkeyi gezdiğim sekiz günde herhangi bir sorun yaşamadım fakat aradan geçen iki yıldan sonra plastik torba kullanan beş yüz kişinin gözaltına alındığını öğrendim. İşin güzel yanıysa bu karar sonrası ülkede plastik torba kullanım oranında yüzde seksenlik bir azalma olmuş.

"Babam Türkiye'den Geldi"

Yol tuhaflıklarla dolu. Yaklaşık yetmiş yıl önce Türkiye'den çıkıp Ekvator çizgisi üzerindeki bir şehre yerleşen Türk'ün hikâyesine denk gelmek bunlardan yalnızca biri. Kenya'nın en ücra şehrinde yaşayan bir Türk. Buraya neden geldiğine, nasıl geldiğine dair bir bilgi yok. Kızı Halima da bunu merak etmemiş olacak ki hiç sormamış babasına. Halima, Türkiye'den geldiğimizi duyunca babasından bahsetti bize. Kenya'da annesiyle tanışıp evlenmişler, tek bildiği buydu. Belli ki daha fazlasını merak etmemiş, merak ettiği yaşa geldiğindeyse kaybetmiş onu. Babası evlerinin yakınında bir mezarlıkta yatıyor.

Her Sorunun Ortak Çözümü: Rüşvet

Gittiğim her ülkede, rahat geçinebilmek için asıl mesleklerinden farklı işler yapan insanlar tanıdım. İran'da ticaretle uğraşan memurlar, Afganistan'da günlük işte çalışan askerler, Malezya'da boş zamanlarında taksicilik yapan işçiler... Kenya'da seçenekleri bulunmadığından olsa gerek memurların ikinci gelir kaynağı rüşvet oluyor. Ülkede -özellikle havalimanlarında- attığınız her adımda bir sorun yaşıyorsunuz. Kemeriniz, çantanızdaki zeytin, kolunuzdaki saat, fotoğraf makineniz önünüze yasaklı bir şeymiş gibi konuluyor. Neyse ki ülkede her sorun için bir çözüm var: rüşvet. Bu işin gizliden yapıldığını sanıyordum fakat herkesin içinde alenen istendiğini görünce...

Sahil Dili, Swahili

Afrika'nın doğu kıyısında bulunan Tanzanya, Kenya ve Uganda'nın ortak dili Swahili. Swahili, Arapça sahil isminden geliyor, sahildekilerin dili demek. Bu dili diğerlerinden farklı kılan Afrika'ya ait olmasına rağmen içinde kullanılan bolca Arapça sözcük. Grameri farklı, sözcükleri farklı bir dilden olan Swahili veya asıl adıyla Kiswahili, günümüzde yaklaşık 80 milyon kişi tarafından konuşuluyor.

Erhan İdiz

Öğrenci

Sosyoloji öğrencisi. İHA'da muhabirlik yaptı. Çok sayıda ülke geziyor, fotoğraf çekiyor ve yazıyor.

Entelektüel Öfke: Nuri Pakdil

Edebiyat dergisi bağlamında hep bir iç işleyişten, manifestodan, iç bağdan ve iç disiplinden söz edilir. Kuşkusuz *Edebiyat* bir örgüt değildir. Bir tarikat ya da dergâh da değildir. Şirket hiç değildir. Yüzde yüz kendine özgü bir "âdâp ve erkân" vardır. Bu, *Edebiyat* dergisi yazarlarının, dostlarının dilini, üslubunu, davranışlarını, bütünüyle hayatlarını belirler, onları bir örnek hâle getirir. Derginin düşüncesini, dilini oluşturan bütünde, "büro" sözcüğü kullanılmaz, onun yerine "İrtibat Noktası", "Karargâh" ya da "Edebiyatın Yönetimevi" denir. Dergide yazan ya da dergiyle birinci dereceden ilgili kişilerin kaldığı edebiyat evleri ise "hücre" olarak bilinir. Bu dille konuşmaya önem verilir ve bu ayrıma dikkat edilir.

Demirler Pasajı'ndaki 15/5 nolu mekân, *Edebiyat* dergisinin kapanışı olan Aralık 1984'ten sonra üç yılı aşkın Nuri Pakdil ve Edebiyat Eylemi için "İrtibat Noktası" olma işlevini sürdürür.
Nuri Pakdil'in gündüzleri uğradığı, kendisiyle görüşmek için gelenleri kabul ettiği, okuduğu, yazdığı, yemeklerini yediği, bir leğende abdestini aldığı, masanın arkasında namazını kıldığı, konuştuğu, dünyayı izlediği, öfkelendiği, öfkesini, kinini toprağa verdiği bir karargâhtır...

Nuri Pakdil'in hayatına yakından şahitlik etmiş Hüseyin Su'nun *Takvim Yırtıkları, Entelektüel Öfke, Nuri Pakdil* kitaplarındaki anılarından derlenmiştir.

Ve burası ağırlaşan koşullar nedeniyle taşınılamaz ve sığınılamaz duruma gelir. Nuri Pakdil, karargâhı boşaltmaya karar verir. Hasköy'de küçük ve boş bir dükkânı depo niyetiyle kiralar, 30 Ocak 1988 tarihinde bir cumartesi günü Demirler Pasajı'ndan taşınırlar. Pasajdan çıkarken Nuri Pakdil, "Kesinlikle arkamıza bakmıyoruz beyler!" der. Dört kişi, arkalarına bakmadan Akay Caddesi'nden aşağı yürürler. Edebiyat eyleminin artık bir karargâhı yoktur.

POPÜLER DİN DİLİNİN SORUNLARI

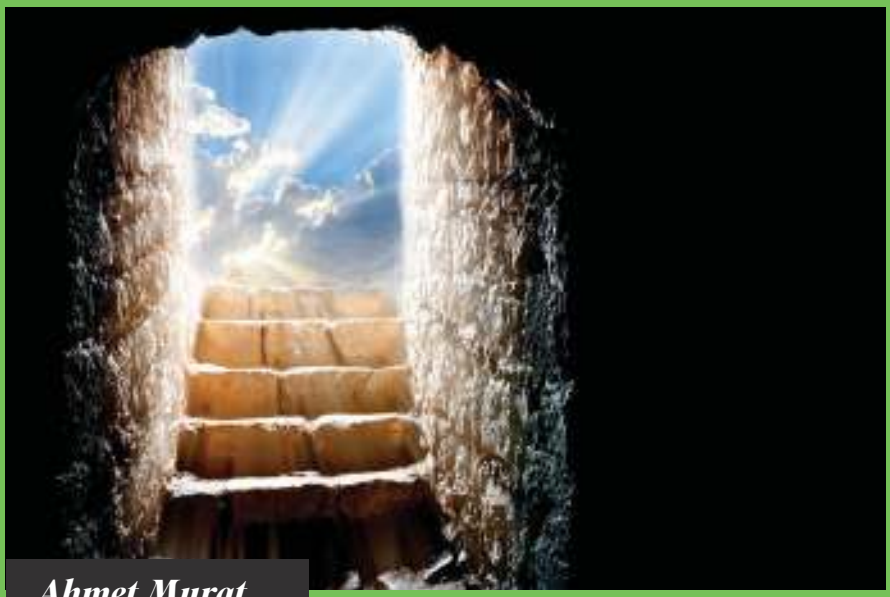

Ahmet Murat

Popüler Din Dili Yoruyor

"Muhterem misafirlerimiz; programımız başlamadan önce sizleri kutlu kitabımızın, çağlar boyunca insanlığa ışık tutan ve günümüzde de çağın bunalımlarına çareler sunan, sağaltıcı ve diriltici bir soluk gibi bizleri onaran ifadelerini dinlemeye davet ediyoruz. Şimdi tazelenme vaktidir. Vakti kuşanma, yüreği onarma, ruhlara baharı çağırma vaktidir. Vakit, kulluk bilincini yenileme, vakit şuuruna ve ötelerin çağrısına kulak verme vaktidir."

Evet, çok kötü. Ama daha kötülerini de dinlemedik mi? Dinî içerikli programlardaki takdim dili, buna bazen hutbelerdeki dili de ekleyebiliriz, bu türden klişelere teslim oluyor sıkça.

Dinî programlar genellikle her türden, her çeşit arka plandan insanın katıldığı ortamlar. Özellikle Anadolu'daki şehirlerde, sözgelimi sempozyum gibi bir ilmî toplantı bile, eğer başlığı dinî içerikli bir tema olduğunu haber veriyorsa, hacı amcalardan profesörlere, öğretmenlerden ev hanımlarına kadar açılan bir çeşitliliği ağırlıyor. Bu türden, homojenliğin yakalanamadığı programlardaki dilin sürekli dalgalandığını, popülerden seçkinciye doğru gidip geldiğini görüyoruz. Mesela takdimler yukarıdaki gibi ağdalı ve klişelerle bezeliyken, protokol konuşması yapan devletlü büyüğün konuşması kendi kişisel hesaplarını da görebildiği bir pratiklikte olabiliyor. Bildiriler akademik ve enerjisiz ama araya giren sunucunun cümleleri bazen münasebetsizce enerjik olabiliyor.

Benim bu takdimlerde hemen dikkatimi çeken, aslında bundan otuz sene önceki bir dinî programda epey "devrimci" gelebilecek bir üslubun bugün artık klişeye dönüşmesini sağlayan mekanizma. Şöyle söyleyelim:

Dedelerimizin katıldığı bir dinî programdaki takdimde "ötelerin çağrısı" ya da "yüreği onarma" gibi ifadeler geçmiş olsaydı, muhtemelen bu ifadeler o günün gençleri tarafından şiirsel ve buluşçu, buna mukabil yaşlılar tarafından manasız veya muğlak bulunacaktı. Hadi biraz abartalım: "Öteler ne oğlum?", "Ahiret gibi baba", "Hmm. Ötelerin çağrısı, yani tahtalı köye davet diyorsun." Ama bugün bunları hâlâ şiirsel ve buluşçu bulmak mümkün mü? Bulan var mı?

Popüler din dilimiz sorunlu ve yaralı. Tedaviye başlangıç için terk edilmesi gereken tek şey var: edebiyat parçalamak, retorik kasmak, belağat yardırmak.

Sezai Karakoç'un ya da Akif İnan'ın bir yazısında geçen bazı ifadeleri, popüler din diline eklemek sadece kırk sene önce değil, bugün de iyi bir fikir olabilir. Ama aynı ifadeleri, ölümüne yorarak, ölümüne kullanarak itibarsızlaştırmak, birer klişeye dönüştürmek de gereksiz ve haksızca. Başka ifade mi kalmadı? Dümdüz anlatsan ne olur sanki? Mesela Kur'an-ı Kerim tilavetini takdim için yukarıdaki gibi süslü ve nesebi belirsiz klişeler yerine, "Kur'an-ı Kerim", "şifa", "zikir", "ibadet", "Allah'ın kelamı", "yol gösterici", "huşu" gibi anahtar kelimeler kullanılarak bir takdim yapılsa ne lazım gelir? Bunlar zaten Kur'ani ifadeler olduğu için hem hakikati dile getirmiş olursun hem de tesiri daha derin olur.

Bu klişelere gömülü popüler din dilinin söylem analizini yapmalıyız. Niçin lirizme bel bağladığını, niçin muğlaklığı sevdiğini, niçin hünsa olduğunu, niçin her

dine uyabilecek bir dinî belirsizliğe açık olduğunu tespit edebilmeliyiz. Ayrıca kökenlerini de göstermeliyiz. Hangi ağlak hatiplerin, hangi edebiyat ve duygu yağmacılarının bu söylemi inşa ettiklerini belirleyebilmeliyiz.

Klişelere gömülü popüler din dilinin söylem analizini yapmalıyız. Niçin lirizme bel bağladığını, niçin muğlaklığı sevdiğini, niçin hünsa olduğunu, niçin her dine uyabilecek bir dinî belirsizliğe açık olduğunu tespit edebilmeliyiz.

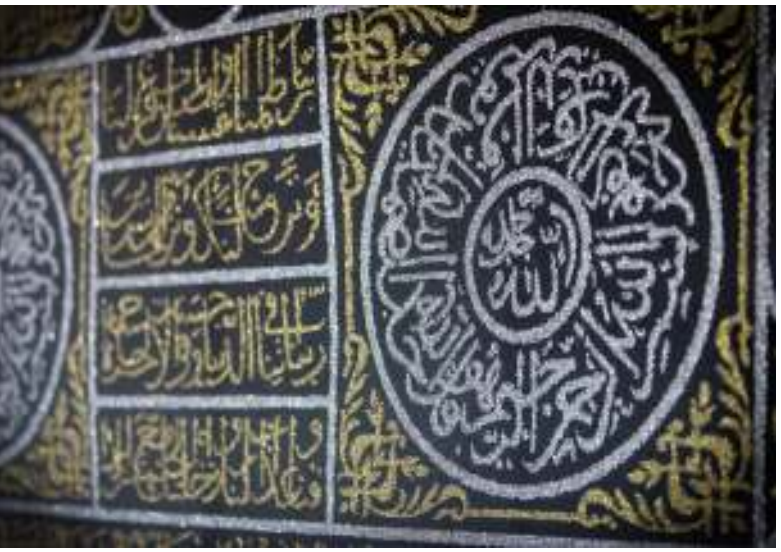

Dinî içerikli bir konferansta, yine böyle bir takdim olmuştu. Benim açımdan uzun, bıktırıcı, klişelerin şahı bir takdim. "Öteler... muhabbet fedaisi... yürek coğrafyası..." gırla gidiyordu. Takdimi yapan bir ilahiyatçıydı. Bu arada hemen önümde oturan iki dedeye gözüm takıldı. Takdimdeki süslü ifadeleri, güya cazip ve yenilikçi buluşları anlamıyorlarmış hissine kapıldım. Yani söylenene bir mana veremiyorlardı sanki. Takdimciyi dinlerken ifadesiz, meraksız ve uzaktılar. Biri, takdim boyunca sakalını kaşıdı durdu. Öteki başındaki örme takkeyi kel başının sağından soluna, solundan sağına kaydırdı durdu. Hayır uyuklamadılar ama içine de giremediler. Duruşları, anlama isteklerini sergiliyordu: Koltuğa bütünüyle kaykılmış değildiler, gözlerini konuşmacıdan ayırmıyorlardı da. Kaşları biraz çatık, dudakları biraz büzüşmüş, bu tamamını anlayamadıkları yabancı dildeki konuşmaya bir ucundan katılmak ister gibiydiler. Ama görünen o ki katılamıyorlardı. Bu hâlleriyle, Yakup Kadri'nin *Kiralık Konak*'ındaki, Türkçe olmalarına rağmen torunlarının okuduğu romanları anlayamayan Naim Efendi'ye benziyorlardı. Ama takdim bitip de Kur'an-ı Kerim tilaveti başlayınca, bir anda canlandılar, bakışları değişti, sanki anladıkları bir dilde yapılan ve kendilerini çok ilgilendiren bir konuşmaya intibak ettiklerini görmeye başladım.

Yani popüler din dilimiz sorunlu ve yaralı. Tedaviye başlangıç için terk edilmesi gereken tek şey var: edebiyat parçalamak, retorik kasmak, belağat yardırmak.

(Bu yazı bir zamanlar *Gerçek Hayat* dergisinde yayımlanmıştı. Dosyayı tamamladığını düşündüğümüz için tekrar yayımlamakta yarar gördük. - Yazar)

Ahmet Murat

Şair, Yazar

Kuşlarla Sohbetin Şartları isimli bir kitabı Ketebe Yayınları'ndan çıktı. İbn Haldun Üniversitesi'nde öğretim üyesi.

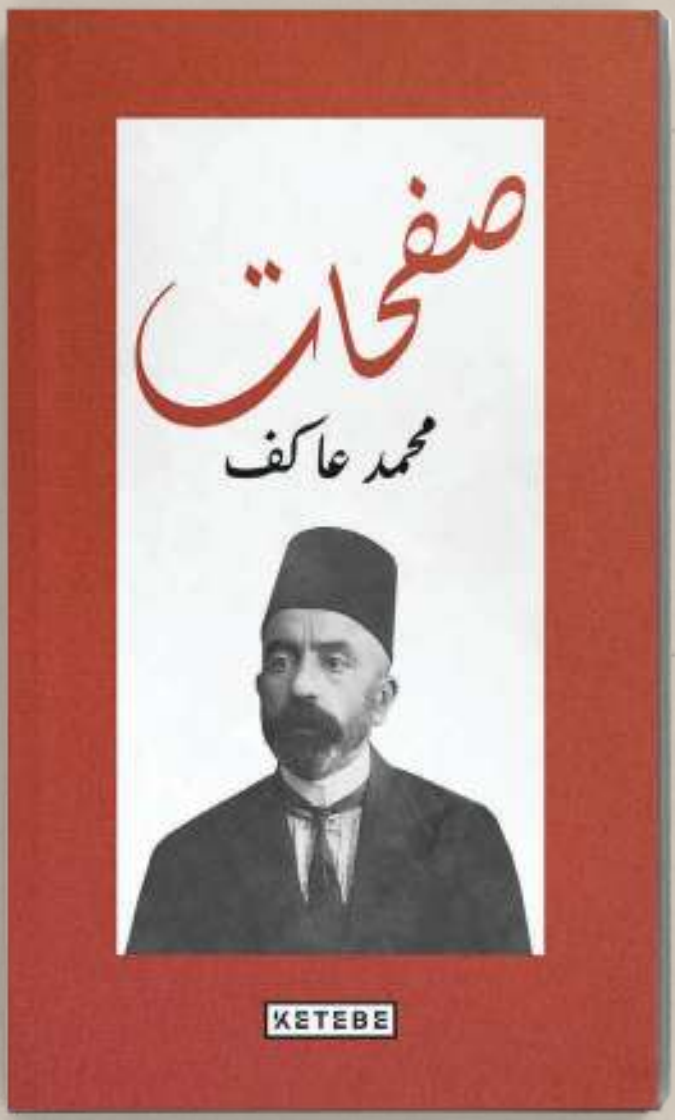

Büyük Boy Ciltli (16x24 cm)
Küçük Boy (10x17 cm)

Günümüzün teknik imkânlarından faydalanılarak kolay okunan harflerle ve tıpkıbasımlardaki hatalar giderilmiş olarak vücuda getirilen Safahât'ta, aynı zamanda Osmanlı Türkçesiyle tarafımızdan ilk defa neşredilen, 1898 yılında Mehmed Âkif 'in ilk şiirlerini neşrettiği Resimli Gazete'deki bazı manzumeleriyle birlikte, onun şairlik serüvenine ve mesleğine uygun düşen diğer şiirleri de "Safahât Dışında Kalan Şiirler" başlığıyla yer almaktadır.

İsmihan Şimşek

Söyleşi Kübra Kuruali Yaşar, İslâm Dalp
Fotoğraf Sedat Özkömeç

Sizin de Bir "Popstar Vaiz"iniz Var mı?

Son yıllarda akademik alanda medyada dinin temsil biçimleriyle ilgili çalışmalar görmeye başladık. Bu çalışmalar görsel, işitsel, basılı ya da dijital medyadaki yayınlar üzerinden "medya-din" ilişkisini sorguluyor. Medya, dinin tebliğ görevini mi üstlenmeye başladı? Televizyonun ticari yapısı, dinin maneviyatıyla birleştiğinde ortaya çıkan "medyatik söylem" dine mi zarar veriyor, topluma mı? Ülkemizde TRT'den günümüze dinî içerikli programlar özellikle işin içine "reyting kaygısı" girince nasıl bir değişime uğradı? Bu sorulardan yola çıkarak İlahiyat mezunu bir medya çalışanı olan İsmihan Şimşek ile yakın zamanda savunduğu "Televizyon Vaizliği" tezini konuştuk.

TRT TEKELİNİN ORTADAN KALKMASINDAN SONRA BİRÇOK FARKLI TELEVİZYON AÇILDI. TGRT, KANAL 7, SAMANYOLU TV, MEHTAP TV, TV5 VB. DİNÎ YÖNELİMLİ VE MUHAFAZAKÂR KANALLAR DA KURULDU. BU DURUM DİNÎ KESİMLERİN MEDYA ARAÇLARINA OLAN OLUMSUZ VE ÇEKİMSER YAKLAŞIMLARININ YIKILIŞINI DA İFADE EDİYOR.

Tezinizde neden "televizyon vaizliği" çalışmak istediniz, bu fikir nasıl ortaya çıktı?

Babam imam, ilkokuldan itibaren "Sen imam kızısın, şunu yapamazsın" gibi ifadelerle büyüdüm. 28 Şubat döneminde ise imam hatip lisesinde öğrenciydim. O günlerde okula alınmadık, eylem yaptık, derken sürekli bir ötekileştirmeyle karşılaştım. Liseyi zar zor bitirebildim ve başörtü sorunu yüzünden 10 yıl boyunca üniversiteye gidemedim. Bu sürede farklı alanlarda kendimi yetiştirmeye çalıştım. Dergilere yazılar gönderiyordum. Sonra bir dergide yazı yazmam istendi, ardından röportaj yapmaya başladım. Böylece medya sektöründe çalışmaya başlamış oldum. Bu arada üniversitede -sadece ilahiyatlarda- başörtü sorunu çözüldü ve ilahiyat okudum. Mesleğe medyayla başlamış olduğum ve lisedeyken de hep iletişim okumak istediğimden iki alanı birleştirmeye karar verdim.

Medyanın dili popüler bir dil ve bu içgüdülerden besleniyor. Dinin anlamını basitleştiriyor, geriye sadece semboller kalıyor. Semboller, ilmihal bilgisi ve dinî ritüeller üzerinden din anlatılmaya başlanıyor.

Dini öteleyen uzunca bir dönemden sonra özel ve tematik televizyonlarda ilahiyatçı akademisyenlerin yer almaya başlaması, bunun reyting aldığının keşfedilmesiyle merkez medyanın olayı sahiplenmesi, özellikle gündüz kuşağı kadın programlarında dinî konulara yer verilmesi, daha derinlikli konuların ise gece programlarındaki oturumlarda karşıt görüşlü akademisyenlerin bir araya getirilerek tartışmaya açılması dikkatimi çekmeye başladı. Dinle ilgili her şeyin itibarsızlaştırıldığı ve konuşulmadığı bir dönemden rahatça konuşabilir bir döneme gelmiştik. Dinin magazinel ve popüler yönünün ekranda nasıl işlendiğine dikkat etmeye ve bazı programları özellikle takip etmeye başladım. Alanla ilgili çok az kaynak var. Derleyip toparlayan, makale, tez, kitap çalışan pek yok. Ben de -ülkemiz için söylüyorum- sınırlı bir alanda dolaştım.

Televizyon vaizi kavramıyla başlayalım, böyle bir tanım var mıydı?

Medya vaizi kavramı epeydir var aslında, yurt dışında daha yoğun kullanılıyor. Televangelizm, televizyon ve evangelizm kelimesinden türeyen bir terim. Dinsel kuruluşların faaliyetlerini halka ulaştırmak için arabuluculuk ediyorlar. Fakat ben kavramı sadece televizyon bazında ele almak istedim. Bunun başka ayakları da var tabii ki, hocalara gazetelerde bir köşe ayrılıyor, birtakım cemaatler ve tarikatlar video ve teyp kasetleri çıkartıyor. Günümüzde ise dijital platforma evrildi iş. Özellikle yurt dışında YouTuber vaizler var. O kısım da ayrıca işlenmeli. Ülkemiz için "televizyon vaizliği" kavramı bu tezle ortaya çıkmış olabilir.

Kimleri kastediyorsunuz bu kavramla, TRT'den başlayıp örneklerle günümüze kadar gelsek?

1975 yılı televizyonda dinî yayınlar açısından bir milat. O dönem TRT'nin başında Nevzat

Yalçıntaş var. İlk kez *İftara Doğru* adlı bir program ile dinî yayınlara yer verilmeye başlanıyor. Yarım saatliğine de olsa ilk kez televizyondan ilahiler, sohbetler, Kur'an ve ezan sesleri duyuluyor. Sonrasında perşembeyi cumaya bağlayan gece Asaf Demirbaş-Agâh Çubukçu tarafından sunulan *İnanç Dünyası* programı var. Çok kısıtlı bir sürede halkın din ihtiyacına karşılık gelecek mevzulardan ziyade resmî ideolojinin izin verdiği kadar bir yayın yapılıyor. Ekrandaki yansıması "Din vicdanda, Allah ile insan arasındadır ve başka bir alana geçmez, başka bir alana müdahale etmez" şeklinde oluyor. Konular vergi ödemenin önemi, kâinat sevgisi gibi başlıklardan öteye gitmiyor. Biz şu anda hep ilmihal bilgisi veriliyor diye eleştiriyoruz ama o zaman o da yok. Tamamen, sevelim sevilelim modunda ilerleyen bir program.

Peki bu dönemde vaiz ön planda mı?

Aslında o günden bugüne medyanın dili de değişti. TRT'nin tek kanallı döneminde ne kadar cafcaflı bir program yapabilirsiniz ki! Zaten ne koysanız izleniyor ve başka bir rakibiniz yok. O nedenle vaiz çok da ön planda değil. İnteraktif bir durum da yok, anlatılıyor ve bitiyor. Şu an programlar sunucunun ve konukların iç içe olduğu hatta farklı materyallerin de kullanıldığı bir hâl aldı. Televizyon rekabet gerektiriyor ve daha fazla dikkat çekmek için farklı şeyler deneniyor. Böyle olunca da vaiz rakiplerinden sıyrılmak için bir şekilde kendini ön plana atıyor.

TELEVİZYON PROGRAMINA TELEFONLA BAĞLANDIĞI İÇİN HEYECANDAN KONUŞAMAYAN İNSANLAR VAR. VAİZ ORADAKİ CEVABIN YA DA ANLATILANIN ÖNÜNE GEÇİYOR. NEİL POSTMAN'IN BUNU TANRI'NIN DEĞİL, VAİZİN PUTLAŞTIRILMASI VE VAİZLERİN MESAJIN ÖNÜNE GEÇİYOR OLMASI DİYE İFADE ETTİĞİ GÜZEL BİR YAKLAŞIMI VARDIR.

Yani her şey 90'lı yıllarda özel televizyonların açılmasıyla başlıyor diyebilir miyiz?

TRT tekelinin ortadan kalkmasından sonra birçok farklı televizyon açıldı. TGRT, Kanal 7, Samanyolu TV, Mehtap TV, TV5 vb. dinî yönelimli ve muhafazakâr kanallar da kuruldu. Bu durum dinî kesimlerin medya araçlarına olan olumsuz ve çekimser yaklaşımlarının yıkılışını da ifade ediyor.

Muhafazakârlar kendi televizyonlarına sahip çıktı, hatta her eve televizyon girmiş oldu.

Burası çok önemli aslında. O zamanlar mütedeyyin kesimden evlerine televizyon almayan insanlar vardı. Ben yılbaşı gecesi televizyonun misafir odasına kilitlendiği bir aileden geliyorum mesela. Eskiden böyleydi, şu anda öyle bir şey yok. Televizyona olan mesafe o dönem kırılıyor. Video ve teyp kasetleriyle ulaşılan vaazlar bir anda daha çok kitleye ulaşabilen, daha çok konuşulan ve çok daha kolay ve hızlı ulaşılabilir bir mecraya geçiş yapılmış oldu. Medyanın yalnızca haber, eğlence, bilgi edinme amaçlı değil, aynı zamanda dinî tebliğ amaçlı da kullanılabileceğinin önü açılmış oldu. TGRT'de Orhan Karmış'ın başlattığı "tefsir" dersleri daha sonraları merkez medyanın keşfettiği Yaşar Nuri Öztürk ve Zekeriya Beyaz'ın popüler/magazinel vaazları ile farklı bir forma bürünerek devam etti.

Çalışmanızda "popstar vaiz" kavramıyla da karşılaşıyoruz. Her televizyon vaizi aynı zamanda popstar vaiz mi?

Reytingi yüksek hocalara popstar diyorum aslında. Böyle bir ayrım yapmak gerekiyor çünkü televizyona çıkan her hoca popstar değil. Konukluktan sunuculuğa geçmiş, artık kendi programlarını yapar hâle gelmiş, televizyonda ona özel bir zaman dilimi ayrılmış, fanları olan, konferanslar ve seminerler veren, belediyelere çağrılan, oralara özel takipçileri gelen hocalar var. Tezi hazırlarken yaptığım röportajlarda Nihat Hatipoğlu'nun Anadolu'da ve yurt dışında hava alanlarında nasıl karşılandığını anlattığı bölümler var. Tarkan nasıl karşılanıyorsa o da öyle karşılanıyor.

Dolayısıyla star.

Onunla fotoğraf çektirmek, ondan imza almak için bekleyen, onu görünce ağlayanlar var. Tüm bunlardan sonra star diyebiliriz.

Stara örnek sadece Nihat

Televizyon ekranlarında bireysel dindarlığı görüyoruz. İlmihal bilgileri soruluyor, metafizik konular ilgi çekiyor. Faiz, toplum ve siyasetle ilgili konular ise hiç konuşulmuyor. Çünkü bu meselelerin yüklediği sorumluluğun altına kimse girmek istemiyor.

Hatipoğlu'nu mu verebiliriz? Mesela Mustafa Karataş Hoca?

Onu da sayabiliriz. Fakat üslubu, dili, bilgiyi aktarım biçimi, insanlarla ilişki kurma biçimi Hatipoğlu'ndan oldukça farklıdır.

Peki ortak yanları neler televizyon vaizlerinin?

Sadece bu iki hocanın değil, hepsinin en önemli ortak yanı medyanın dilini çözmüş olmalarıdır. İnsanlar ne ister, ekran ne ister, ben ne vermeliyim, benim buradaki devamlılığımı ne sağlar... Bunların hepsini çok iyi biliyor ve kullanıyorlar.

Gündüz kuşağındaki kadın programlarına katılmaları ve sonra kendileri program yapmaları da ortak özellikleri değil mi?

Aslında ilk olarak kendi programlarıyla başlıyorlar. Ama çok göz önünde değiller. Mesela Mustafa Karataş Kanal 7'de *Hadislerle Peygamberimiz* diye bir program yapmış. Fakat Mustafa Hoca'nın asıl çıkışı *Nur Ertürk ile Her Sabah* programı. Burada o kadar çok seviliyor, rağbet görüyor ve reyting alıyor ki başka kanallara transfer oluyor. Karataş'ın güzel yönlerinden birisi de uçlarda dolaşmayan bir hoca olması. Herhangi bir taraftan aşırı tepki almayan, daha orta yoldan ilerleyen, üslup olarak da uç bir dili tercih etmeyen biri. Nihat Hatipoğlu da Star kanalında yaptığı bir programdan sonra reyting aldığı için kendi programlarını yapmaya başlıyor. Her ikisi de bir başka akademisyen ya da hocayla karşı karşıya getirilmeyi asla kabul etmiyor. Çünkü bunun insanlara bir faydası olmadığını, seyircilerin kafalarını karıştırmaktan başka işe yaramadığını söylüyorlar.

TELEVİZYON VAİZLİĞİ DİNİ MEDYA SEKTÖRÜNÜN METASI HÂLİNE GETİRİYOR VE ONU ESAS MAHİYETİNDEN UZAKLAŞTIRIYOR.

Ülkemizdeki dinî televizyon yayıncılığını kaça ayırırsınız?

1970-1980'lerde TRT ile birlikte bir süreç başladı, ardından özel televizyon kanalları kuruldu, daha sonra tematik yayın yapan kanallarla devam etti. Mütedeyyin kesim diyebileceğimiz kişiler de kendilerine kanallar açtılar ve bunlarla birlikte dinî yayınlar kendine yeni bir alan buldu. Bunun ilki Mehmet Görmez'in Kanal 7'de yaptığı *Huzur Sohbetleri* isimli konuklu programı. Aynı dönem TGRT *Orhan Karmış ile Tefsir Dersi* başlıyor, ardından da *Huzura Doğru*'yu yapıyorlar. Bu programda hem tefsir bölümü var hem de İslam'ın diğer alanlarıyla ilgili küçük bölümler. Bazı hocaların tematik kanallardan merkez medyaya geçişiyle birlikte bu programların arttığı noktada asıl soruyu sormaya başlıyoruz.

Dinin de medyanın da bir dili var. İkisinin birleştiği noktada dinsel söylem nasıl medyatikleşiyor?

Dinin dili dediğimiz şey nebevi tebliğ metodudur.

TELEVİZYON BİR TEBLİĞ ARACI DEĞİLDİR. TELEVİZYONUN FAYDALI OLABİLECEĞİ BAŞKA ALANLAR BULUNMALI.

Efendimizin tebliğ metodu neyse bizim insanlara dini anlatmadaki metodumuz da bu şekilde olmalı. O, popüler bir dil kullanmadı. Örneğin Arap Yarımadası'nda o dönem şiir çok popüler. "Ben daha çok insana ulaşmak için bu yöntemi kullanmalıyım" demedi. Fakat siz nebevi metotla ilerlediğinizde akla ve kalbe hitap etmek ve daha derinlikli bir şey sunmak zorundasınız. İnsanların zihin dünyasını ve yaşam biçimini değiştirmeye yönelik bir söylemle ortaya çıkmanız gerekiyor. Bu, medyada olduğu zaman böyle bir derinliği kaldıramıyor. Televizyon bir eğlence aracı. Aldığı her mesajı daha basitleştirerek, onu kendi anlamından koparark, silikleştirerek sunmaya başlıyor. Ve daha dikkat çekici duygulara ve içgüdülere hitap eden bir tarza dönüştürüyor. Televizyonda güldürürseniz, ağlatırsanız, korkutursanız, daha çok dikkat çeker ve izlenirsiniz. Bu hemen hemen her yerde böyle. Bir konferansta da birisi size bunları yaptığında dikkatleri üzerine çeker. Medyanın dili popüler bir dil ve bu içgüdülerden besleniyor. Dinin anlamını basitleştiriyor, geriye sadece semboller kalıyor. Semboller, ilmihal bilgisi ve dinî ritüeller üzerinden din anlatılmaya başlanıyor. Ekranda anlatılan din aslında bireysel bir dindarlık. Yani insanlar "Ben şunu giyersem, tırnağımı böyle kesersem günah olur mu? Kaynanam bana şunu yaptı, ben ona şunu dedim, günah olur mu?" gibi sorular soracak, cevaplayacaksınız, ya ilmihal bilgileri vereceksiniz ya da metafiziksel konular üzerinden ilerleyeceksiniz. Yani büyü, cin, melekler, ahiret vs. Bu gibi bilinmeyen alanlarla da dikkat çekebilirsiniz. Bu programlara bakın; faizin, toplumsal konuların ya da siyasetle ilgili bir şeyin hiç konuşulmadığını görürsünüz. İslam bir bütün aslında, hayatın her alanıyla ilgili bir mesajı var. Fakat biz ekranlarda bireysel dindarlığı görüyoruz. Diğer konular konuşulmuyor çünkü onlar konuşulmaya başlandığında size büyük sorumluluk yükler. Bu sorumluluğun altına da kimse girmek istemiyor.

Peki diyelim ki bunlar konuşulmaya başlandı, izlenir mi?

Televizyon izleyicisi bunları seyretmez tabii. Onlar ne istiyorsa televizyonda o veriliyor.

Anadolu'daki bir teyzeyi toplumsal meselelerden çok, orucunu neyin bozacağı ilgilendiriyor.

Burada şunu görmek lazım, acaba İslam bunu mu istiyor? Yani isteneni ver mi diyor, yoksa başka bir yaşam biçimi mi sunuyor? Sen televizyondan bunu anlatıyorsun, sadece lokal yaralara çözüm olabiliyorsun ama İslam'ın istediği bu değil. İslam'ın istediği başka bir zihin, başka bir yaşam biçimi ve ideal insan aslında. İnsan-ı kâmil dediğimiz o yolda insanın ilerleyişi. Tebliğ metodu da böyle ilerliyor. Efendimiz döneminde de kimse gelip bir soru sorup ayrılmıyor. Çünkü hayatımız birkaç sorunun cevabından ibaret değil. Efendimizin dizinin dibinde sahabeler yetişiyor. Bedevilerle olan iletişimi de var hadislerde Efendimizin. Müslüman olmuş, "Ben ne yapayım?" diye soruyor, "Sen namazını kıl, orucunu tut, annene iyi davran" diye de cevaplar alıyor. Böyle bir yaklaşım da var tabii. Aslında herkesin kendi potansiyeline göre bir tebliğ metodu var. Ama İslam "Senin potansiyelin bu, burada kal" demiyor. O potansiyeli geliştirmek üzere bir metodu var. Fakat televizyon vaizliğinde biz bunu göremiyoruz, orada sadece sorulan sorulara cevap veriliyor ve kişi orada bırakılıyor. Programlarda görmüşsünüzdür, programa telefonla bağlandığı için heyecandan konuşamayan insanlar var. Vaiz oradaki cevabın ya da anlatılanın önüne geçiyor. Neil Postman'ın bunu Tanrı'nın değil, vaizin putlaştırılması ve vaizlerin mesajın önüne geçiyor olması diye ifade ettiği güzel bir yaklaşımı vardır.

Bu yurt dışındaki programlar için de geçerli değil mi, sonuçta onlar da reyting esaslı?

Yurt dışında daha da abartılı. Orada misyonerlik faaliyetleri için sabahtan akşama kadar vaaz verilen misyoner kanalları var. Bu televizyon kanallarında ritüeller, kendi dinlerine ait törenler yapıyorlar ve sürekli olarak bir vaaz hâlindeler. Onların bizden farkı tüm dünyaya karşı bir çağrılarının olması ve diğer dinlere karşı nefret söylemleri çok baskın.

Hocalarla yaptığınız söyleşilerde dikkatimizi çeken önemli bir nokta da onların ekranda konuşmayı bir hizmet olarak görüyor olmalarıydı.

Mustafa Karataş ve Nihat Hatipoğlu ekrana çıkmayı hizmet olarak görüyorlar. Hatta Caner Taslaman daha da ileri giderek, "Hiçbir televizyon programından, konferanstan vs. para talep etmem, bu benim kendimce tebliğ metodum. Ahirette bir şey kazanacaksam, ne kadar çok konuşursam o kadar iyi" diye düşünüyor.

Sadece hocalar değil, medyaya konuk olan herkes kendinden taviz veriyor ve bu tavizi verdikçe de ekranda kalabiliyor. Hocalar ise dinî bilgiden taviz veriyor, diyebilir miyiz?

Hocalara sorsak bunu, onlar kendilerinden ve dinden taviz vermediklerini söyleyeceklerdir. "Bana sorulan ne varsa onu cevaplıyorum ve verdiğim cevaplarda İslam'a aykırı bir şey yok" diyorlar. Birçok konu diyelim ki bir kadının kaynanasıyla olan ilişkisi üzerinden bir soruyla birlikte anlatılmaya çalışılıyor ve bu mahrem bilgilere şahit oluyoruz. Birden kendimizi bir günah çıkarma ritüelinin içinde buluyoruz. İnsanlar her şeylerini herkesin önünde paylaşabiliyorlar. Buna programa gelen diğer konuklar da dâhil. Yöntem bu mu olmalı? Bunu tartışmamız gerekiyor.

O zaman televizyon vaizlerinin bu tutumu, dinî bilgiyi tehdit altına alıyor.

Ekranlarda görünmesi, bu kadar çok tartışılması ve konuşulması gösterişçi bir dindarlık ortaya çıkardı. Sadece semboller, ritüeller üzerinden ilerleyen bir din anlayışı gittikçe yayılmaya başladı. Din aslında o kadar da sorumluluk yüklemiyormuş düşüncesi ortaya çıktı. Evet, İslam kolay bir din, sadece abdest alıp namaz kılmaktan ibaret de değil. Onun dışında din dili çok fazla magazinel bir dile evrildi. Mesela bazı dinî programlara ünlü kişiler de konuk olup sohbete dâhil oluyor ve soru sorarak bilgi almak istiyor. Şarkıcı Mustafa Ceceli'nin TRT'de ramazan programına katılıp ezan okuması, Hatipoğlu'nun televizyon programına oyuncu Sibel Turnagöl'ün telefonla bağlanıp "Oruçluyken denize girilir mi?" sorusunu sorması, şarkıcı Yusuf Güney'in yine Nihat Hatipoğlu'nun programına katılıp nazarla ilgili bir sorudan sonra nazara inandığını ve nazardan dolayı bazen rahatsızlandığını anlatması popüler din dilinin magazinel boyutuna örnek olarak verilebilir.

Bunun topluma ne gibi zararları olduğunu söyleyebiliriz?

İnsanlar artık dinî bilgiyi kitaplardan, mahallesindeki hocadan ya da Diyanet'ten almayıp, televizyonu açıp ona bir telefonla ulaşıyor. Dinî bilginin bu kadar hızlı ve kolay ulaşılabilir olması o derinliği yok ediyor. Dinin yüzeyde kalması en büyük tehlike ve topluma büyük zarar. Dinî bilgi magazinleşiyor, ticarileşiyor, enformasyona dönüşüyor, bilgi yerine bilgi veren kutsallaşıyor, farklı görüşler kafa karışıklığı yaratıyor, gösterişçi dindarlık artıyor. Yani dinin hakikati insanlara ulaştırma hedefi medyanın ticari kaygısı ile çatışıyor.

EN ÖNEMLİ SORUNLARIMIZDAN BİRİ DE GENÇLERE DİNİN NASIL ANLATILACAĞI. EN ÇOK İNTERNETTEN ULAŞABİLİYORUZ ONLARA, PEKİ DİJİTAL ALANDA YAPILAN İŞLER ONLARI NE KADAR YAKALIYOR?

Televizyon rekabet gerektiriyor ve bu sebeple daha fazla dikkat çekmek için farklı şeyler deneniyor. Böyle olunca da vaiz rakiplerinden sıyrılmak için bir şekilde kendini ön plana atıyor.

Bu, televizyonla mı alakalı? Bireyler neden kendilerini geliştirmiyor da televizyondan öğrenmek istiyorlar?

Yine aslında insanların ne istediğiyle ilgili. Bir insanın ontolojik dertleri varsa, "Ben neden yaşıyorum, bu dünyaya neden geldim, ne yapıyorum?" gibi soruları soruyorsa zaten bunun peşinde koşmuyor. Bunları doğru anlamaya yönelik okumalar yapıyor, başka şeylerin peşine düşüyor. Yüzeysel dindarlık sadece vicdan rahatlatmaya dönük bir dindarlık. Bunlar yapılması gerekenler ve ben bu kurallara uydum diye düşünüyor. Bunları yaparsam cennete, yapmazsam cehenneme gideceğim diye izliyor. Hiçbir programda ontolojik sorunlar konuşulmuyor. Araştırmalara baktığımızda da liseyi imam hatipte okumuş, ilahiyat okumuş, ailesinden dinî eğitimler almış, dinî hassasiyetlere sahip kişilerin bu hocalara rağbet etmediklerini ve onları güvenilir bulmadıklarını görüyoruz. Yapılan RTÜK araştırmalarında da çıkan sonuçlar böyle. Televizyon vaizlerinin hitap ettiği kitle, televizyonun hitap ettiği kitle. Din o sektörün, o pazarın metası. Metalaştırmak dini mahiyetinden koparıyor.

Peki hem dine zarar vermeyen hem de insanların nasiplenebileceği nasıl bir format olmalı?

Bunu yapacak cesur yürekli bir medya sahibi var mı, ben ondan emin değilim. Çünkü reyting olmadan medya kurumu ayakta kalamaz. Siz televizyona ne koyarsanız koyun reyting almak için koyarsınız ve bu, para demektir. Bir babayiğit çıkacak ve ben bunlara itibar etmiyorum, ben insanlara faydalı olabilecek bir program yapıyorum dese onun izleyicisi az önce anlattığım soruları soran kişiler olur. O kitle de zaten üçü beşi geçmiyor. Yani hayatla ve kendisiyle ilgili bir derdi olan insanlar çok az.

Diyanet TV bu formatı yakalayabildi mi sizce? Reyting kaygısı yok ve popüler hocaları değil, alanında uzman hocaları çıkardıkları çok sayıda program da yapılıyor?

Diyanet TV'de çok güzel programlar var, yok değil. Ama şöyle bir mantık hatasına düşmemeliyiz. Televizyon bir tebliğ aracı değil. Buradan çıkarsak eğer televizyonun başka alanlarda faydalı kullanılabileceği kanallar bulunabilir. Diyanet TV de belki böyle bir misyonu tamamlıyordur. Orayı izleyip de hayatım değişti, "Şununla ilgili böyle bir yaklaşımım vardı ve tamamen başka bir şey düşünüyorum artık" gibi şeyler olacağını pek zannetmiyorum. Baştan beri söylediğim şey: İslam insanların hayatını değiştirir. Ama bu televizyon yoluyla olmaz. Nasiplendiğimiz şeyler de olabilir. Mesela kader konusu tartışılıyordur, oradan bir şey duyarsınız, bununla ilgili bir kitap okursunuz, derken öğrenilen bir şey olur. İlla ki faydalananlar olmuştur.

Dinî alan söz konusu olduğunda medyayla ilgili beklentilerimizi normal bir yere çekmemiz gerekiyor. Dinî pratikleri insanların oradan öğrendiklerini düşünebiliriz belki de...

Ama bu dinin sulandırılmasına neden oluyor. Bazen öyle şeyler yapıldı ki reyting kaygısıyla, iş başka bir yere, şova doğru gitti. İsim vermemize gerek yok, takip ettiyseniz siz de tahmin edersiniz.

Son olarak bu programların hedef kitlesini konuşalım?

Dinî programları izleyenlerin büyük çoğunluğu 45 yaş üstü, bunların yarısından çoğu kadın. 09.00-18.00 arasındaki saat diliminde daha çok kadınların, reytinglere baktığımızda da ev hanımlarının izlediğini görüyoruz. Eğitim durumu arttıkça bu programlar pek izlenmiyor. Genç nesil de izlemiyor. Burada önemli bir soru da gençlere dinin nasıl anlatılacağı! Şu an en çok internetten ulaşabiliyoruz onlara, peki bu dijital alanda yapılan işler onları ne kadar yakalıyor?

Özgürlüğe Kaçışım, Aliya İzetbegoviç'in temel hak ve özgürlükler, din, siyaset, bilim, ilim ve sanat gibi birçok kavramı, engin bilgi birikimi ile damıtıp okuyucuya hakikati göz hizasına getirecek eşsiz bir eser.

ketebe com ketebe ketebe ketebe

KETEBE

Din Dili Medyatikleşirse

Metin Eken

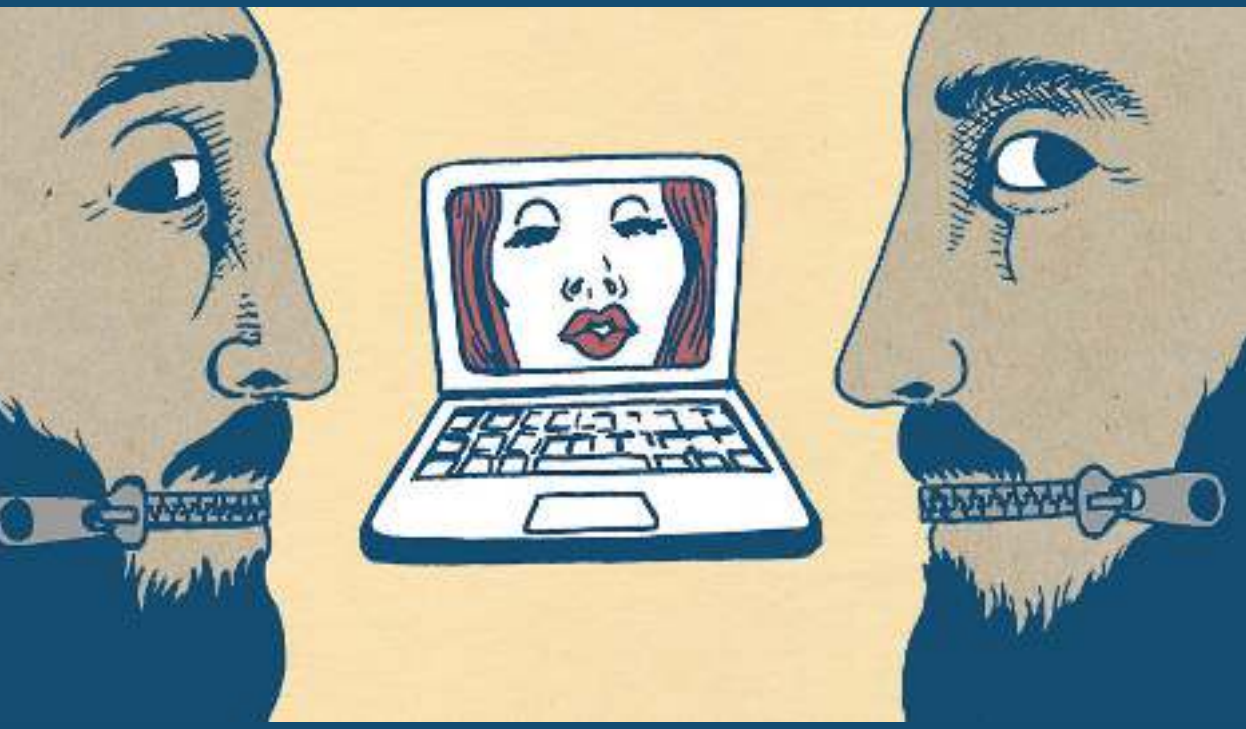

Medya günümüzde gerek teknik nitelikleri gerekse de içinde işlediği kültürel süreçleri yansıtma potansiyeliyle toplumsal olay ve olguların değerlendirilmesinde önemli bir ölçüt niteliğindedir. Nitekim siyasetten ekonomiye, edebiyattan sanata ve diğer gündelik pratiklere değin pek çok örnek, söz konusu niteliklerin ve potansiyelin birey ve organizasyonları medya mantığına nasıl adapte edebildiğini gözler önüne sermektedir. Bu noktada medyatikleşme, tam olarak da herhangi bir şeyin medya mantığına nasıl adapte olabileceğine gönderme yapan bir kavram olarak ortaya çıkar. Çalışmanın başlığından da anlaşılabileceği üzere bu değerlendirme, din dilinin günümüzdeki dönüşümünde medyanın ne denli etkin bir rol üstlendiğine odaklanacaktır.

Özellikle kendini yayınla mantığının en etkin örneklerinden olan YouTube ve diğer sosyal medya mecralarında, dinî kimliğe referansı ön plana çıkan pek çok bireyin hayatının neredeyse tüm alanlarını alenileştirmesi yaygın bir durum hâline geldi.

Medya her şeyden önce teknik bir "araç/aracı/vasıta" niteliğindedir. Bu yönüyle sembolik içeriklerin farklı zaman ve mekân bağlamlarına kolay ve hızlı bir biçimde aktarılmasına olanak sağlar. Ancak özellikle çağımızdaki yapılanmasıyla medya sadece bir araç ya da vasıta değil, aynı zamanda bir "ortam/vasat/mekân" olarak da işlev görür. Bu ise gündelik gerçekliğin medya zemininde deneyimlenebildiği, klasik ilişki biçimlerinden farklılaşan yeni örgütlenmelerin ortaya çıktığı bir duruma işaret eder. Nitekim sosyal medya sadece duygu ve düşüncelerin iletildiği bir araç olmaktan ziyade fiziksel mekâna gerek duymayan ama ona da yansıyan yeni sosyalliklerin ve farklılaşan tecrübelerin zemini/uzamı hâline gelmiştir. Küre çapında yeni ilişki ve iletişim biçimlerini mümkün kılan bu durumda medyanın neredeyse her türden insani etkinliğin önemli bir parçası hâline geldiğini ifade etmek çok da zor olmayacaktır.

Ancak medyayı yeni ilişki ve iletişim biçimlerini mümkün kılan salt teknik bir araç olarak ele almak, onu "nötr" yani "değerden bağımsız" bir araç olarak anlamlandırmak gibi sorunlu bir durumu ortaya çıkarır. Her türlü teknik araçta olduğu gibi medyanın ve özelde internet teknolojilerinin değerden bağımsız olduğunu ifade etmek pek de mümkün değildir. Çünkü medya içine doğduğu kültür ve değerler sisteminin bir ürünü olmakla birlikte onu anbean şekillendiren etkin bir unsurdur. Doğası ve varoluşsal koşulları kullanım biçimlerini önemli ölçüde şekillendirme potansiyeline sahiptir.

Sosyal medyanın dinî maksatlı kullanım pratikleri

İnternet ve sosyal medyanın özellikle dinî maksatlı kullanım pratiklerine bakıldığında söz konusu araçların içerisinde işlediği kültürel süreçlerin, ortaya çıkan içerikler üzerinde ne denli etkili olduğu netlikle görülebilir. Bu sebeple medyanın, gençlerin din dilinin dönüşümü üzerindeki etkilerini ele almak, onu aynı zamanda kültürel niteliklerriyle de ele almayı gerektirmektedir.

Medya, modernliğin göz merkezci, görünürlüğü, ifşayı, teşhiri önceleyen kültürel süreçlerinin önemli bir ürünü olarak kabul edilebilir. Medyatik üretim mantığı ve bunun sonucunda ortaya çıkan kültürel ürünler bunun apaçık göstergesidir. Medyanın kültürel mantığı ve bu doğrultudaki medya gösterisi bakımından vurgulanması gereken ve din diline doğrudan etki eden hususların başında *eğlence* gelir. Eğlence, medyanın diğer işlevleri arasında öne çıkan en temel işlevi olarak belirginleşir. Ancak burada bir hususa dikkat çekmek gerekir. Ünlü medya eleştirmeni Neil Postman'ın da ifadesiyle, medyanın bize eğlendirici temalar sun-

Medyanın kültürel mantığı ve bu doğrultudaki medya gösterisi bakımından vurgulanması gereken ve din diline doğrudan etki eden hususların başında eğlence gelir.

GÜNÜMÜZ MEDYA ÖRGÜTLENMESİNİN KÜLTÜREL ZEMİNİ OLARAK DA İFADE EDEBİLECEĞİMİZ MODERN GÖRSEL KÜLTÜR, DOĞASI VE ORTAYA ÇIKIŞ ŞARTLARI GEREĞİ DOĞRUDAN SEKÜLERLİKLE İLİŞKİLİDİR. YİNE MODERN GÖRSEL KÜLTÜRÜN GÖSTERİ VE GÖZETİM PRATİKLERİ İLE SOMUTLAŞAN BAZI NİTELİKLERİ İSE BİR SÜREÇ OLARAK SEKÜLERLEŞMEYLE İLİNTİLİDİR.

masından ziyade bütün temaları eğlence olarak sunma eğilimine ve bu doğrultuda eğlencenin her türlü medyatik söylemin bir üst ideolojisi olarak işlev görmesine ayrı bir önem atfedilmelidir. Çünkü medya eğlendirici olmaktan öte eğlenmeyi her türlü deneyimimizin temsilinin doğal bir çerçevesi hâline getirme potansiyeline sahiptir. Dünyanın pek çok ülkesinde dinî içerikli televizyon programlarının reyting kaygısıyla popüler bir eğlence formatında sunulduğuna dair pek çok örneğe rastlamak mümkündür. Yine sosyal medya ortamlarında diğer popüler örneklerine benzer şekilde eğlendirici bir biçimde sunulan dinî içerikler önemli ölçüde yaygınlaşmaktadır. Buradaki temel problem dinî içeriklerin eğlendirici bir formatta sunulmasından ziyade eğlencenin neredeyse her türden dinî içeriğin önemli bir unsuru hâline getirilmesidir. Eğlence bu kurguda izlenme, beğeni ya da takipçi kazanmak gibi sosyal medya için varoluşsal problemlerin aşılmasında bir imkân olarak değerlendirilmektedir.

Medya gösterisi aynı zamanda eğlenceyle bağlantılı bir biçimde *şöhrete* yaslanır. Günümüzde şöhret kültürünün kuşattığı alanlardan biri de dindir. Özellikle sosyal medyanın imkânlarıyla çektiği davet ve tebliğ videolarıyla tüm dünyada şöhret kazanan ve gittiği ülkelerde neredeyse bir pop star olarak karşılanan pek çok isme rastlamak mümkündür. Medyatik vaizlerin yanı sıra, dinî müzikle iştigal eden medyatik ünlülere ve dinî kimlikli moda ikonlarına kadar uzanan geniş bir yelpazede şöhret medyatik dinin temel göstergelerinden biridir. Sosyal medyanın önemli niteliklerinden biri de hemen herkese şöhret olabilmenin daha kolay erişilebilen imkânlarını

sunmasıdır. İnternet şöhretleri olarak da ifade edebileceğimiz fenomenlerin online şöhret kültürünü ikame eden üretim biçimleri, dinî söylemin popüler medyatik kurguya adapte edilmesiyle sonuçlanmaktadır.

İbadetlerin alenileştirilmesi mahremiyeti zedeliyor

Modern görsel kültürde din diline doğrudan etki eden gösteri ve gözetim süreçleri bakımından üzerinde durulması gereken bir diğer husus *mahremiyet*tir. Mahremiyet özellikle dijitalleşen iletişim ortamlarının önemli ölçüde yaygınlaştığı günümüzde yeni sorgulamaların konusu hâline gelmiştir. Bu sorgulamaların ana teması ise mahremiyetin günümüzde önemli ölçüde dönüşmesi, akışkanlaşması, silikleşmesi ve yepyeni bir mahremiyet anlayışının ortaya çıkmasıdır. Bu anlayışı ortaya çıkaran temel hususlardan biri, yeni medya kullanıcılarının kendi kişisel bilgilerini yine kendi istekleriyle herkesin ulaşabileceği sosyal medya ortamlarında paylaşmasıdır. Bu durumun kendine dinî bir kimlik atfeden birey ve gruplar için de geçerli olduğu ifade edilebilir. Örneğin yaşamın neredeyse tüm yönlerinin kamuya açık olması pek çok dinî anlayış için mahremiyet problemi olarak karşımıza çıkar. Ancak özellikle *kendini yayınla* mantığının en etkin örneklerinden biri olan YouTube ve diğer sosyal medya mecralarında, dinî kimliğe referansı ön plana çıkan pek çok bireyin hayatının neredeyse tüm alanlarını alenileştirmesi yaygın bir durum hâline gelmiştir. Dinî kimlikli bireyin

MODERN GÖRSEL KÜLTÜRÜN GÖZ MERKEZCİ, GÖSTERİYİ ÖNCELEYEN VE GÖZETİM YÖNELİMLİ YAPISININ DİN DİLİNE ETKİSİNİ ÖRNEKLEYEN VE DAHA DA ÇEŞİTLENDİRİLEBİLECEK TÜM BU YORUMLARDA ORTAYA ÇIKTIĞI ÜZERE, MEDYATİK SÜREÇLER DİNÎ OLANI KÜLTÜREL KODLAR VE İLETİŞİMİN TEKNİK OLANAKLARIYLA BELLİ POPÜLER FORMLARDA ALENİLEŞTİRMEKTEDİR.

kendisiyle birlikte alenileştirdiği alanlardan biri de ibadetler alanıdır. Kulluğun bir yansıması olarak ibadetler kendisine içkin olan bir mahremiyetle anlam kazanır. Bu mahremiyet temelde kulun Allah ile kurduğu ilişkinin sınırlarını çizer. Ancak ibadetlerin medya gösterisinin bir parçası olarak alenileştirilmesi, özellikle belirli ibadet biçimlerinde bu mahremiyet mantığının bir nebze kırılmaya uğraması anlamına gelir. Gösteri gösterişe dönüşür. Gösteriş ise ibadet alanına başkasının bakışını/dahlini davet etmek suretiyle kişi ile İlah arasındaki mahrem sınırların aşınması anlamına gelir.

MAHREMİYET ÖZELLİKLE DİJİTALLEŞEN İLETİŞİM ORTAMLARININ ÖNEMLİ ÖLÇÜDE YAYGINLAŞTIĞI GÜNÜMÜZDE YENİ SORGULAMALARIN KONUSU HÂLİNE GELMİŞTİR.

Modern görsel kültürün göz merkezci, gösteriyi önceleyen ve gözetim yönelimli yapısının din diline etkisini örnekleyen ve daha da çeşitlendirilebilecek tüm bu yorumlarda ortaya çıktığı üzere, medyatik süreçler dinî olanı kültürel kodlar ve iletişimin teknik olanaklarıyla belli popüler formlarda alenileştirmektedir. Bu durumun beklenen sonucu ise sosyal medya ortamlarında açığa çıkan dini algılama biçimlerinin dönüşmesi ve bu biçimlerin bir referans çerçevesi olarak kabul görmeye başlamasıdır. Referans çerçevesi Roland Barthes'ın *söylen* olarak isimlendirdiği kurguyla örtüşen bir anlama sahiptir. Buna göre gösteri kurgusuna dâhil olan yeni dinsellikler gündelik toplumsal yaşantıya örneklikler sunar ve modeller teşkil eder.

Tüm örneklerde açıkça görüldüğü üzere online ortamlarda dinî görünümlü ifade biçimlerinin muhtevası medyatik kurgudan önemli ölçüde etkilenmektedir. Ancak bu etkinin karakteri meseleyi daha ilginç bir boyuta taşır. Günümüz medya örgütlenmesinin kültürel zemini olarak da ifade edebileceğimiz modern görsel kültür, doğası ve ortaya çıkış şartları gereği doğrudan sekülerlikle ilişkilidir. Yine modern görsel kültürün gösteri ve gözetim pratikleri ile somutlaşan bazı nite-

Medyatik vaizlerin yanı sıra, dinî müzikle iştigal eden medyatik ünlülere ve dinî kimlikli moda ikonlarına kadar uzanan geniş bir yelpazede şöhret medyatik dinin temel göstergelerinden biridir.

likleri ise bir süreç olarak sekülerleşmeyle ilintilidir. Dolayısıyla söz konusu etki, dinî görünümlü ifade biçimlerinin muhtevasını/özünü modern görsel kültürün seküler ve sekülerleştirici doğasına tabi kılması sebebiyle sekülerleştirici bir karaktere sahiptir. Bu durum genç Müslümanların online inanç pratiklerinin bir kısmının her ne kadar dinî bir görünüm arz etse de seküler bir anlayışa içkin olabileceğini göstermektedir.

Bu noktada ifade edilmesi gereken en temel hususlardan biri, çoğu kez farkında olunmayan sekülerleştirici etkinin kullanıcıları niyetlerinin ötesinde bir noktaya ulaştırabilme potansiyelidir. Bu konuda gerçekleştirilen bir doktora çalışmasından elde edilen veriler özellikle genç kullanıcıların modern görsel kültürün sekülerleştirici doğasının online ortamları nasıl belirlediğine ve bu belirlenimlerin kendilerini ifade etme biçimlerine ne şekilde sirayet ettiğine yönelik yeterli bir bilince sahip olmadıklarını göstermektedir. Bu durum modern kültürel koşulların ve teknik iletişim araçlarının doğasını ve özelliklerini de göz önünde bulunduran bir okuryazarlık bilincinin gerekliliğini gün yüzüne çıkarmaktadır.

Metin Eken

Araştırma Görevlisi

Erciyes Üniversitesi Medya ve Din Araştırmaları Merkezi Müdür Yardımcısı. Medya ve din ilişkisi, dijital çağın dinlere etkisi, M Nesli'nin online inanç pratikleri üzerine çalışmalar yapıyor.

Süleyman Seyfi Öğün

Söyleşi Eren Yeşilyurt
Fotoğraf Sedat Özkömeç

Tüketim Kültüründe Din de Tüketilir

Popüler din dili gün geçtikçe gerek sosyal medyada gerek yazılı ve görsel basında daha çok karşımıza çıkıyor. Günümüz insanının ihtiyaç duyduğu dilin bu olduğu ve insanlara ancak bu şekilde ulaşılabildiği söylense de bu dilin ürettiği sonuçlar bu "ihtiyacı" yeniden gözden geçirmeye davet ediyor. "Din" artık oluşan bu popüler dilin tüketim nesnesi hâline geliyor. Prof. Dr. Süleyman Seyfi Öğün ile orijinal din ve tarihsel din bağlamında popüler din dilini konuştuk.

DİN AVAMA İNTİKAL ETTİĞİ NİSPETTE AVAMİLEŞİR. SEÇKİNLERİN ELİNDE İSE SEÇKİNLEŞİR. YORUMDUR HEPSİ. ORİJİNALİYLE TUTARLIDIR YA DA DEĞİLDİR, BUNUN HAKKINDA ZATEN İLAHİYATÇILAR KONUŞUYORLAR. AVAMLAŞMA DEDİĞİMİZ HİKÂYE ASLINDA PAGANLAŞMADIR.

Hocam şöyle başlayalım: Karatani'den iktibas ettiğiniz ifadelerle soracak olursam "orijinal din" nasıl oldu da "tarihsel din" tarafından domine edildi?

Orijinal din çok başka bir şey. Dinlerin nazil olduğu orijinal momentler var. Momentum, bir müdahele anı. Her dinin nazil oluşu tarihe müdahaledir. Sadece tarihle açıklayamıyoruz onu. Orada metafizik bir iddia giriyor işin içine. İnananlar açısında bu ilahi bir müdahaledir. Ama bir tuhaflık var. Bu genellikle biraz göz ardı ediliyor. 126 bin peygamber geldiyse eğer yeryüzüne ve artık gelmeyecekse, yeryüzünün hâli pür melali buysa çok umut kırıcı bir tablo var. Çünkü bu, 125.999 defa bu iş düzelmemiş demek. Bu müdahaleleri biz boş çıkarmışız. Herhâlde son peygamber müjdesinin altında yatan espri bu olsa gerekir. "Bu kadar peygamber gönderdim, becerememediniz. Son bir tane gönderiyorum. Ekmel olanı, en mükemmel olanı gönderiyorum" diyerek Rab, bir daha peygamber göndermemek karar-ı ilahisinde bulunmuş.

Müdahale ettiği şeylere bakıyorsunuz: Öldürmeyeceksin, zina yapmayacaksın, faiz almayacaksın, narsisizmden uzak duracaksın, verici olacaksın gibi birçok öğütler ve yasaklar var. Bunlar çok karmaşık konular değil. Cetveli çıkartılabilir bunların, çünkü yalındırlar. Ama insanlığın tarihi bunun tersi istikamette olmuş. Öldürmüş, zina etmiş, hırsızlık da yapmışızdır. Mesela tekmil dinlerin müşterek yasağı olan faiz sistemini de çok rahat işletmekte; hatta bunu olağan bir şey olarak görmekteyizdir.

Kur'an-ı Kerim nazil oldu. Gel gör ki İslam tarihi, İslamiyet'in büyük ölçüde orijinal birtakım niteliklerinin en hafif ifadeyle göz ardı edildiği, daha ağır ifadelerle aksinin yapıldığı hatta yer yer çiğnendiği bir tarih olarak tezahür etti. Şimdi bu durumu açıklamak zorundayız. İyi de neyle açıklayacağız bunu? Gönderilen mesajla açıklayamayacağız. Bu bir kere büyük bir hadsizlik, kendini bilmezlik olur. Bunu gene bizim yapıntımız olan tarihle açıklayacağız.

Feridüddin Attar'da geçer. Derviş mürşidine sorar; "Hocam ne olur, bana şu tasavvuf ne demek söyleyin." O da şöyle cevap verir: "İşte bu soruyu sormamandır. Tasavvuf bir hâl ilmidir; bir kal, dedikodu ilmi değildir" der.

Dinlerin nazil olduğu orijinal momentler var. Momentum, bir müdahele anı. Her dinin nazil oluşu tarihe müdahaledir. Sadece tarihle açıklayamıyoruz onu. Orada metafizik bir iddia giriyor işin içine.

İLAHİYATÇILAR İÇİN MÜTHİŞ BEREKET AYI RAMAZAN. SABAHTAN AKŞAMA DİN KONUŞULUYOR. HERKES KONUŞUYOR, ANLATIYOR. TÜKETİYORUZ İŞTE. HÂLBUKİ ÇOK BASİT BİR ŞEY SÖYLEMESİ GEREKİR: "BEYLER SUSALIM, TEFEKKÜR EDELİM, MURAKABE YAPALIM, SONRA KONUŞURUZ."

Karatani'nin tarihsel din dediği de bu. Orada bütün o mesajlar, doğrultular, istikametler vesaire bambaşka yerlere gidiyor. İktidar ilişkilerinin içinde, günlük hayatın sayısız ihtiyaçları üzerinden yeniden yorumlanıyor. Devlet, siyaset, kurumlar ve ekonomi yorumluyor. İnsan yapıntısı hangi tarihsel yapı varsa o âdeta kendine göre yeniden bir din oluşturuyor. Ve bunun önü alınmıyor, alınamıyor.

Bu durum, Hristiyanlık, Yahudilik için olduğu kadar, İslamiyet, Budizm, hepsi için geçerli. O yorumlar dairesi dinin nasıl tarihselleştiğini gösteriyor zaten bize. Ortada metinler var. Metin sıhhati açısından İslam en sağlam din gözüküyor. Onca İncil yazıldı, ama hangisi hakiki İncil'dir bilmiyoruz. Tevrat'ın büyük ölçüde tahrif edildiği söylenir. Bizimki sabit bir metin ama metin hayata intikal ettirilirken orijinal doğrultularından sapma var. Büyük sapmalar var. Bunlar da zaten olağanlaşıyor ve din zannediliyor. Öyle olağanlaştırılmış sapmalar var ki. Zaten vahim olan da bu olağanlaştırmalar. Dinde böyledir, deyip çıkıyoruz işin içinden. Her şey sorunludur. Onun için ilahiyatçılar böyle kızgın davranmakta bir yere kadar haklıdırlar. Metinlere bakıyorlar, hayata bakıyorlar, hafazanallah. Aradaki açık muazzam. Sapmaların ise sonu yok. Sadece kızıyorlar.

Bir de avamlaşma var.

Din avama intikal ettiği nispette avamileşir. Seçkinlerin elinde ise seçkinleşir. Yorumdur hepsi yani. Orijinaliyle tutarlıdır ya da değildir, bunun hakkında zaten ilahiyatçılar konuşuyorlar. Avamlaşma dediğimiz hikâye aslında paganlaşmadır. Cahiliyedir bizdeki karşılığıyla. Nedir onun özelliği? İnandığınız şeylerin bu dünyada karşılığını almak isterseniz bir menfaate iz düşürürsünüz. Mesela tarlanızı ekeceksiniz, bu noktada yağmur tanrısı ihtiyaç olarak doğabilir. İşte ona bir put yaparsınız, taparsınız. Bu, karşılık almak istemektir.

Avami dinin en büyük özelliği potansiyel olarak, hatta bence aktüel olarak birtakım karşılıklara isabet etmesidir. İhtiyaçlardan zuhur eder onlar. Onların da bir masum tarafı yok değildir. Vardır, ihtiyacı var. Bereket tanrısına ihtiyaç var, çünkü kıtlık oluyor. Tabiat birtakım sürprizler çıkarıyor. Onu aşmak için tutunacak bir şey arıyor insanlık. Avami din böyledir. Hristiyanlar da avam düzeyinde böyle bir Hristiyanlığa inanırlar. Ermişler, azizler, mucizeler vardır. Bunu

Yahudilikte de görebilirsiniz. İslamiyet'te de görebilirsiniz.

Burada kitabın hakikatiyle, hayatın hakikati arasında bir fark ortaya çıkmıyor mu?

İşte bu aşılamıyor. Hayatta çok somut belli ihtiyaçlar, beklentiler, işler var. Toprak işlenecek, aletler yapılacak, makinalar üretecek. Bir ulaşım ihtiyacı var, şuradan şuraya gidilecek. Yeni ihtiyaçlar, yeni beklentiler üretiyor hayat. Dolasıyla metni sabitleyemiyorsunuz. Metnin tarih üstü bir iddiası var. Ama tarihselleşiyor. Adamın çocuğu olmuyorsa, ona istediğimiz kadar "Türbelerden umut bekleme. Allah'tan iste" diyelim. "Oraya buraya gitme, türbelere gitme, buralarda şifa yok" desek bile gidecektir adam. Allah'tan istediği olmadıysa ne yapacak? Allah vermediyse peki deyip kabul etmeyecek. Başka yerlerde acaba bunu telafi edebilir miyim diye bakacak. Tıp cevap veremiyorsa, Allah'tan isteyip de, Allah vermemeyi hayırlı görüp vermiyorsa tatmin olmuyor. Yani bu bana verilmediğine göre bunda bir hayır vardır deyip çekilmiyor köşesine.

Avamın dünyasında durum budur. Daha ileri bir soyutlamaya gidemez. Gitse zaten avami hâller ortadan kalkar. Yunus Emre bir soyutlama yapar ve "Bana seni gerek seni" der. İşte bu bakış hakikaten orijinaliyle bire bir tutarlıdır. Ama bunu ben yapamam, illa bir karşılık isterim. Veya Bakkal Ahmet Efendi yapamaz. Soyutlama içerisinde onunla bir bağ kurmak, yüksek bir ruh olgunluğu, yüksek bir akıl yürütme gerektirir ki zordur.

Peki günümüz dünyasında bu üretim ve tüketim ilişkileri içerisinde Yunus Emre'nin çıkma ihtimali var mı?

Vardır tabii ama tek tük. Yaygın bir insanlık durumu olarak tezahür edebilmesinin önünde çok büyük engeller var. Evvela günlük hayat iktidarları var. Küçük küçük topluluklar üzerinde gerçekleştirilmiş iktidarlar. Cemaat iktidarı, devletin iktidarı, ekonomik iktidarlar, paranın gücü. Bunlar haydi deyip çöp tenekesine atılamıyor.

Modernlik öncesinde biraz daha orjinaline yakın hâller vardı. Kanaat, başkasını düşünmek, enaniyet duygusunun yenilmesi, bir derece vardı. Geleneksel dünyada bunlar mükemmel oluyordu, demiyorum. Orada da devlet ve iktidarlar vardı. Ama modern dünyada orijinaline sadık dindarane bir hayat sürdürmenin önünde eski dünya ile mukayese kabul etmeyecek büyük engeller var. Dinleri orijinal hâliyle yaşayanlar muhakkak ki vardır ama bunlar modern hayatı karakterize etmiyor.

Yunus Emre çok özel. İktidar ilişkilerinin dışında Müslüman bireyi tanımlıyor. Belli ideal tipler ilham verici olmalıdır. Bazı tarikatlarda görüyorum, -tenzih ederim birçoğunu da- mürşit-mürid ilişkileri bir tuhaf. Tasavvufun içinde o Melami damar aslında bunu reddediyor. Akşemseddin iktidarla uzlaşırken, Bıçakçı Ömer Dede bunu reddediyordu. İktidar ilişkilerinin

1990'LARDA DUVAR YIKILIRKEN AÇIK TOPLUM SAVUNUCULARI, "HER ŞEY KONUŞULACAK VE HİÇBİR ŞEY ESKİSİ GİBİ OLMAYACAK" DERLERDİ. DOĞRU AMA TERSİNDEN, ESKİSİNDEN BETER OLACAK ÇÜNKÜ. HER ŞEY BÖYLE BİR KONUŞMA DİYARESİNE, İSHALİNE FALAN DÖNÜŞÜRSE KONUŞMANIN DA BİR YERDEN SONRA ANLAMI KALMIYOR.

dışında kalıyor; beşerî ilişkilerini daha eşitlikçi düzeyde, yani sivil bir sofrada, muhabbet sofrasında yürütüyordu. O sofralarda biri konuşuyor, öbürü dinliyor değil, bizzat hayatıyla örnek olan insanlar çıkıyor. Asıl dersleri odur onların, nutuk atmak değildir. Duruş ve davranışlarıyla ilham veren insanlar var bu muhitlerde.

Ben mutasavvıf değilim, derviş değilim. O yola yakın durdum. Tanımak istedim. Bana çok ilgi çekici geldi. Ve çok az sayıda olmakla birlikte, hakikaten çok düşündürücü örneklerle karşılaştım. Hakikaten erdemli, icabatına göre yaşayanlar vardır ama bunun yaygın bir tarafı yok.

İnsanların metinlerin içine doğduğunu vurguluyorsunuz birçok kez. Günümüz dünyasında insanlar görüntüler ve ekranların içine doğmuyorlar mı? Artık metnin yerini görsel olan almıyor mu?

Temsillerine doğuyor. Ama orada büyük sürprizler var. Çünkü artık onlar bir şeyi temsil etmiyorlar, kendilerini temsil eder hâle geldiler. O hakikaten büyük bir kırılma.

Nasıl?

Baudrillard söylüyor onu, simulasyon ve simulakr. Çok katmanlı problemler onlar. Bugün baskın olanın, görüntülerin hâkim olduğu bir kültür olduğunu düşünmüyorum. Daha şifahi bir kültür var. Görüntüler üzerinden konuşuyoruz. Yani biz sözel / şifahi dönemi yaşıyoruz. Konuşur gibi yazıyoruz. Öyle edebiyatlar daha çok satıyor. Görüntülerle konuşuyoruz. Cep telefonu, Facetime'lar nasıl oluyor? Twitter aslında yazılı gibi gözüküyor değil mi? Bir konuşma kültürü o. Onun için günümüzde din bir gevezelik meselesi oldu. Çok spekülatif ve müthiş bir gevezelik network'u. Kontrolden de çıktı. Eskiden bir durulur, ehline soralım, denirdi. Şimdi herkes ehliyet kazandığı için herkes yazar, filozof, düşünür, herkes her şeyi çok iyi biliyor.

126 bin peygamber geldiyse eğer yeryüzüne, artık da gelmeyecekse ve yeryüzünün hâli pür melali buysa çok umut kırıcı bir tablo var. Çünkü bu, 125.999 defa bu iş düzelmemiş demek. Bu müdahaleleri biz boş çıkarmışız.

Bu kadar çok konuşarak bir yere varılmaz. İş kontrolden çıkar. 1990'larda Duvar yıkılırken açık toplum savunucuları, "Her şey konuşulacak ve hiçbir şey eskisi gibi olmayacak" derlerdi. Doğru ama tersinden, eskisinden beter olacak çünkü. Her şey böyle bir konuşma diyaresine, ishaline falan dönüşürse konuşmanın da bir yerden sonra anlamı kalmıyor. Refleks hâlinde herkes konuşuyor. En sonunda diyoruz ki ağzı olan konuşuyor.

Hâlbuki ne bekliyorduk? Açık toplum olacak herkes konuşacak ve hakikatin üzerindeki örtü kalkacak. Böyle bir şey olmadı. Tam tersine hakikat anlamını kaybetti. En sonda açık toplum post-truth topluma dönüştü, dediğimiz bir noktaya geldik. Bu kadar konuşmanın da bedeli bu oldu. Bu kadar konuşmanın getirdiği bir sorumsuzluk var. Herkes konuşarak sorumluluğundan kaçıyor. Feridüddin Attar'da geçer. Derviş mürşidine sorar; "Hocam ne olur, bana şu tasavvuf ne demek söyleyin." O da şöyle cevap verir: "İşte bu soruyu sormamandır. Tasavvuf bir hâl ilmidir; bir kal, dedikodu ilmi değildir" der. Şimdi ilahiyatçılar konuşuyor. Bileni, bilmeyeni, yarı bileni, tam bileni herkes konuşuyor.

İnsanlar, dinî konular başta olmak üzere televizyon izleyerek, sosyal medyadan beslenerek bilgilendi-

İNANDIĞINIZ ŞEYLERİN BU DÜNYADA KARŞILIĞINI ALMAK İSTERSENİZ BİR MENFAATE İZ DÜŞÜRÜRSÜNÜZ. MESELA TARLANIZI EKECEKSİNİZ, BU NOKTADA YAĞMUR TANRISI İHTİYAÇ OLARAK DOĞABİLİR. İŞTE ONA BİR PUT YAPARSINIZ, TAPARSINIZ. BU, KARŞILIK ALMAK İSTEMEKTİR.

ğini düşünüyor. O insanları dinlediğiniz zaman size söyledikleri tek bir şey var: Bu zamanın ihtiyacı bu.

İyi mübarek olsun. Ona bir itirazım yok. Bunların yasaklanması gerektiğini söylemiyorum. Tüketim kültüründe din de tüketilir. Bunu aklımızın bir tarafına yazmamız lazım. Çünkü tüketilmeyen hiçbir şey kalmaz. Her şey metalaşır, değişim değerine sokulur. Bu, büyük bir içerik kaybıdır. Bu, büyük bir muhteva kaybıdır. Bunu yaşıyoruz.

Mesela ramazanı düşünelim. Ramazan tefekkür, murakabe ayı, insanların biraz elinin ayağının çekildiği, dünya nimetlerinden belli mesafede kaçınıldığı bir ay olarak tasavvur ediliyor, böyle tavsiye ediliyor. Bu ayı böyle geçirin diye bir kutsal emir var arkasında. Biz ne yapıyoruz? Şölenler veriyoruz, eğlenceler yapıyoruz, iyice dışa açılıyoruz. İftarlarda yiyoruz, içiyoruz. Gerçi bu durum, son zamanlarda biraz dengelendi ama genel olarak böyle bir durum var.

İlahiyatçılar için müthiş bereket ayı ramazan. Sabahtan akşama din konuşuluyor. Herkes konuşuyor, anlatıyor. Tüketiyoruz işte. Hâlbuki çok basit bir şey söylemesi gerekir: "Beyler susalım, tefekkür edelim, murakabe yapalım, sonra konuşuruz." Ama çıkıyorlar, din şöyle, din böyle, boyuna konuşuyorlar. Bazıları Evanjelik show business bozması iğrenç programlar. Maalesef belediyeler de bunları destekliyor. Rant alanı. Kimse de buna engel olmuyor.

Popüler din dili ve ekran dili ne anlama geliyor? Televizyona çıkan birçok ilahiyatçının metafizik nosyonu olmadığını, olsa bunun yüzlerine yansıyacağını söylemiştiniz.

Tüketim, müşteri ilişkisi. Bazıları için PR, bazıları için yatırım. Ramazan ayında bu kadar konuşulmaz. Konuşulan başka zamanlar vardır, mesela cuma. Ramazan ayında susulur benim bildiğim. Geleneğin de yorumu bu doğrultudadır. Ama biz tam tersine onun muhtevasını azaltmak için onu böyle bir tüketim meselesi hâline getirmişiz. Konuşarak tüketiyoruz.

İlahiyatçılar metinlerin içindeler, hayatın içinden gelmiyorlar. Metin bağımlı düşünüyorlar, işleri ve formasyonları bu. Sonra dönüp hayata baktıkları zaman, bir sürü ayrılık, çelişki ve yanlış görüyorlar ve kızıyorlar. Bu gerilim dolasıyla nur kaybına uğruyorlar. Suratları falan devamlı asık, kavgalı, yer yer çok gaddar konuşmalar yapıyorlar. Hâlbuki merhamet hayatla yüzleşmenin ürünüdür. Merhamet yolunda daima hayatla beraber olmak zorundayız.

Gündelik Hayat Değişiminin Dine Yansıması

Nevin Meriç

İnsan-toplum ilişkisi karşılıklı işleyen bir mekanizmadır. Bireyden topluma, toplumdan bireye insanın zihinsel duruşundan, davranışlarını belirlemeye kadar biteviye bir akış söz konudur. İşleyişin organize edildiği alan gündelik hayattır. Gündelik hayat mekânlar içinde devam eder. Ve yaşanılan, içinde bulunulan yer, birey davranışını etkiler, belirler. Çünkü birey ile toplum arasındaki iletişim ve etkileşimin sağlandığı süreçlerden biri de sosyalizasyondur. Toplumsal değer, inanç ve kurallar, bireye sosyalizasyon yoluyla aktarılır. Bu aktarma süreci, bireyin toplumsal rollerini belirler. Bu yazıda gündelik hayatın değişiminin dinî tavır alışlara nasıl yansıdığını ve insanların değişimler karşısındaki duruşlarını ele almaya çalışacağım.

Facebook veya Twitter'da görülen bir dua veya videonun dinî bilgi açısından doğru olup olmadığını test etme yeri de alo-fetvadır artık.

Gündelik hayat, günümüzde modern kentte cereyan etmekte... Konumuz açısından meseleye baktığımızda modern kentin düzenlenişinden, araçsal uygulamalar ve kullanma biçimlerine kadar bir dizi gelişmeler, dindar bireyi de etkileyip dinî tavır alışlarında değişmeye neden olduğunu gösteren tablolar karşımıza çıkmaktadır. Bu tabloyu gözlemleyebileceğimiz en pratik yerlerden biri müftülüklerdeki "alo-fetva" birimine gelen sorulardır. Alo fetva soruları bir turnusol kâğıdı gibi hayat-an durumunun, dinle ilişkisini ve ilişkilendirmeyi karşımıza çıkartır. Bir diğer ifadeyle hayat-din ilişkisine dair iç içeliğin birey bazında şekillenişini aktaran imkândır. Bu bağlamda fetva, tarihsel donanımın anla ilişkilendirilip mevcudu yaşanabilir, geleceği de umutvar hâle getirme eylemidir aynı zamanda. Fetva insanın dinle ilişkisine süreklilik kazandırırken, maneviyat ve huzura yaptığı katkıyla psikolojiyle, insan-toplum ilişkisiyle de sosyolojiyle irtibatlandırılabilir. İbadetleriyle ilgili sıkıntı yaşayan insanı bundan kurtarmak hem psikolojik hem de sosyolojik bir durumdur.

Değişen gündelik hayatta ibadetler

Modernleşmenin kent bağlamında neden olduğu değişimlerin ana dinamiğini hız, haz, bilim/teknoloji şeklinde formüle edebiliriz. Zamanın kullanımı, kamusal mekânlar, çalışma hayatı gibi bir dizi farklı mekânlar üzerinden örgütlenen ve düzenlenen kentte, gündelik hayatın değişimi de bu alanlarda seyreder. Mekânların dizaynından kullanım biçimine kadar çok sayıda yenilik insanı etkileyerek değiştirmektedir. Kişinin gün içinde bulunduğu yerler ibadetle ilişkisini sağlıklı anlamda devam ettirmede, ibadet edilecek yerin düzenlenişinden, kullanma biçimindeki farklılıklara bir dizi sıkıntıları karşımıza çıkarmaktadır. Namazların cemi konusunun son yıllarda daha çok gündeme gelmesini bu açıdan değerlendirebiliriz. Kadın kıyafetlerinde tesettüre dair farklılaşmayı da bu merkezde değerlendirmek gerekir. Bunu fark eden ve çözümler üreten Şule Yüksel Şenler'i de anmadan geçmek olmaz.

Modern dünyanın haz üzerinden düzenlenmesi bir duygu durumunun ihtiyaç-gereklilik şeklinde formüle edilerek normalleştirilmesi ve meşrulaştırılmasına olanak sağlamıştır. Sektörel uygulamalardan, sosyal, siyasal, kültürel oluşumlar da gündelik hayatın haz merkezli işleyişiyle bağlantılıdır. Bu zaviyeden olarak acıların, sıkıntıların, kamufle edilip steril bir hayatı merkeze koyan kent hayatında acılar da estetize edilerek yeniden düzenlenmiştir. Ölüm, vefat haberlerinin medyada, dizilerde ele alınış şekilleri bu konuda birçok örnekten biridir sadece.

Teknolojik gelişmeler de gündelik hayatın işleyişini ve düzenlenişini değiştirmektedir. Günümüz gündelik hayatında dijitalleşme ve sosyal medya, değişimin önemli aktörleri olarak tanımlanabilir. Gerek kurumsal işleyiş gerek ev içi düzenlemelerde dijital araçların kullanımı her geçen artmaktadır. Dinî hayatın düzenlenişinde dijital araçlar da kullanılmaktadır ki bu zaten önlenemez bir durumdur. Nitekim 2000'li yılların başında hiç görülmeyen cümlelerin "alo-fetva" sorularına yansımasını bu bağlamda ele almak gerekir. Facebook veya Twitter'da görülen bir dua veya

videonun dinî bilgi açısından doğru olup olmadığını test etme yeri de alo-fetvadır artık. Ayrıca fetva sorularında araçsal kullanım da farklılaşmıştır. Söz, mektup, telefon sürecinden sonra internet de soru akışında kullanılmakta ve bu uygulamanın her geçen gün sayısı artmaktadır. Ve fakat internet güvenlik anlamında ciddi sorunlara neden olduğu için son yıllarda sistem e-devlet üzerinden işletilmektedir. Sorular, güncel olduğu gibi bireysel durumlarla da alakalı olabiliyor: "Bir senelik evliyim ama anlaşamıyoruz, boşanmaya karar verdik. Anlaşmalı olarak boşanacağız. İki taraftın da özel talepleri olmasın diye de anlaştık ama avukat 'İlla nafaka almalısın, bu senin hakkın' diyor. Avukatın ısrarını anlayamıyorum. Nafakaya ihtiyacım yok, çalışıyorum, çocuk yok. Bu nafaka bana pek uygun gelmiyor. Siz ne dersiniz, bu nafakayı almak caiz mi? Soruma kaç günde cevap veriliyor. Ne kadar bekleyeceğim?"

Hayatın anlam arayışı içinde din

Modern dünya insanın anlam arayışını da etkilemiş ve değiştirmiştir. Günümüzde hakikat de farklılaşmış, çoklu hakikat şeklinde yeniden formüle edilerek algı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu durum insanın anlam arayışında da sıkıntılar yaşamasına neden olmaktadır.

SOSYAL MEDYADA PAYLAŞILSIN DİYE BİR AMBİYANS FORMU İÇİNDE SUNULAN, SECCADE, MUMLAR, KADIN FOTOĞRAFLARI... TESETTÜRÜN BUHARLAŞMASINDA DA BU MEKANİZMANIN ETKİSİ VARDIR.

Modern hayatın, araç fazlalığı daha doğrusu her işi, her detayı kaplayan araç/ürün geliştirmeye matuf bir yapısı vardır. Her ekonomik standarda uygun eşya, araç, gereç fazlalığının gündelik hayata dâhil edilmesi, anlamdan çok araçlarla/oyuncak vaktin geçirilmesine katkı sağlamaktadır. Her yaş için üretilen dijital oyunların toplumda revaç bularak giderek yaygınlaşması da oyun ve eğlencenin içselleştirildiğini gösterir. O kadar ki genç kuşak ailelerinde boşanma nedenleri içinde ilk sırayı bilgisayar oyunları almaktadır. Fetvaya gelen "bilgisayar oyunları bağımlısı çocukları ve eşleriyle ilişkilerinin nasıllığına" dair soruları da bu bağlamda değerlendirebiliriz: "Beyim akşam eve geliyor; yemek, bir iki kelamdan sonra bilgisayarın başına oyun için oturuyor ve onu bir daha kaldırmak mümkün olmuyor. Her gün böyle, biz ne zaman konuşacağız, dertleşeceğiz, bilmiyorum. Bu evliliği nasıl devam ettireceğim, onu da bilmiyorum. Çocuk olmasa çoktan biterdi de, çocuk olunca zor. Siz ne dersiniz, böyle bir gerekçe caiz olur mu?"

"Mesaiye tabi çalışanım. Eve gelince dinlenmek, ailemle vakit geçirmek istiyorum ama karım bütün gün ben baktım, sıra sende deyip çocuğu bana bırakıp arkadaşlarıyla buluşmak

Dinî hayatın düzenlenişinde dijital araçlar da kullanılmaktadır. Nitekim 2000'li yılların başında hiç görülmeyen cümlelerin "alo-fetva" sorularına yansımasını bu bağlamda ele almak gerekir.

için çıkıyor. Veya dinlenmek istiyorum deyip odasına çekiliyor, bilgisayarda oyun oynuyor. Kadının evle, aileyle ilgilenmesi vakte mi bağlı? Birlikte vakit geçirmek için de haftalık program mı yapacağız? Bu evlilik böyle nasıl, ne kadar gidecek, bilmiyorum. Çocuk olmasa kolay da..."

Modern dünyada sirküle edilen algı "insan-ihtiyaç" ilişkisini değiştirerek anlam arayışının yeniden düzenlenmesine neden olmaktadır. Gündelik hayatta da araç sirkülasyonu ihtiyaçtan azade oldukça fazladır. Bu durumda "İsraf haramdır" argümanına tabi pek çok şey bir başka açıdan tüketim nesnesi hâline getiriliyor. Nitekim alo-fetvaya gelen israfa dair soruların daha çok yaş ortalaması yüksek kuşaktan gelmesi de bunu teyit etmektedir.

Maslow'un "insanların ihtiyaçları sınırsız olduğu" argümanı çok da doğru değildir. Daha derinlemesine bir bakışla "insan-ihtiyaç" ilişkisi değerlendirildiğinde temel ihtiyaçların her canlıda aynı olduğu ve gidermek için de araç bolluğuna ihtiyaç olmadığı gerçeği karşımıza çıkar. Son yılların trendi olan "minimal yaşam" söylemleri, bir açıdan ihtiyaçların azlığını göstermekle beraber, günümüz gündelik hayatının "moda-akım" merkezli işleyişine katkı bağlamında da düşünülmelidir. Bu araç bolluğunda insan ne istediğini ne de nasıl mutlu olacağını bilemez vaziyette günü/vakti heba formatında geçirmektedir. Oysa insanın vakitten başka sermayesi yoktur.

Modern dünyada her an, kişi, mekân görselliğin malzemesidir. Sosyal medya da bu görselliğin paylaşımına imkân sağlamakta, bunu normalleştirmektedir. Bu yaklaşım mahremiyeti etkilemiş ve onun yeniden düzenlenmesine neden olmuştur. Artık ev içi, kapalı mekân güzellikleri yerine, görselliğin merkeze taşındığı, paylaşıldığı ve beğeni sayılarıyla mutlu olunduğu bir formda devam etmektedir. Bu baskılanım dinî düşünme ve davranma biçimlerini hem etkilemekte hem de değiştirmektedir. Sosyal medyada paylaşılsın diye bir ambiyans formu içinde sunulan, seccade, mumlar, kadın fotoğrafları... Tesettürün buharlaşmasında da bu mekanizmanın etkisi vardır. Başı açık fotoğrafına aldığı beğenileriyle mutlu olan dindar/başörtülü kadınlar, gündelik hayatın rutinleri arasına çoktan dâhil olmuşlardır.

Sonuç olarak günümüzde modern insan kadar, din ve dinî davranma biçimleri de ciddi sarsıntı geçirmektedir. İnsanlığı bu çıkmazdan kurtulması sahih bir iman, amel ve hizmetle mümkündür. Dünyayı azaltıp yerine hakikat arayışı koyulduğunda mutluluğun çok da uzak olmadığını göreceğiz.

Nevin Meriç

Din Hizmetleri Uzmanı

Aylık dergilerde yazıları yayımlanıyor. Son kitabı *Dindar Bir Doktor Hanım: Ayşe Hümeyra Ökten*. Halen İstanbul Müftülüğünde Din Hizmetleri Uzmanı olarak çalışmakta.

Devrimin Değiştirdiği Ekran

İran'da Dinî Programlara Genel Bir Bakış

Zeynep Özel

Bir Kemal Tebrizî filmi olan 2004 yapımı *Marmulek* (*Kertenkele*) İran sinemasının kült yapımlarından. Film, güncel bir din dili yakalarken kalplere dokunabilmenin önemini başarılı bir şekilde ele alabiliyor. Peki bu kucaklayıcı dili ve sinemasının insanlar üzerindeki etkisini, bir "İslam Cumhuriyeti" olan İran devleti dinî televizyon programlarında yakalayabildi mi?

Bir Kemal Tebrizî filmi olan 2004 yapımı *Marmulek* (*Kertenkele*) İran sinemasının kült yapımlarındandır: İnançsız bir soyguncu olan Kertenkele lakaplı Rıza, hapishanede kaza geçirip hastaneye kaldırılınca bir hocayla tanışır. Din adamlarına olan ön yargısına rağmen, bu hocanın anlayışlı hâli ve sözleriyle kalbine dokunduğunu hisseder. Rıza, hocanın sarığı ve kıyafetleriyle hastaneden kaçarken, kendini bir cami imamı olarak minberde bulur. Kertenkele Rıza, hocadan duyduğu "İnsanların sayısı adedince Allah'a giden yol vardır" sözünü ve daha önce televizyonda izlediği bir hocanın "post modern" bir vaazından aklında kalan, *Pulp Fiction* filmindeki bazı diyalogları anarak "Ehl-i

kitap kardeşimiz Tarantino'nun da dediği gibi, Allah nerede olmamı isterse orada olmalıyım" gibi replikleri de bohçasından çıkartıp, Allah sevgisi, adalet, merhamet, yardımlaşma ifadeleriyle zenginleştirerek vaaza başlar ve cemaati kalbinden yakalar. Öyle ki oraların en zorba adamı bile Rıza'nın sözlerinden etkilenip tövbe eder. Kısa sürede bu kucaklayıcı dille o kadar meşhur olur ki bir gün nasihat etmek üzere kaçtığı hapishaneye vaiz olarak davet edilir.

Ülkemizde aynı adla bir diziye de ilham olan film, uzun süre İran'da sistem eleştirisi yaptığı iddiasıyla gösterime girememiş, yayınlandıktan sonraysa oldukça ses getirmişti. Kertenkele güncel bir din dili yakalarken kalplere dokunabilmenin önemini başarılı bir şekilde ele alabilen bir film. Peki bu kucaklayıcı dili ve sinemasının insanlar üzerindeki etkisini, bir "İslam Cumhuriyeti" olan İran devleti dinî programlarında yakalayabilmiş midir?

İran'ın TRT'si diyebileceğimiz Seda ve Sima'ya bağlı, belgesel, spor, Kur'an-ı Kerim ve haber kanalları bulunmaktadır. Dinî yayınlar her kanalın yayın akışında, özellikle de resmî olarak ihya edilen, dinî günler ve Ehl-i Beyt büyüklerinin ölüm ve doğum yıl dönümlerinde mutlaka yer almaktadır.

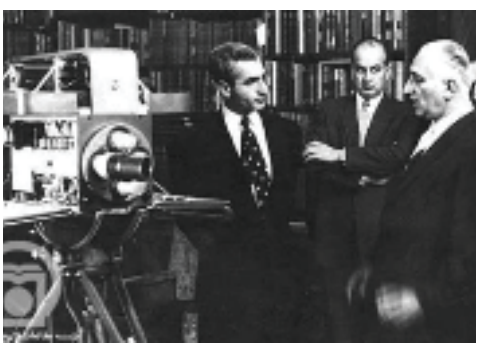

Pehlevî dönemi radyo ve televizyonlarında dinî yayınlar

Şah döneminde İran'ın yüzü Batı'ya dönüktü. Bir başka *Nihayet* sayısında değinme fırsatı bulduğumuz, 8 Ocak 1936'da

"Keşf-i Hicâb" kanunu ile başörtüsünün yasaklanması da bu tercihin bir sonucuydu. O dönemlerde seküler hayatı özendirecek radyo programlarına ağırlık verilirken, muharrem ve ramazan aylarında yoğunluğu artan dinî programlar da vardı. Hatta Şah bu yayınları komünizme karşı bir set olarak görüyordu. İran petrolünü millîleştirme politikasıyla halkın desteğini alan Musaddık'ın, CIA eli değmiş bir darbe ile başbakanlıktan alınıp, sürgüne gönderildiği 1953 darbesi sonrasında, tüm yayınlardan sorumlu olarak atanan İsfendiyar Bozorgmihr, radyodan sabah ezanı yayınını kaldırmış, ancak halkın tepkisi ve bir süre sonra gelen ramazan ayı vesilesiyle tekrar sabah ezanı yayını yapılmıştı.

İran'da ilk televizyon yayını, Pepsi Cola şirketinin sahibi Habibullah Sabit Pasal'ın girişimleriyle 1958 Eylül'ünde başladı. 18.00-22.00 saatleri arasındaki yayınlar; çocuk saati, spor ve psikoloji programları, çoğunluğu yabancı olan filmler ve İngilizce derslerinden ibaretti. Avrupa ve Amerikalı danışmanların yönlendirmesiyle Batılı hayat tarzını özendiren reklamlar yeni sistemin ekran yüzüydü. Milliyetçi unsurlar da unutulmamış, *Şahname*'den bazı bölümler televizyona uyarlanmıştı. Zamanla sosyal/kültürel programların sayısı artmış, dinî günlere özel bir akış belirlenmişti. O dönemde pek çok film ve belgesel çekilebilmiş, Kanal 1 ve Kanal 2 adlı iki kanallı bir döneme girilmişti.

1979 Devrimi sonrası

1979 İran İslam Devrimi sonrasında yayın politikaları da değişmiş başta devrim ile ilgili yayınlara önem verilmişti.

İRAN'IN EN ÖNEMLİ SESİ MUHAMMED RIZA ŞECERYAN'IN ETKİLEYİCİ TİLAVETİYLE OKUDUĞU RABBENA DUASI (AL-İ İMRAN SURESİ 8. AYET) İFTAR PROGRAMLARININ UNUTULMAZ SEMBOLÜYDÜ. (ANCAK SANATÇININ BAZI SİYASİ AÇIKLAMALARI SEBEBİYLE BU TİLAVET DE ON YILDIR İRAN TELEVİZYONLARINDA YER ALAMAMAKTADIR.)

KERBELA HADİSESİ SEBEBİYLE MUHARREM AYININ İLK ON GÜNÜ SPOR VE EĞLENCE PROGRAMLARINA YER VERİLMEZ. RAMAZAN AYINDA ÖZEL PROGRAMLAR, DİNÎ FİLMLER, KADİR GECESİ'NDE OKUNAN CEVŞEN-İ KEBİR DUASI VE İFTAR PROGRAMLARINA YER VERİLİR.

Ekranlarda sık sık mahkeme görüntüleri, devrim marşları ve Şah döneminden sanıkların itiraflarının yer aldığı programlar gündemdeydi. Dönemin en popüler siyasetçilerinden biri olan Sâdık Kutbizâde, önce bu yayınların yapıldığı Devlet Televizyon ve Radyosu'nun başına geçmiş, ardından da Dışişleri Bakanlığına getirilmişti. İlk başta Humeynî'ye verdiği destekle bilinen Kutbizâde bir süre sonra işlerin çığırından çıktığını fark ederek yaptığı açıklamada "Biz bunlar için devrim yapmadık" demiş ve bu demeçle başlayan sürecin sonunda, Eylül 1982'de Humeynî'ye suikast planladığı iddiası ve devrim karşıtlığı suçlamasıyla idam edilmişti. Aynı yıllarda İran Millî Televizyonu'nu yeni bir gündem beklemekteydi: İran-Irak savaşı. Yıllarca savaş görüntü ve haber yayınlarının ardından 1988'de savaş sona ermiş, o yılların rakip medyası videonun yaygınlaşmasıyla devlet televizyonu da spor ve eğlence programlarına yer vermeye başlamıştı.

Hâlâ İran'ın en önemli kuruluşlarından olan ve tüm kanalları bünyesinde toplayan IRIB hakkında yer yer yolsuzluk iddiaları gündeme geliyor. Bu da kurumun güvenirliğini sarsıyor. Bunun yanında, kurumun dinî programlarının sadece Şii içerikte oluşu, hatta zaman zaman Sünnilerin değerlerinin rencide edilişi de ayrıca eleştiriliyor. Geçtiğimiz mayıs ayında, 5. Kanal müdürü, böyle bir yayın sonucu, görevinden alınmıştı.

İran'ın TRT'si diyebileceğimiz Seda ve Sima'ya bağlı 5 kanal, belgesel, spor, Kur'an-ı Kerim ve haber kanalları bulunmaktadır. Dinî yayınlar her kanalın yayın akışında, özellikle de resmî olarak ihya edilen dinî günler ve Ehl-i Beyt büyüklerinin ölüm ve doğum yıldönümlerinde mutlaka yer almaktadır.

Bu noktada dikkat çeken, dinî içerikli yayınların, devlet eliyle ve resmî olarak, düzenli bir biçimde ekranlarda yer alması. Mesela, dinî sohbetler, dinî içerikli belgeseller ve filmler, muharrem ve safer ayı boyunca İmam Hüseyin için düzenlenen anma programları, İmam Hüseyin için mersiyelerin okunduğu Roze meclisleri, aşure gecesindeki Şâm-ı Gariban gecesi ekranlarda mutlaka yer alır. Kerbela hadisesi sebebiyle muharrem ayının ilk on günü spor ve eğlence programlarına yer verilmez. Ramazan ayında özel programlar, dinî filmler, Kadir Gecesi'nde okunan Cevşen-i Kebir duası ve iftar programlarına yer verilir.

İran'ın en önemli sesi Muhammed Rıza Şeceryan'ın etkileyici tilavetiyle okuduğu Rabbena duası (Al-i İmran suresi 8. ayet) iftar programlarının unutulmaz

SİNEMADA YAKALADIĞI DOĞAL VE DİDAKTİK OLMAYAN DİLİ DİNÎ PROGRAMLARINDA YAKALAYAMAYAN İRAN İÇİN "POPÜLER DİN DİLİ" ÖNEMLİ BİR SORUN.

sembolüydü. (Ancak sanatçının bazı siyasi açıklamaları sebebiyle bu tilavet de on yıldır İran televizyonlarında yer alamamaktadır.) Zilhiccenin ilk günü evlendiği kabul edilen Hz. Fatıma ve Hz. Ali'nin evlilik yıldönümü vesilesiyle hazırlanan programlar, gökyüzünde bir nikâh görüntüleriyle okunan methiyeler, itiraf etmeliyim ki tüm bu programlar içinde en ilginç olan konsept. Özellikle de bu günün sevgililer gününe alternatif olarak öne çıkarıldığını öğrenmişsek.

Görüldüğü gibi devlet eliyle dinî içerikli bir ekran kurgulanmış İran'da. Ama sorun şu ki, bu ekran, bu program bolluğu ve çeşitliliği İranlıların dinî ekranları daha çok izlemelerini sağlamıyor. Aksine birçok İranlının (ki gayriresmî rakamlara göre İranlıların % 70'i), yasak olmasına rağmen uydu vasıtasıyla yabancı kanalları izlemelerini önleyemiyor.

İran'daki dinî yayınlar konusunda 2017 yılında bir açıklama yapan İran'ın önemli din âlimlerinden Muhammed Rıza Zâirî, dinî yayınların televizyonun en hassas meselesi olduğunu ifade ederek "Minberde vaaz vermekle ekrandan vermek farklıdır. Minberde karşılıklı bir duygu akışı ve göz teması vardır. Muhatabınızın nabzını tutabilirsiniz. Oysa ekranlar bunu sağlayamaz. O yüzden ekranlardaki dinî programlar ve hitap edilen kitle konusunda daha hassas olmalı. Neden Hristiyan kanallarındaki dinî programlar Müslüman ülkelerdeki programlardan daha ilgi çekici bir şekilde hazırlanabiliyor? Bunu da araştırmalıyız" demişti. Zâirî'nin bu beyanatı, aynı zamanda ekranların neden yeterince başarılı olamadığının bir itirafı gibi görünüyor.

Konuştuğumuz birçok İranlı için de bu devrim ürünü "dinî ekran" pek cazip bir seçenek değil. Hatta dinin ekranlardan ve devlet eliyle bu denli yoğun ve itiraf etmeli ki çoğu kez cazip olmayan şekilde temsil edilmesi, bazı gençler tarafından itici bulunabiliyor. İran, güçlü bir sinemaya sahip. Ama sinemada yakaladığı doğal ve didaktik olmayan dili dinî programlarında yakalayamayan İran için de "popüler din dili" önemli bir sorun.

Zeynep Özel

Farsça Çevirmen

En son Celâl Âl-i Ahmed'in *Azrail'in Vilayetine Yolculuk* adlı kitabını çevirdi. Türk-İslam edebiyatı alanında doktora yapıyor.

Türk kültür hayatının en önemli verimlerinden biri olan Hoca Ahmet Yesevî'nin *Dîvân-ı Hikmet*'i, yüzlerce yıl boyunca çok geniş bir coğrafyada etkili olmuş ender metinlerden biridir. Anadolu'nun İslamlaşmasındaki başat unsurlardan biri olan Hikmetler, ilk kez eksiksiz tam nüsha halinde neşrediliyor.

ketebe.com ketebe ketebe ketebe

KETEBE

Muazzez Abla'nın Evi

Cihan Aktaş

Benim kuşağımın başörtüsü yasağına karşı eylemlere katılmış kadınları, Suffa'dan söz edildiğinde, Süreyya Yüksel ve Sabiha Ünlü'nün çabalarını hatırlarlar. Bir dertleşme, okuma öğrenme çatısı olmuştu evleri, ortada kalmışlar için de sığınak. 1980'lerin ikinci yarısından 2000'li yıllara kadar, herhangi bir kadın kendini bir gece sokakta bulmuşsa, Ribatü'l-Bağdadiye misali oluşan o evin kapısını çalabilirdi. Öğrenme ortamı olarak tasarlanmış, tefsir çalışılan, medya kritikleri yapılan, yeni çıkan kitapların tahlil edildiği ev, başörtüsü yasaklarının şiddet kazandığı bir aralıkta ortalıkta kalan başörtüsü mağdurlarına da geçici sığınak olmuştu.

Muazzez Akıncı organizatördü. Başörtüsü eylemlerine desteğin arka planında da rol üstleniyor, aileleri Anadolu'da yaşayan öğrenciler için moral piknikleri düzenliyordu.

Muazzez Akıncı'yı ilk Suffa ziyaretlerimden birinde tanıdım. Tanıyanlar ona "abla" derdi, ben de dedim. 2000'lerde Suffa alışılmış hareketliliğini yitirirken, Muazzez Abla'nın Karagümrük'teki evi bir toplanma merkezi hâline geldi. Muazzez Abla, annesine ait o evden daha sonra babasının kendisine aldığı Karagümrük Spor'a ait stadyumun yanında bulunan bir apartmandaki daireye taşındı ve 13 Ekim 2019'da bu evde vefat etti.

Vefatından 12 gün sonra, 25 Ekim Cuma günü bu evde buluştuk, sevgili Türkan Kumru'yu Almanya'ya yolculamak için. Henüz eski havasını koruyordu ev. Öyle ya, Muazzez Abla işte şu köşede oturup dâhil olurdu yorum ve planlara. Yanından geçip de iyiliğinin dokunmadığı, evine girip de sofrasına oturmamış biri var mı, bilmiyorum. Çocuğu olmamıştı; çok sevdiği çocuklar hep etrafında, yanı başında yetişerek çoluk çocuğa karıştılar geçen yıllar içinde. Bir öyküme karışan yeğeni "Fennane"ye düşkünlüğünü hep konuşurduk.

Türkan Kumru'nun anlattığına göre 1953 Zeyrek doğumlu Muazzez Akıncı. Ailesi üç kuşak önce Siirt'ten taşınmış İstanbul'a. Zeyrek'te, şimdi Tillo Vakfı'nın bulunduğu yerdeymiş evleri. Müstakil ev, bahçesiyle birlikte vakfa bağışlandı, bunu Muazzez abla, bir diğer vâris olan hâlâsıyla birlikte istedi. Muazzez abla 1975'te evleninceye kadar işte o Kadınlar Pazarı'na yakın bahçeli evde yaşadı Zeyrek'in büyülü havasında. Haşarı bir çocuktu. Öğretmeni, annesiydi. Babası ise onu, "Arkanda ben varım, git, ama dikkatli ol" diyerek, istediği yere gönderiyordu. Çok iyi yüzme bildiği hep konuşulur, ben de tanığım. Marmaracık Koyu'nun karşı kıyısına başına bağladığı yemek sepetiyle yüzüp o yemeği kıyıdaki birilerine verip dönmesi hep anlatılır. Süreyya Yüksel ile birlikte Üsküdar'a, Aynur Mısıroğlu'nun derslerine katılırlarmış. Çok severek evlendiği eşi Mustafa Akıncı'yı Metin Yüksel vasıtasıyla tanıdı. Akıncı'nın annesi, Süreyya Yüksel'in Norşin'de yaşayan dedesinin yardımcılarındandı. Mustafa Akıncı Şehzadebaşı'nda bulunan İlim Yayma Cemiyeti yurdunda çalışıyordu. Esasında Muazzez Abla'nın aile üyeleri bu evliliğe damat adayının maddi durumu nedeniyle karşı çıktılar. Gelgelelim kararından dönmedi genç Muazzez ve babası da biricik kızının daha fazla üzülmesini istemedi. Genç çift Draman'da bir evde kirada oturdular yıllarca. "Durumumuz o kadar kötüydü ki pazarın kapanacağı saatlerde gidip geriye kalanları toplar, kısır gibi yemekler için kullanırdım" diye anlatıyordu.

Neticede Draman'dan ayrılıp babasının kendisine almış olduğu, bu yazıyı yazmak üzere ortak arkadaşlarla buluştuğumuz

YAKININDAN GEÇMİŞ HER İNSANA DEĞEN BİR İYİLİĞİ VARDI MUAZZEZ ABLA'NIN. 1990'LARIN BAŞLARINDA BİR GÜN OLMALI. HASTA HASTA ONUN EVİNE GELMİŞİM DEMEK, UZANDIĞIM KANEPEDE ELİNDE BİR BARDAK PORTAKAL SUYUYLA YANIMA YAKLAŞIRKEN GÖZLERİMİN ÖNÜNE GELİYOR. PORTAKAL SUYUNU İÇERSEM İYİLEŞECEĞİME İNANDIRIRDI, TEBESSÜMÜ. İKRAM VE TEBESSÜM, HİZMET VE CÖMERTLİK.

Karagümrük'teki eve taşındı. Evin hemen karşısında bulunan berberin yerinde babasının küçük lokantası vardı. Babası Eminönü halinde kabzımaldı. Aynı zamanda Beyazıt Meydanı'nda manavı vardı.

Muazzez Abla pratik zekâlı ve nüktedandı. Güvenilirliğiyle tanınırdı. Çok iyi aşçıydı. Gittiği her yerde hazır edebilirdi sofrasını. Cerrahpaşa'da oturma grevi yapan başörtülü öğrencilere mücver ve dolma götürüp sofra kuruyor, bu sofraya her görüşten öğrenciyi davet ederken öğrenci eylemleri için orada olan polisleri de ayırmıyordu. "Yavrum, kardeşim, evladım, sen görevini yapıyorsun" diyordu polislere. Bazen bir eyleme katılmadığında polisler, "O tonton ablamız niye gelmedi?" diye soruyorlardı. Başörtüsü eylemleri sırasında gazetelerde yayımlanan fotoğraflarda sık sık görülüyordu. Ağırlıklı olarak CHP'li olan akrabalarının vereceği tepkiler nedeniyle rahatsız ediyordu onu gazetedeki fotoğrafları. Evine baskın yapılacağı ve konu komşunun yanlış fikirlere kapılacağından endişe ediyordu.

Organizatördü. Başörtüsü eylemlerine desteğin arka planında da rol üstleniyor, aileleri Anadolu'da yaşayan öğrenciler için moral piknikleri düzenliyordu. Kadınlar Plajı'nın nadir bulunduğu bir dönemde denize girmenin kadınlar için gerekliliğini hatırlatıyor, mesela yüz kişiyi alıp nefis yemeklerle birlikte diyelim ki Sarıyer taraflarında keşfettiği ıssız bir sahile götürüyordu; ben de katılmıştım bu sahil piknıklerinden birine. Yüzme bilmeyenlere eğitmenlik yapıyor, taktikler veriyordu. Annesi Şehriban Teyze de çok iyi bir aşçıydı. Konu Şehriban Teyze'ye geldiğinde, "Hizmeti bir ibadet aşkıyla yapardı" diye söz etti Türkan Kumru. Gözleri kör oluncaya kadar bir işin ucundan tutmak için etrafında yaşanan doğumlara, cenazelere ve düğünlere koşmaya devam eden bir kadının kızıydı Muazzez Akıncı. Toplumsal konularda duyarlıydı anne kız. Zengin, siyasal planda statükocu, rahatına düşkün bir ailenin alışkanlık zincirlerini kırarak başka bir hayata yönelmişlerdi. Mazlumder için Anadolu şehirlerini dolaşmıştı Şehriban Teyze, Sabiha Ünlü'yle birlikte, hak ihlalleri tespiti için.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında, on iki on üç yaşlarındayken buluğa ermemiş bir kız çocuğu olarak evlendirilir Şehriban Teyze. Savaş zamanı. Birkaç yıl sonra kocası ölüyor ve kısa bir süre sonra kocasının küçük kardeşiyle evlendiriliyor. 70'li yıllar... İki oğluna eş zamanlı olarak beyinlerinde tümör olduğu teşhisi konuluyor. Bir araba alıp oğul-

larından birini tedavi için İsviçre'ye, Gazi Yaşargil'e götürüyor. Arabanın bagajına ekmek, konserve, pirinç, kavurma et dolduruyor ki tedavi parasından harcanmasın. Gazi Yaşargil açık konuşuyor onunla. "Kızım," diyor, "boşuna uğraşma, bu hastalığın tedavisi yok." Geri dönüyorlar. İki oğlu birkaç yıl içinde vefat ediyor. 1985'te de eşi Hakk'ın rahmetine kavuşuyor. "Çile anıtı bir kadın ama yüzünde izi yok bu çilelerin" diye anlattı Türkan Kumru. "Onun gibi yaşlı bir kadın görmedim. Biz onun iyi zamanlarında yanındaydık. Yanında olan sıkılmazdı. Eski İstanbul günlerini anlatırdı. 1990'da Suffa tarafından organize edilen, Sabiha Ünlü'nün yazdığı Süreyya Yüksel'in ise yönettiği *Türkiyem Türkiyem* programında sergilenen 'Türkiye'nin Manzaraları' oyununda bir üfürükçü kadını canlandırmıştı."

Türkan Kumru Süreyya Yüksel'i 1970'lerin sonlarında, Şule Yüksel'in manevi başkanı olduğu İdealist Hanımlar Derneği'nde tanıdı. 1982'de Almanya'ya gitti Türkan Kumru, ancak bu grupla ilişkilerini korudu. 1986'da Almanya'dan tatile geldiğinde Yüksel'le birlikte katıldığı bir piknikte tanıştı Muazzez Akıncı'yla. "İki odun buldu, ateş yaktı. Halası da çay yaptı bize." 1991-92 yıllarında Türkiye'de kaldığında Muazzez ile arkadaşlığı gelişti. Afganistan'a yardım amacıyla veya muhtaçlara iletilmek üzere toplanan bağışlar saklaması için Muazzez Akıncı'ya verilirdi. Nefes alınan bir ortamı vardı evinin ve bu ev hep kalabalık olurdu. "Haydi Muazzezlere gidelim" denilirdi. Tiyatro çalışmaları onun evinde yapılırdı. Kadınlar toplanmışsa eşi Mustafa Bey iş dönüşü grubu rahatsız etmemek için yatak odasına kapanırdı. Mustafa Bey 2009 yılı ramazanında trafik kazası sonucu vefat etti, bu nedenle Muazzez Abla'nın ramazan günlerinde hep hüzünlü olduğunu belirtiyor Türkan Kumru. Eşinin vefat ettiği hastaneye kimseye haber vermeden kendi kullandığı arabayla gitmişti Muazzez Abla, annesiyle birlikte. Her durumda metanetini korumaya gayret ederdi. Şehriban Teyze 2014'te vefat etti. Vefatından önceki beş yılı görme engelli olarak geçirmişti.

Yasemin Çoban hatırlıyor: Suffa'da tefsir derslerine devam ederken tanımıştı Muazzez Abla'yı. Annesiyle mutfakta yemek yaparken o da yamak gibi yanlarında durup verilen işleri yapardı. İmece usulü çalışmayı onlardan öğrendi. Birçok eylemde ve Başörtüsü İçin Elele Yürüyüşü'nde beraberlerdi. Suffa cemaatle kamu arasında sıkıştırılmış başörtülü kadınlar için bir sosyalleşme alanı oluşturuyordu âdeta. Medya kritiği sitesi AKODER'in kuruluşunda orada gerçekleşen

Evini, birçok arkadaşıyla istişarede bulunarak evladı gibi benimsediği iki kadına bıraktı, onları ikna için çok uğraştı. Eskisi gibi toplanılsın; ayetler, sureler, hadisler, farklı kitaplar okunsun; haberler yorumlansın.

medya analizi derslerinin katkısının altını çiziyor Çoban. Bir sebeple Suffa kapalıysa, doğru Muazzez Abla'nın evine gidilirdi. Telefonu yoktu, teklifsizdi, sofrası kapıyı çalana açık olurdu. Türkan Kumru ve bir grup arkadaşı 2003 veya 2004'te Almanya'dan gezi için geldiklerinde hep birlikte bu sofrada ağırlandılar. Gecenin geç saatleriydi, dışarıda açık bir lokanta bulamamışlardı.

1988 olmalı. Başörtüsüyle alınmadığı için konservatuar eğitimi yapamamıştı Serpil Ulfaz. Yirmi yaşındaydı. Suffa'ya geldi. Suffa'nın sahneye koyduğu birçok oyunda başrolde oynadığı için "Artist Sümeyye" diye tanındı o yıllarda. Muazzez, Suffa'nın ihtiyaçlarını gözeten, mekânın yetmediği yerde gelenlere evini açan "sevimli bir abla"ydı.

Muazzez Akıncı'yı ilk Suffa ziyaretlerimden birinde tanıdım. Tanıyanlar ona "abla" derdi, ben de dedim. 2000'lerde Suffa alışılmış hareketliliğini yitirirken, Muazzez Abla'nın Karagümrük'teki evi bir toplanma merkezi hâline geldi.

Kendini çıkmazda hissettiği bir dönemdi, zamanının büyük bölümünü Suffa'da geçiriyor, geceleri de kalıyordu Ulfaz. Dolayısıyla Muazzez ablayla da yakınlaşmıştı. "Muazzez benim için o güne kadar görmediğim, daha sonra da rastlamadığım bir Müslüman kadın tipi. Müslüman bir kadın, el âlem ne der diye yaşayan, gösterişe düşkün yakın çevresine değerleri için bütün çıkarlarını feda ederek kafa tutuyordu. Annesiyle birlikte bu konuda uyum içinde olmaları da doğrusu istisnai bir örneklikti. Suffa Tiyatrosu'nun oyunlarında genellikle başrolde oynardım. İlk İslami gelinlik defilesini Hatice Öztürk'ün tasarımları üzerinden biz yaptık, ancak elbette dikkat ettiğimiz çizgiler vardı. Muazzez oyun ve defilelerde perde arkasında ve önünde hep vardı, öylesine renkliydi kişiliği. Defilelerde man-

kenlerin hazırlanmasına yardım eder, tiyatro oyunları sırasında kulistekilere destek olurdu. Oyunlarda oyuncu olarak da yer aldı birçok kez. Kışın soğuk günlerinde provalarımızı bazen onun evine taşırdık. Çok güzel şarkı söyler, Muazzez Abacı taklidi yapardı."

Evini, birçok arkadaşıyla istişarede bulunarak evladı gibi benimsediği iki kadına bıraktı, onları ikna için çok uğraştı. Eskisi gibi toplanılsın; ayetler, sureler, hadisler, farklı kitaplar okunsun; haberler yorumlansın; çok sevdiği gurbetçi Türkan Kumru Almanya'dan geldiğinde kalsın; şartları bunlardı. Köşede oturup izlermiş gibi olacağını mı hissediyordu...

Yasemin Müftüoğlu'nun izlenimlerine göre herkesin derdini dinlemek ve çare aramaktan ileri gelen bir yorgunluk içindeydi. Vefatından altı yedi ay önce belediyeden psikolog gelmeye başlamıştı. Çok zor hareket etmesi de zorluyordu benliğini. Bir arabaya binip yerleşmesi on beş dakikayı buluyordu. Ancak denizde her zaman çok rahat ve mutluydu, hafiflediğini hissettirirdi kulaç atarken, yabancı kadınlar kilosuna rağmen onca rahat yüzebilmesini şaşkınlıkla karşılardı. Vefatından önce psikoloğun tavsiyesiyle Yasemin Müftüoğlu ve iki yakın arkadaşı onu Gölcük'e gitmeye ikna ettiler. Muazzez Abla'nın arabasıyla Armutlu'ya gidip denize sıfır bir ev tuttular. On gün kaldılar orada, sürekli denize girdi Muazzez Abla. O kadar mutluydu ki bir ara annesini ve babasını hatırlayıp ağlamaya başladı.

Onlar da olsaydı keşke, diyordu. Çok sevdiği denize veda edermiş meğer. Armutlu'dan döndükten iki hafta kadar sonra vefat etti. Evde yalnızdı. Sabah saatlerinde tek tek gelen arkadaşları kapıyı açmaya uğraştılar, açamadılar. Yardımcısı Melike Hanım geldi sonra. Solunum ve kalp yetmezliği yüzünden yatağında uzanmış vaziyette vefat etmişti.

Yakınından geçmiş her insana değen bir iyiliği vardı Muazzez Abla'nın. 1990'ların başlarında bir gün olmalı. Hasta hasta onun evine gelmişim demek, uzandığım kanepede elinde bir bardak portakal suyuyla yanıma yaklaşırken gözlerimin önüne geliyor. Portakal suyunu içersem iyileşeceğime inandırırdı, tebessümü. İkram ve tebessüm, hizmet ve cömertlik. Sevilmeyenin sevilecek yönünü görür, buna inandırırdı. Müminsen ilk anahtarın "cömertlik" olmalı, Tirmizî rivayetine göre, ikinci anahtarın ise "iyi ahlak."

MUAZZEZ ABLA PRATİK ZEKÂLI VE NÜKTEDANDI. GÜVENİLİRLİĞİYLE TANINIRDI. ÇOK İYİ AŞÇIYDI. GİTTİĞİ HER YERDE HAZIR EDEBİLİRDİ SOFRASINI. CERRAHPAŞA'DA OTURMA GREVİ YAPAN BAŞÖRTÜLÜ ÖĞRENCİLERE MÜCVER VE DOLMA GÖTÜRÜP SOFRA KURUYOR, BU SOFRAYA HER GÖRÜŞTEN ÖĞRENCİYİ DAVET EDERKEN ÖĞRENCİ EYLEMLERİ İÇİN ORADA OLAN POLİSLERİ DE AYIRMIYORDU.

Cihan Aktaş

Yazar

Çok sayıda dergi ve gazetede yazdı, yazmaya devam ediyor. Son kitabı, *Unutulmayan*.

Durup İnce Şeyleri Anlamak

Kemal Sayar

Başkasının bir yabancı gördüğü yerde, dost bir insan evladı görmek. Nezaket burada başlar. "Ah kimselerin vakti yok/ Durup ince şeyleri anlamaya" diyor ya Gülten Akın, nobranlığın gerilettiği bir çağda nezaket kekre bir kelime olarak çalınıyor kulağa. Oysa nezaket, cangıllardan, çöllerden, mağaralardan kendini çekip çıkaran insanın, başka bir insanla bir arada yaşayabilmesinin, medenileşebilmesinin en selim yoludur. Marazi olan bir diğer tarzın -tahakkümün- yerine nezaket ikame edilebildiği nispette, insanın boyu kendi değerine erişebilir. Walter Benjamin, *Parıltılar*'da "Nezaket ne ahlaki bir hükümdür ne mücadelede bir silahtır, yine de her ikisi birden olur" diyor. Nezaket, doğuştan getirilen bir mizaç özelliği olmadığı gibi, toplum tarafından her şart altında vazedilen bir erdem de değildir. Benjamin nezaketi, bağrında "sabır" erdemini barındıran -dönüştürmeden devraldığı yegâne erdemin sabır olduğu- politik bir erdem olarak nitelendirir. Ahlak yasamız ve insanlığın varoluş mücadelesi arasında yolları çatallanan bir bahçedeki kavşak tabelasıdır nezaket.

Benjamin, nezaket kelimesinin ilk yalın anlamını deşer ve orada "ince şeyleri düşünmek"teki "incelik"i bulur. Fransızların, "Nezaket, zekânın asaletidir" deyişini yine Bergson'un "Kibarlık, ruhun görkemidir" sözüyle aynı minvalde değerlendirmek gerekir. Bergson, "Ahlak, başkalarının iyiliğini düşünmek, en azından onlara fenalık etmemek olduğuna göre, kaba ve terbiyesiz insan, kendindeki ahlaklı olma istidadını durmadan yaralıyor demektir" yargısıyla, nezaketin bir nevi ruşeym hâlinde ahlak olduğu vurgusunu yapar.

Nezaket, belki daima ahlaklı ve erdemli olmakla at başı gitmeyebilir. İnsan ahlaklı birisi olsa bile nazik olmayabilir.

Toplumsal ilişkilerin kırılganlığını gözetecek incelikte bir hassasiyet sahibi değildir kişi söz gelimi, kendisini toplumdan saklama istidadındadır. İnsan arasına karışmaktan imtina eder. Bu yüzden nezaket, tarih boyunca bir tür ikircikli ahlak olarak, sürekli üzerinde şüpheyi taşır. André Comte-Sponville'in *Büyük Erdemler Risalesi*'nde nezaket, en baştaki erdem olsa da "en yoksul, en yapay en tartışma götürür erdem" sayılır yazara göre. Muhatabın düşüncelerine yön vermek amacıyla kullanılabilecek manipülatif bir ikame erdemdir, bu yüzden ona şüpheyle yaklaşmak gerekir. Georg Simmel, *Felsefi Minyatürler* kitabında "Şimdilerde bir kibarlık salgını var; nasıl ki yığınlar parlak şeylere bayılıyorlar, bunlar da göze

"Vicdan istirahati" diye bir durum var; bazı insanlar vicdanlarını uykuya yatırırlar. Böyle insanlardan nezaket, merhamet, adalet veya diğerkamlık bekleyemezsiniz.

batmayan her şeye körü körüne hayran. Fakat parlamayan her şey de altın değildir ki" diyerek kibarlığın sahteliği riskine karşı uyarıyor burjuva ahlakı toplumunu.

Ancak, tam da erdemli olmayan bir erdem olması nedeniyle, nezaketin erdemlerin kırılganlığını azaltan, onları berkiten bir yapısı vardır. Bu yönüyle bir başka ikame erdeme, erdemlerin en büyüğü sayılan "adalet"e fazlasıyla benziyor. Sponville, nezaketin ahlaki değerinin, ahlakı taklit edebilmesinde

yattığını belirtirken, bunu tahkir amacıyla söylemez. Bilakis Aristo'nun taklit, idman, tecrübe ve alıştırmaların insanda ikinci bir doğa hâline gelme itiyadında olduğuna dair sarsılmaz görüşüne yaslanarak söyler bu nesnel ifadeyi. Nezaket, ahlakı taklit etmekle başlar ama zamanla ahlak da nezaketi taklit eder. Nezaket, erdemi hazırlayan bir erdemdir.

Nezaket öyle bir lisandır ki, onu sağır da duyar, öyle bir güzelliktir ki gözsüz de görür. Hayatın çemberinden geçmiş tecrübeli bir yaşlı kadar, çocukluğa henüz adım atmış biri de aynı ihsasla anlar. Toplumsal bir normu ihlal etmenin tek bir şekli belki mevcuttur, ama kalp, hoyratlığın en görünmez olanını, en dile getirilemeyenini bile hisseder. Çünkü nezaket, Konfüçyus'e atfedilen "Büyük ve üstün insan naziktir fakat yaltaklanmaz, küçük insan yaltaklanır fakat nazik değildir" sözü cihetince, bir şeyi yapmaktan ziyade, o şeyi belirli bir tarzda; incelik, içtenlik ve güzellikle yapmaya müteallik bir haslet. Nezaket, kırılmış insan gönlünü sağaltan bir ecza olmakla kalmaz, sahibini serapa yücelik, görkem ve güzellikle donatır. O sebeple hiçbir zaman tesirsiz kalmaz.

Nezaket, hiç karşılık beklemeden iyilik yapmak, bir başkasının ihtiyacını o an için kendi ihtiyacının önüne koymak veya bir başkası için o an cömert olabilmektir. Kendi benliğini aradan çıkarabilmek, kendi benliğini o an için silebilmektir. Nezaketin illa da kendinden çok fazla büyük bir şey vermek olması gerekmiyor. Çoğu zaman, bir başkasını düşünmeyi içeren diğerkâm bir davranış, içten bir tebessüm de nezakettir, kimsesize hâl hatır sormak da nezakettir. O anda yanından geçerken yorulduğunu düşündüğünüz bir emekçiye "Kolay gelsin, günün iyi geçsin" demek nezakettir. Nezaket göstermek zaman zaman bir zayıflık olarak algılanıyor, bilhassa sosyal medyada buna fazlasıyla vurgu yapılıyor. Oysa insanlara incelik göstermekle neyi kaybediyoruz ki? Nezaket göstermekle muhatabımızda bir değişim yaratamasak dahi, nazik insan her daim kazanır. Yerini bulmamış bir içtenlik, yanılmış bir saygı yoktur.

Nezaket, insanlığa karşı sevgimiz, merhametimiz ve derin, şefkatli kavrayışımızdan neşet eder. "Keder", "sevgi"nin eli dışında hangi el değse kanayan bir yaradır; "sevgi"nin eli değdiğinde bile kanar ama

ıstırap vermez" sözünde Oscar Wilde, insanın onulmaz kederi karşısında gösterilecek inceliğin, ona nasıl soluk aldıracağına işaret ediyor. Yalnızca başı dertteyken, belirli bir acının, hüsranın, kaybedişin pençesindeyken değil, genel olarak, insanlık kederi karşısında bir işleyiş üslubudur nezaket. Camus da "İnsanı savunuyorum, çünkü düştüğünü gördüm" dediğinde çok benzer bir ihtimamdan bahsediyordu. İhtimam gösteren yürek görene nispetle daha büyük kazançtadır.

Cahit Zarifoğlu "Elimle/ Kendi elimi tutuyorum/ Yan yana gidiyormuşum gibi kendimle/…/ Biri saklasın beni/ Eskilerin yüz aklarından/ Bir incelik gösterin/ İncinmesin yüreğim" diyor "Ilık Kocaman Bakışlar" şiirinde. Nezaket, insanın kendinden de ikrah getirdiği, kaçıp saklanamadığı bir anda ona sığınabileceği bir zaman kovuğu yaratabilir.

Her ne zaviyeden bakarsak bakalım, nezaket toplumsal bir erdemdir. Tıpkı adalet gibi o da üçüncü kişilerin mevcudiyetini gereksinir. Bu sebeple, eksikliği durumunda kişisel bir ahlaki yozlaşmadan maada toplumsal ilişkilerin ifsadına neden olur. Hepimiz mustaribiz, bu durumdan. Bir "paçozlaşma" var insan ilişkilerimizde. Ötekini çok fazla nazar-ı itibare almama, "önce ben" deme hastalığı sokakta her yere sirayet etmiş hâlde. "Önce ben", "önce can" demekle kalmıyor hoyrat insanlar, hiçbir zaman, sonrasında bile "canan" diyemiyorlar. Günlük ilişkilerde insanların birbirleriyle ilişki kurma, konuşma biçiminde, anne babayla çocuk, akranlar, öğretmenle öğrenci arasında, aklımıza gelen her vasatta tanık oluyoruz bu hoyratlaşmaya. İnsanlar tehdit altında hissettiklerinde empati duyguları da köreliyor. Kent hayatının giderek güçlü olanın hayatta kaldığı bir cangılı andırması, insanın ilkel hayatta kalma duygularını harekete geçiriyor ve onu etrafına karşı daha şüpheci kılıyor. Hemen herkesin hayatta kalma savaşı verdiği bir vasatta, diğerkamlık ve nezaket mumla aranıyor.

İlişkilerin bu derece hoyratlaşmasında yanlış şehirleşme en baskın faktör. Şehir yeni gelenleri tam kabul etmiyor ve yeni gelen insanlar şehrin köşelerinde, varoşlarda ikamet etmek zorunda kalıyorsa, şehrin kültürüne eklemlenemiyorsa, bin yıllık medeniyetin taşıyıcısı bir şehre gelmesine rağmen insanlar hâlâ kendilerini köylerinde ait hissediyorlarsa burada bir değer boşluğu oluşur. İnsan, ne kendi geleneksel irfanından ne de yaşadığı toplumun müesses inceliklerinden nasiplenip beslenemez böyle bir durumda. Cenap Şehabeddin "Nezaket ister iskarpin giysin ister çarık, bastığı yeri çamurlamaz" diyor. Bu manada, hoyratlık köylülük-şehirlilik yahut taşralılıkla ilgili değil doğrudan, daha ziyade *yersizlik*le ilgili bir durum. Kendilerini şehirden dışlanmış ve kabullenilmemiş hissettiklerinde, insanların içinde bir öfke közlenip tütmeye başlar.

Bir diğer önemli faktör yine modern metropollerin hızlandırılmış zamanı. Herkes zamanla yarışıyor. Trafikte uzun saatler, maişet telaşı, zaman baskısı insanları daha hoyrat yapıyor ve "mazlum olacağıma zalim olayım" felsefesine götürüyor. "Beni ezeceklerine ben birisini ezeyim" diye düşünmeye başlıyor insanlar bu tempoda geride kalmamak için. Zaman baskısı ve nezaket, ihtimam ilişkisine dair yapılmış çok ilginç bir çalışma var; İngiltere'de özellikle ilahiyat öğrencileri üzerinde yapılıyor bu çalışma. Çünkü dinî öğretinin içinde yer alan bir değer nezaket. Dışarıda acil hasta numarası yapması için bir aktöre para veriyor deneyi tasarlayan kişi. Dersin sonunda hoca "Üç dakikanız var, üç dakika sonra yandaki binadaki derste olmak zorundasınız, gelmeyeni yok yazarım ve bu da sınavınızı etkiler" diyor. Çocuklar dışarı çıkıyor, bir bakıyorlar ki dışarıda bir adam yerde kıvranıp yardım istiyor. Öğrencilerin %90'ı adama dikkat etmeden koşarak derse gidiyorlar, ancak %10'u kalıyor ve adamla ilgileniyor. Bu deneyi başka ilahiyat öğrencileriyle tekrar ediyorlar, fakat bu sefer hoca "Bir saat sonra dersiniz başlayacak" diyor. Bu sefer neredeyse öğrencilerin tamamı adama yardım eli uzatıp onunla ilgileniyor. Hepimiz

yetiştirecek çok önemli işlerimiz olduğunu düşündüğümüzde, bir koşturmaca içinde olduğumuzda, "önce ben" diye düşündüğümüzde, "Benim ihtiyaçlarım herkesinkinden önce geliyor" diye hissettiğimizde; çevremizde yardıma ihtiyaç duyan insanların ihtiyaçlarını görmezden gelebiliyoruz.

Kent yaşamıyla da karşılıklı ilişkisi olan bir diğer etken de *hiper bireycilik*. Hoyratlık, bireyciliğin ve bencilliğin kamçılanması üzerine kuruludur. İnsan, bir tür zırh gibi kendisini dış dünyanın tasallutundan kabalaşarak, hoyratlaşarak koruyabileceğini sanıyor.

Kibar bir davranış, nazik bir tebessüm, ufak bir jest bizi onarırken; tam tersine kaba, nobran bir muamele günümüzü berbat edebiliyor. Hoyratlığa maruz kalınca canımız yanıyor, insan yerine konulmamış, değer verilmemiş hissediyoruz kendimizi. Veya hiç ümit etmediğiniz bir anda bir insan size hâl hatır soruyor, hiç tanımadığınız bir insan size bir iyilikte bulunuyor, bir müşkülatınızı görüp o an sızınızı dindiriyor, hiçbir mecburiyeti olamamasına rağmen oturup size bir sıkıntılı anınızda yardımcı oluyor. Bu da gününüzü aydınlatıyor. Nezaket ve incelik olmasa hayatı yaşayamayız. Bu hayat hepimize

Walter Benjamin, *Parıltılar*'da "Nezaket ne ahlaki bir hükümdür ne mücadelede bir silahtır, yine de her ikisi birden olur" der. Nezaket kelimesinin ilk yalın anlamını deşer ve orada "ince şeyleri düşünmek"teki "incelik"i bulur.

ağır gelir. Hep hoyrat insanlarla birlikte kaldığımız takdirde bir süre sonra biz de hayatta kalmak için hoyrat olmayı bir strateji olarak benimseyebiliriz. Bu yüzden olumlu olanı büyütmemiz gerekiyor, bunu bizim başlatmamız gerekiyor. Neden olumsuz ve kerih olanı büyütmek için bir taş da biz koyalım? Peygamber Efendimizin (s.a.v.) "Selam vermek sünnet, selam almak farzdır" hadisi, nezaketi yaygınlaştırmak için bir başlama noktası olabilir bizim için.

Nezaket, onun mutlak manada bir erdem olmamasından hareketle, ifa biçimleri zaman ve toplumlara göre değişen bir ahlaki haslet. John Carroll *Benlik ve Ruh* adlı kitabında, yüzyıl öncesinde Batı toplumlarında insanların, bir kilisede sakin sakin oturmaktansa bağrışıp çağrışıp, itişmelerinin gayet sıradan bir davranış tarzı olduğundan bahsediyor. Modernlikle beraber gelen intizam histerisi, kiliselerde de insanların sessiz, muntazam, hizada durmalarının bir erdem olduğu düşüncesini doğurur. "Başkasının ayağına basmayayım da o da benim ayağıma basmasın" tarzı bir düşünceye nezaket diyemeyiz. Nezaket, modernliğin çok öncesinde, uzun çağlar boyunca bütün kadim öğretilerin özündedir, nezaket insanı hazreti insan bilmektir. İnsanı Hızır'ın yoldaşı bilmektir. Nezaket, zübde-i âlem olan insanın hak ettiği saygınlığı bilerek, bunun farkında olarak, ona öteki gibi değil, bir dost/kardeş varlık gibi insanca davranmaktır.

"Vicdan istirahati" diye bir durum var; bazı insanlar vicdanlarını uykuya yatırırlar. Vicdanları sürekli istirahat hâlindedir. Böyle insanlardan nezaket, merhamet, adalet veya diğerkamlık bekleyemezsiniz. Onlar için dünya bir rekabet arenasıdır. Herkes birbiriyle kıyasıya rekabet hâlindedir, bencillik ayakta kalmamızı sağlayan temel dürtüdür. "Kâinatta sadece en güçlü olan hayatta kalır. Kâinatta en hoyrat olan, başkasını ezen ayakta kalır" şeklinde bir düşünceleri vardır. Bu doğru olsaydı, insan soyunun yaşam mücadelesi başlamadan bitmeye mahkûm olurdu. Ayakta kalan, birbiriyle dayanışma içinde olan, yardımlaşabilen nitelikleriyle insan oldu. Bir anafor çağından geçiyoruz, etrafımızda bir sürü savaş var, zoraki göçler var, üç dört milyon insan yurdundan koparılmış bir hâlde bizim ülkemizde yaşıyor. Botların batırıldığı, mültecilerin insanlık dışı muameleye maruz

bırakıldığı bir çağ bu. Türümüzü devam ettiren baskın niteliklerimizi etkin şekilde kullanabilirsek, bu çağın çıkışında da alnımızın akıyla insan kalmış olacağız. Etkin diğerkamlık bir başkası için bütün imkânlarını seferber etmektir. Yalnızca kendi coğrafyamızda değil, tüm dünya üzerinde insanlığın ortak değerlerini taşıyan insanlarla işbirliği yapabilirsek, insanın düşmesine izin vermeyebiliriz.

Nezaketin, karakterin evcilleştirilmesi alıştırmalarına bağlı olarak sonradan öğrenilebildiğini biliyoruz. Ruhun ve gözün terbiyesi, en etkin biçimde ailede kazanılır, daha köklü yer tutar insan seciyesinde. Nezaket sözlerden öğretilmez ama nazik anne babanın nazik tutumlarıyla yaşanarak öğrenilir. Tüm değerler yaşanarak aktarılabilir. Çocuklarımıza "Nazik ol, adaletli ol, başkalarını incitme" dememiz onlar için yok hükmündedir, ta ki biz nezaketi onlara gündelik yaşamımızda gösterene, hayatımızın bir parçası kılana kadar. Biz akrabamıza, komşumuza ve diğer insanlara sürekli ünlüyor ve onları insan yerine koymuyorsak, çocuklarımıza miras kalan bu özelliklerimiz olacaktır.

Bütün mevcudat birbirine komşudur, akrabadır. Peygamberimizin "Uhud bir dağdır. Ama biz onu severiz, o bizi sever" sözü kulağımızda küpe olmalı. Gökyüzü bizim büyük kardeşimizdir. Varlıkla dost iken birbirimize yârız. Bu dünyaya var olmaya değil, yâr olmaya, sevgili olmaya, yaren olmaya geldik. Nezaket bu yönüyle de bir sosyal tutkaldır. Birisinin benim için ihtimam gösterdiğini bilirsem o toplumda yaşamak bana huzur, emniyet verir. Saflarımızı sıklaştırır. İnsanına minnet ve şükran hissettiğimiz zamanlarda bir topluma daha çok bağlanırız. Birbirimize ne kadar çok nezaket gösterirsek hayatı daha çok sever ve o toplumu daha şevkle inşa ederiz. Bir toplumu eksik ve kusurlu yanlarından kurtarmanın, onu onarmanın yolu da nezakettir. Nezaket, kusurları örter.

Nezaket, hiç karşılık beklemeden iyilik yapmak, bir başkasının ihtiyacını o an için kendi ihtiyacının önüne koymak veya bir başkası için o an cömert olabilmektir.

Medeniyetimizde bizi büyüleyen taraflardan biri incelik dolu yaşam tarzıdır. Sarayburnu'ndan geçen kayıklarda insanlar, kutsal emanetler Topkapı Sarayı'nda olduğu için sırtlarını oraya doğru dönmez, kayıkla geçerken ellerini kalplerine götürür, salavat-ı şerif getirir, öyle geçerlermiş. Medeniyetin getirdiği nezaket kökleşmeyle, yerleşmeyle alakalı. Böyle değerlerimiz varmış, bunları diriltecek sosyolojiyi yeniden yerleşik kılmaya mecburuz. Alıp kopyalamak yetmez, bir müsamere kadar komik kalmaya mahkûm bu tür anakronik girişimler. Kendi nezaket ruhumuzu yeniden solumalıyız. Çünkü zarafet ve nezaket sayesinde bizler yeniden birbirine bağlı ve birbirinin kuyusunu kazmayan bir toplum olmayı başarabiliriz; farklı görüşlerde de olsak birbirimizin canını yakmayarak birbirimizi incitmeyerek ve birbirimizden incinmeyerek. Hiçbir iyilik, hiçbir nazik davranış yoktur ki kanatlanarak başka insanlara değmesin, bize bir bumerang olarak geri gelmesin.

Nezaket takdir etmekle de ilgilidir. Nezaket hakikati söylemektir. Muhatabımız kendine veya başkalarına zarar verecek bir yanlış yapıyorsa onu mahcup etmeden, incelikle uyarmak onun selametini öncelemek olacaktır. Özellikle çiftler arasındaki, en küçük sosyal birim olan ailedeki nezaket, ziyadesiyle önemli. Nezaket olursa bir evliliğin temelleri ve bağı çok daha sağlam oluyor. Birbirini takdir edebilen çiftler

ANDRÉ COMTE-SPONVİLLE'İN BÜYÜK ERDEMLER RİSALESİ'NDE NEZAKET, EN BAŞTAKİ ERDEM OLSA DA "EN YOKSUL, EN YAPAY EN TARTIŞMA GÖTÜRÜR ERDEM" SAYILIR. MUHATABIN DÜŞÜNCELERİNE YÖN VERMEK AMACIYLA KULLANILABİLECEK MANİPÜLATİF BİR İKAME ERDEMDİR, BU YÜZDEN ONA ŞÜPHEYLE YAKLAŞMAK GEREKİR.

çok daha iyi sağlıklı bir evlilik sürdürüyorlar. Karşımızdaki insanın potansiyellerini, bizim için yaptığı iyi şeyleri fark etmek, bu farkındalığımızdan onu haberdar etmek, aramızdaki bağları güçlendirecektir.

Nezaket, kibarlık ve insanlara incelikli davranma okul eğitiminin ve müfredatın ödüllendirilen bir parçası olmalıdır, bu şekilde nezaket kadar cesaret de teşvik edilebilir. Çünkü nezaketi "zayıfların güçlüleri yönlendirmek için tek silahı" veya "güçsüzlerin erdemi" sayanlar var. Nezaket zayıflık değil, muhatabımızın incinebilir olduğunu kabullenerek, ona özenle davranmaktır. Olmamış taraflarımızı dizginlemeyi, yani pazu değil, gönül kuvvetini gereksinir.

Hiç sevgi görmemiş, ömür boyunca horlanmış, suiistimal edilmiş ve çok ağır travmalara maruz kalmış insanlar, dünyanın onlara hiçbir şey vermediği düşüncesiyle çok öfkeli olabiliyorlar. Bu insanlar doğaya, fırsat bulduklarında insanlara, yaşadıkları şehre kötü davranarak, hoyratça yaşayabiliyorlar. Bu insanları iyileştirmenin yegâne yolu nezakettir. Ancak ısrarlı bir nezakete muhatap olurlarsa, dünyanın daima onlardan bir şey alan, onlara hiç bir şey vermeyen tekinsiz bir yer olduğu yanılsamasından uzaklaşabilirlerse iyileşebilir böyle insanlar. Senden esirgenmiş olanı iyileştirmek için nazik ol. Yıkıp dökmek sadece yaranı daha fazla kanatır. Kâinata, sana nasıl davranılmasını istiyorsan öyle davran.

Teknolojinin hayatlarımızı altüst etmesiyle çok yaygın bir problemle karşı karşıyayız, gözünü ekrandan alamayan anne babalar ve çocuklar. Nezaket böyle bir toplumda "Birbirinin gözünün içine bakarak konuşabilmek" şeklinde de tanımlanabilir. Katıksız dikkat, muhatabımıza gösterebileceğimiz en büyük ihtimamdır. Fiziksel olmayan şeylerin yansıyabildiği biricik yüzey, insan yüzü. Yüz, bizi kendine tanık olmaya çağırır. İnsanın bize verebileceği her şeyi onun yüzünden okuyabilme sınırlılığı, bizim açımızdan bir sınır taşıdır. Sosyal medyadaki taşkınlığın tek kaynağı kötülüğün göz alıcı ışıklandırması değil, yüzlerini göremiyoruz insanların. Onda bizi nezakete davet eden insan tarafımızın yansımasını göremedikçe de kabalaşmakta beis görmüyoruz. "Nezaket kar gibidir" diyor Halil Cibran, "örttüğü her şeyi güzelleştirir."

İnceliği, nezaketin görkemini üzerinde taşıyan insanlar var, size sadece var olmanızla bile sıra dışı bir şey yapıyor olduğunuz hissini verirler. Âdeta içinizdeki güzelliği çekip çıkarır ve yüzünüze tutarlar. İyilik erleri. Onlar bu çağın soyluları, "çiçek dirilticileri"dir. Olur da elimizi tutarlarsa, bu nazik insanların elini bırakmayalım.

Çığırtkanlık vakarın, hoyratlık nezaketin, istismar hürmetin üzerini örttüğünde ahir zamanlar gelmiş demektir. Durup ince şeyleri anlayabilmek, bizim ötemizdeki insanın yaralarını seçebilmek için vakit ayıralım. Kendi anne babamız, kendi evladımız sanki bu yaraları taşıyormuşçasına onlara özenle davranalım. "Nasıl davranırsam muhatabımı incinmekten alıkoyabilir ve onu rahat ettirebilirim?" Bu soruya bir cevap aradığımızda, nezaketin manyetizmasına kapılmışız demektir. Nezaket, gösterilenden ziyade göstereni ihya eder. Onun kanatlarına binen, daima yükseklerde dolaşır.

Kemal Sayar

Psikiyatrist, Şair, Yazar

Elliye yakın kitap, çok sayıda makale ve deneme yazdı. *Başı Sıkılmış İçin Kılavuz* son kitabı.

Kültür Atlası

"Atûfetlü Efendim Hazretleri": Osmanlı Belgeleri Işığında Kudüs'e Mimari Bir Bakış sergisi Rezan Has Müzesi ev sahipliğinde ziyarete açıldı. Sergi, Kudüs'ün 1839 ile 1917 yılları arasındaki modernleşme sürecini Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığında bulunan mimari projeler, çizimler, fotoğraflar gibi görsel ve resmî belgelerle anlatıyor. Sergi, "Osmanlı İmgesi", "Kudüs'te Mimari, Modernleşmenin Alamet-i Farikası", "Yeni İşlevli Yapılar", "Kudüs'ün İbadethaneleri", "Alman İmparatoru 2. Wilhem'in Ziyareti" başlıkları altında sizleri zamanın ötesinde bir yolculuğa çıkarıyor. 29 Şubat 2020'ye kadar ziyaret edebileceğiniz sergide bir açık hava mimarlık müzesi niteliğindeki Kudüs'ün bir dönemine şahit olabilirsiniz.

"GÜMÜŞ MÜ, KURŞUN MU?"

SİYASİ BİR NARCOS OKUMASI

Ahmed Fatih Andı

"Serveti koruyan kale, kule, kılıç benim!"

Jenerik şarkısından

Giriş: Hikâye anlatma sanatının uçlarında

Doksanlı yılların ardından klasik manada "gangster/mafya draması" janrının/temasının gerek sinema gerekse de televizyonda ciddi manada gözden düştüğünü ve dizi olarak *The Sopranos*, film olarak *Road to Perdition* (ki nispeten vasat bir yapımdı) ve *The Departed* ile bunlara benzer sayılı birkaç istisna kenara konulduğunda kendini tekrara düşen şekilci, özsüz ve kısır yapımlarla janrın kendi kendini tüketmeye başladığını görürüz. Tam da herkes artık büyük, epik gangster dramalarının demode olduğunu ve sözünü tükettiğini düşünürken birisi(nin hikâyesi) "Ben bu oyunu bozarım" dedi: Don Pablo Emilio Escobar Gaviria.

Üç sezon yayınlanan ve Medellín ve Cali kartellerinin hikâyesini anlatan *Narcos*'un ilk iki sezonu gelmiş geçmiş en ünlü uyuşturucu baronlarından Kolombiyalı Pablo Escobar'ın ve yirmi yılı aşkın süre yönettiği Medellín Karteli'nin yükseliş ve düşüş hikâyesini anlatıyor ki bu tahlilde söz konusu iki sezona odaklanacağım. Fakat *Narcos*'un janrını canlandırmasını sağlayan şey hayat ve "kariyer"i siyaset, spor, organize suç ve filantropizm gibi mesafeli alanlara yayılmış olan ve uçak bombalama, başkan adaylarına suikast düzenleme, sabıkalarına rağmen senatör olma, kırmızı bültenle aranırken Washington'da tatil yapıp Beyaz Saray'da oğluyla fotoğraf çektirme, soğukta ısınmak için milyonlarca dolar yakma, kendi adına bugün hâlâ ayakta olan bir mahalle (Barrio Pablo Escobar) yaptırma, memleketinde bir "folk aziz" olarak kabul edilme gibi uçuk ve marjinal icraatları olan "El Patrón" lakaplı bu "arıza" baronun hayatının enteresan ve sinematografik bir ham madde sunması değil.

BİLHASSA BİRİNCİ SEZONDA İKTİDARIN SOSYAL, ERKEKSİ/MASKÜLEN, SİYASİ VB. BAĞLAMLARDAKİ İZDÜŞÜMLERİNE DAİR DİKKATLERİN BİR POTADA BULUŞMASI "NARCOS"U HİKÂYE ANLATMA SANATININ UÇLARINA TAŞIYARAK JANRINI "TECDİD" ETTİRİYOR.

Narcos'un bu bağlamda onu, son yıllarda çekilen (*Public Enemies*, *Loving Pablo*, *Gotti* gibi) ham biyografilerden ve (*Live by Night* gibi) kültleri tekrar ve taklit eden klişeliklerden ayıran vasfı, inşa ettiği orijinal dil ve üslupta saklı. Narcos bir yandan dünyaca ünlü Kolombiyalı edebiyatçı Gabriel Garcia Marquez'in öncülük ettiği ve Latin edebiyatını uzun müddet tesiri altında tutmuş "büyülü gerçekçilik" akımına hem tahkiye dilinde (bilhassa ilk sezonunda) zımnen hem de yer yer aleni bir şekilde isim zikrederek yer vermekte; diğer yandansa tahkiye üslubuyla mesajı geri plana çekerek hikâye, suret ve akışı sahneye süren Kubrick ve (kısmen) Scorsese gibi tahkiye ustalarının söz gelimi Barry Lyndon veya Casino, Raging Bull vb. eserlerini yâd ettirmekte. Özellikle Barry Lyndon'da kendini gösteren kronikçi ve menkıbevi dilin yoğun bir izdüşümü kendini göstermekte *Narcos*'ta. Bu orijinal tarz ile bilhassa birinci sezonda iktidarın sosyal, erkeksi/maskülen, siyasi vb. bağlamlardaki izdüşümlerine dair dikkatlerin bir potada buluşması *Narcos*'u hikâye anlatma sanatının uçlarına taşıyarak janrını "tecdid" ettiren özellikleri arasında.

DİZİMİZİN KONU ALDIĞI SEKSENLİ YILLARDA KOLOMBİYA KIRILGAN DEVLET (FRAGİLE STATE) KAVRAMININ MÜCESSEM ÖRNEKLERİNDENDİ VE İKTİDARSIZ MERKEZİN PERİFERİSİNE DİŞ GEÇİREMEMESİ SEBEBİYLE TAM ANLAMIYLA BİR "TAVAİF-İ MÜLUK" DÖNEMİ İÇİNDEYDİ.

Müstesna dil ve tarzı bir kenara konursa *Narcos*'un ilk iki sezonunu üçüncüsüne ve *Narcos: Mexico*'ya göre daha özel yapan ise ham maddesi olan Medellín Karteli'nin ve Escobar'ın hikâyesini belli başlı sosyal ve siyasi kavram ve olgular paralelinde, onları vuzuh ve vukufla anlamayı kolaylaştırıcı teşbih ve istiareler kurmaya oldukça elverişli olması. Bu istiareler evrenini kurcalamaya girişmeden önce tüm tespitlerimin gerçeğe değil, dizideki kurguya dayandığı şerhini de düşüverelim.

Meşruiyet ve haydutluk arasında merkez ve çevre

Neyin suç, bağy, yıkım veya terör ve neyin adaletin icrası ve kanunun teşrii olduğu belki de en tartışmalı ahlaki ve hukuki ikilemlerden birisidir. Alınacak neticenin kullanılacak vasıtayı aklayacağı yönündeki su-i kabul ile beraber doğal hukuk, doğal durum gibi problematiklerin de sahneye girmesiyle kimin halk düşmanı (*public enemy*) ve kimin halk kahramanı olduğu hususunda sular iyiden iyiye bulanmaktadır. Bu ayrım bakanın gözüne ve bakış açısına göre değişir ve bir yandan da kul yapısı hu-

Pablo Escobar Medellín sınırları dâhilinde olan, gardiyansız, iç işleyişine müdahale edilmeyen lüks bir "hapishane" inşa ettirecek ve mahkemece tayin edilen cezayı burada geçirecektir.

kukun tutarsızlık ve teellüh eğilimine işaret ederken bir yandan da meşruiyet kavramı üzerinde düşünmek için güzel bir fırsat sunar.

Meşruiyet (arkaik manada) bir şerre nispetle doğruluğa dayanmaya, şerrin ise "tehdidini ikaa muktedir" (tehdidini icra edebilen) bir iktidar odağına bağımlı oluşu gerek günümüzde gerekse geçmişte meşruiyetin güçten, iktidardan neşet eden bir kavram olduğunu tasdik eder. Çoğu zaman iktidarın gölgesinde gölgelenme konforunu tercih eden tarih zanaatı iyi ve kötü, meşru ve gayrimeşru kodlarını Nietzscheci bir özerklik ile belirlemektense muktedirin cari kodunu benimsemek durumunda kalır. Merkezin tanımı ile periferinin tanımı çatıştığındaysa ne olduğunun takdiri tarih okuruna kalan "halk kahramanları" ve "sosyal haydutlar" tarih sahnesine çıkagelir. Sosyal haydut tabiri kanun dışı icraatları iyi neticelerinden dolayı mazur görülen ve bozuk bir düzende halka hizmet ve (özsüz, Hammurabi tarzı bir) adalet sağlamaya çalışan Robin Hood, Köroğlu vb. kişilikleri tarif eder. Çoğunun sonu iyi bitmemekle beraber her dönemde ve coğrafyada böylelerinin (Hızır Reis, Sicilya'ya 1946'da bağımsızlık getiren Salvatore Giuliano ya da 19. yy Bourbon karşıtı "Briganti" hareketi gibi) siyasi bir güce ya da öneme ulaşma şansı oldukça az da olsa vardır.

İmparatorluk kavramı üzerine araştırmasıyla (İmparatorluklar/Imperien) tanınan siyaset bilimci Herfried Münkler'in de tartıştığı gibi güç merkezleri dâhilî ve haricî çeşitli siyasi dengeler ile meşgul olur ve onların seyrine kapılırken periferal aktör siyasi zamanın ritmine kapılmak yerine ona hâkim olma fırsatını gitgide arttırır, bu sebeple tarih boyunca çoğu büyük gücün (Çin hariç) periferiden doğması bir tesadüf değildir. Benzer şekilde modern devletin "ideolojik" ve "zor" aygıtlarının ve vatandaşlık kültürü ile modern bürokrasinin kök salmadığı konvansiyonel imparatorluklarda/devletlerde merkezin gerek "tehdid" ve otoritesi gerekse hizmet ve nimetleri periferiye ulaşmakta zorlanır. Bu boşluk ise yeni güç odaklarının periferide sürgün vermesini sağlar, merkezin bağî ve şakileriyle periferinin yeni patrimonyal efendilerinin.

Kırılgan bir devlet ve bir 20. yüzyıl Tavaif-i Müluk'u

Tavaif-i müluk her tarihçinin az çok haberdar olduğu bir kavram. Özel anlamıyla Endülüs Emevileri'nin 1031'deki yıkılışından sonra geride kalan bölgelerin birbiriyle yarışan ve birbirini baltalayan emirler/periferal aktörler arasında paylaşıldığı, emirlerin güç kaybederek birbirlerine düşmesi ile başlayan ve Nasri Hanedanı'nın kısa ömürlü son Endülüs devleti olan Gırnata Emirliği'ni kurmasıyla sona eren yerel bir çekişmeler dönemidir. Bu dönemde sırf güç hırsı için Hristiyan krallıklar emirlerle ve emirler de Hristiyan aktörlerle ittifak kurmaktan kaçınmamıştır. Kavram bağlamın-

ÜÇ SEZON YAYINLANAN VE MEDELLÍN VE CALÍ KARTELLERİNİN HİKÂYESİNİ ANLATAN "NARCOS"UN İLK İKİ SEZONU GELMİŞ GEÇMİŞ EN ÜNLÜ UYUŞTURUCU BARONLARINDAN KOLOMBİYALI PABLO ESCOBAR'IN VE YİRMİ YILI AŞKIN SÜRE YÖNETTİĞİ MEDELLÍN KARTELİ'NİN YÜKSELİŞ VE DÜŞÜŞ HİKÂYESİNİ ANLATIYOR.

da yaklaşılırsa eğer, tavaif-i müluk verili (ve bölünmüş) bir coğrafyanın jenere edebileceği toplam siyasi iktidar ve sermayenin merkeziyet yokluğu sebebiyle pek çok oyuncu tarafından bölüşülmeye çalışıldığı amansız siyasi rekabet ortamını tanımlar. Bir taife, etrafındaki beyleri onlara tavizler/apanajlar vererek kendine bağlı tutar, hükümran olduğu toprağa hizmet/yatırım yaparak halkın bağlılığını temin edip meşruiyetinin temelini atar. Tıpkı Endülüs emirleri gibi, Osman Gazi gibi, Selçuklu atabeyleri gibi, Orta Çağ Avrupa lordları gibi. Spesifik bir döneme işaret eden bu tabir bir model alınmak suretiyle benzer karakterdeki fetret dönemlerinin de tavaif-i müluk olarak adlandırılması mümkündür, benzer merkez-çevre ilişkisi şablonunun farklı coğrafya ve dönemlerde tekrar etmesi ise oldukça muhtemeldir.

Bunun bir örneği de dizimize siyasi-coğrafi uzamını veren Kolombiya. Ülkedeki en büyük ayrılıkçı paramiliter örgüt olan FARC'ın 2016'da silah bırakmasıyla bütün Latin Amerika'nın ünlü siyaset adamı Simón Bolívar'ın ta 19. yy.da başlattığı ve fakat türlü çeşit tehdit ve ayrılıkçı akımın etkisiyle bir türlü tam manasıyla tamamlanamayan Kolombiya'nın devletlik (*statehood*) sürecinde nihayet son düzlük de aşılabildi. Ancak dizimizin konu aldığı seksenli yıllarda Kolombiya kırılgan devlet (*fragile state*) kavramının mücessem örneklerindendi ve iktidarsız merkezin periferisine diş geçirememesi sebebiyle tam anlamıyla bir "tavaif-i müluk" dönemi içindeydi. Güç ve "devlet" (kuşu) ayrılıkçı gruplar, Marxist ve sağcı paramiliter örgütler, Amerikan istihbarat kurumları ile uyuşturucu kartelleri gibi periferal aktörler arasında tedavül ederek nihai konağını aramaktaydı. Peki Don Pablo Emilio Escobar Gaviria'nın tepesi bu durak mıydı?

"Voy a liberar Colombia": kale, kule ve kılıç

"Voy a liberar Colombia"... Kolombiya'yı özgürleştireceğim demek. Bu fazla iddialı cümlenin sahibi Pablo Escobar ile *Narcos*'un ilk bölümünde uyuşturucuyla hiçbir alakası olmayan, yoluna çıkanları "¿plata o plomo?" yani "Gümüş mü, kurşun mu?" teklifi ile sindiren küçük çaplı bir kaçakçı olarak tanışırız. Bu küçük çaplı kaçakçı kendine bir gün uyuşturucu ticareti teklifi geldiğinde "ilk/mevrus günah"ı işleyerek kisve değiştiren bir tragedya kahramanı gibi karanlık tarafa geçiş yapar. Bilerek verdiği küçük açıklarla emniyet güçlerini oyalarken Florida'ya yaptığı devasa sevkiyatlarla servetini ilanihaye katlar, Amerikan

Narkotiği'nin esrar gibi konvansiyonel uyuşturuculara odaklanarak dönemin yeni aktörü olan kokaini önemsememesi ise durumun tuzu biberi olur.

Kurduğu trafik ağıyla ele geçirdiği muazzam iktidar/para akışı genç Escobar'ı kısa zamanda önemli bir mahallî güç odağı hâline getirir. Merkez(lerin) "oligark"larının ve "yönetimdeki adamların" erişemediği yahut tahfif ettiği periferinin temin ettiği güç boşluğundan yeni bir sosyal haydut doğar. Böylelikle rakip Cali Karteli ile FARC, Marxist M-19 Örgütü, sağcı Los Castaños gerillaları, DEA (Uyuşturucuyla Mücadele Örgütü), CIA, Los Pepes, Arama Grubu (Search Bloc) ve hükûmet arasında çekişilen işbu sosyal ve siyasi uzama yeni bir "taife", yeni bir periferal güç odağı daha eklenir: El Cartel de Medellín. Sıra varlık ve meşruiyetini konsolide edip apanajlar ve ulufeler dağıtarak müttefikler ve sicario[1]lar (alpler?) toplamaktadır.

Acemi taife emirimiz "yirmi küsur yaşında sayamayacağı kadar çok para"yı bulunca hayallerini gerçekleştirmeye karar verir. Medellín halkı için evler, okullar ve futbol sahası, havuz gibi tesisler yaptırıp fakirlere yardım dağıtarak kısa zamanda memleketinde "Kolombiyalı Robin Hood" olarak tanınmaya başlar. Gerçekte de bir sömestr siyaset bilimi eğitimi alan fakat maddi sorunlardan dolayı üniversiteyi bırakan Escobar öteden beri siyasete oldukça meraklıdır ve erken yaşlardan beri başkan olma hayali kurmaktadır. Ülkesinin gidişatını beğenmeyen Escobar bir milletvekili adayının yedeği olup seçim kampanyası yürütmeye başlar. Kampanyanın olumlu seyrini gören DEA Pablo Escobar'ın seçilmesine mâni olacak kanıtlar ararken Medellín Karteli'nin büyüyüşünden rahatsız olan bir başka kesim sahneye çıkar: M-19. Bu radikal komünist örgüt kartele karşı hamle etmek istese de Escobar M-19'u dize getirir ve örgüt başkanı Korkunç Ivan yakın bir zamanda hükûmeti aşağılama maksadıyla çaldıkları Simón Bolívar'ın kılıcını da yanına alarak Escobar'a teslim olur. Ivan kafasının uçurulmasını beklerken Pablo kılıcı Ivan'ın omzuna koyarak onu "şövalyesi" ilan eder bir nevi. Artık kartel ve M-19 beraberdir ve kartel ilk müttefiğini kazanmıştır. Emir kılıcını kuşanmış, ilk alpini/neferini devşirmiştir. Bolívar'ın kılıcı elindeyken dudaklarından şu sözler dökülür: "Voy a liberar Colombia"...

Bir yandan Pablo kampanyasında uç bir popülizmle "yönetimdeki adamlar"ı ve "oligarşi sistemi"ni hedefe alarak ateşli konuşmalar yaparken, DEA de Pablo'nun suç geçmişini

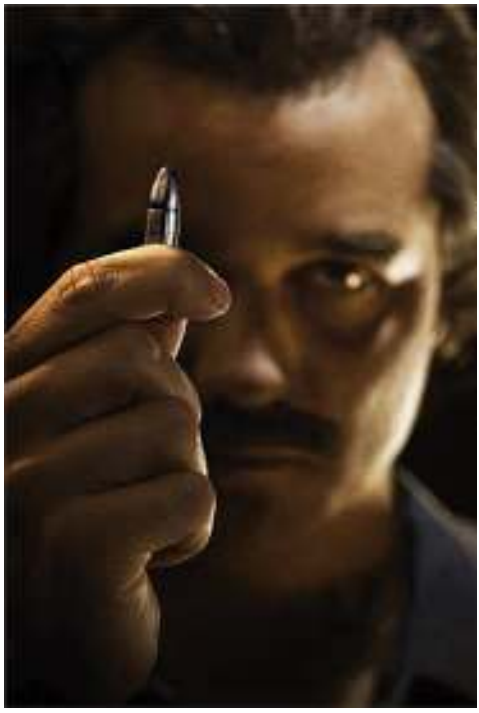

Merkezin tanımı ile periferinin tanımı çatıştığındaysa ne olduğunun takdiri tarih okuruna kalan "halk kahramanları" ve "sosyal haydutlar" tarih sahnesine çıkagelir.

ESCOBAR'IN YURT DIŞINA ÇIKARTAMADIĞI AİLESİ POLİS KORUMASINA ALINIR. KALESİ VE KULESİ YIKILAN, KILICI KIRILAN, ALPLERİ ÖLEN, AİLESİ HASIM ELİNE DÜŞEN, TÜM BAĞLANTILARI YOK OLAN ESCOBAR ŞOFÖRÜ LİMÓN İLE BAŞ BAŞA KALIR.

kurcalamaktadır. Pablo sabıkalarıyla alakalı tüm polis, avukat, muhasebeci vb. kişileri yok eder ve meseleyi bir maşayla kökten çözmeye karar verir. M-19 militanları Bogotá Adalet Sarayı'nı basar ve sadece birkaç dosyayı yok etmek için bütün adalet sarayını ateşe verir...

Seçimlerde Pablo'nun adayı kazanır ve istifa ederek yerini Pablo Escobar'a bırakır. Ancak merkezin oligarşik dünyasında Pablo gibi bir "bedevi"ye yer yoktur. Parlamentoda Pablo Escobar'ı yok ettiğini düşündüğü sabıka fotoğrafıyla oldukça aşağılayıcı bir tavır karşılar, sabıkalı olduğu anlaşılan Pablo'nun milletvekilliği düşürülür. Bu an dizinin ve "taife"nin seyri için kritiktir.

Merkezde kendi cinsine yer olmadığını anlayan Pablo merkeze savaş açar, Medellín Karteli artık merkezin karşısındadır. Escobar ve çetesi yönetimdekileri cebirle yenmeye karar verir ve uyuşturucu karşıtı başkan adayı Carlos Galan'ı öldürtür, ardından yerini alan Cesar Gaviria ise çelik yelekle Medellín Karteli'nin hışmından kurtulur. Pablo bu kez yeni bir suikast planı yapar. Gaviria'nın bineceği bir uçağa bir bombacı yerleştirilir. Cesar Gaviria'nın son anda uçağa binmekten vazgeçmesi üzerine uçak içerisindeki yüzü aşkın siville havada infilak eder ve kimse sağ çıkamaz. Bu narkoterör eyleminin ve önceki suikastlerin süksesiyle Gaviria seçimleri kazanır. Gaviria döneminde tüm ordu ve polisi karşısında bulan Escobar'ın karteldeki diğer yandaşları bir bir tasfiye edilirken sıranın kendine gelmesinden çekinen Escobar devlet erkanının akrabalarını kaçırmak suretiyle koz elde edip sözde teslim süreci için pazarlığa girişir. Başkan Gaviria hatırlı devlet erkanının baskı ve tehditlerine dayanamayarak Escobar'ın şartlarını kabul eder. Pablo Escobar Medellín sınırları dâhilinde olan, gardiyansız, iç işleyişine müdahale edilmeyen lüks bir "hapishane" inşa ettirecek ve mahkemece tayin edilen cezayı burada geçirecektir.

Polise teslim olan Escobar, kartelinin (suç) ortakları ve sicariolarıyla beraber La Catedral adını verdikleri televizyon, sinema, bilardo, jackpot makinesi ve hatta dansözleri olan bu sözde hapishaneye yerleşir. Pablo'nun kuzeni ve danışmanı Gustavo'ya dediği gibi: "Bir hapishane değil kuzen, bir kale, bir kale kuracak ve tüm düşmanlarımızdan korunacağız." La Catedral gerçekten de bir hapishaneden ziyade Pablo'nun tüm tehditlerden devlet eliyle korunduğu bir kale işlevi görür. İşlerini dışarıda kalan ortakları vasıtasıyla La Catedral'den kusursuzca idare eden Escobar bir yandan hem tüm polis ve subayları satın alması hem de Medellín mahallelerinde kurduğu kurye ve gözcüler ağı sayesinde Medellín'i bir tarassut ağıyla sarar. Katedral kalesinin bu metaforik uzantısı/kulesi bir nevi bir "panoptikon" işlevi görmekte ve Medellín Karteli'nin kendi arazisiyle sınırlı fakat mutlaklığa oynayan iktidarını sembolize etmektedir. Artık Don Pablo servetini (ve devletini) koruyan kale, kule ve kılıçtır.

***Narcos*, özellikle de istiare temelli anlatıyı benimseyen ilk iki sezonuyla sınırlanırsa benim için çoktan klasikler arasına girmiş ve eşi menendi kolay kolay gelmeyecek bir yapım.**

Bu noktadan geriye bakıldığında en büyük hasmı olan "yönetimdeki adamlar"ın tüm egemenlik sembollerine tecavüz ederek hükûmeti maskara etmiş, oligarşinin devletlik (*statehood*) vasfının (arazi, halk, kanunu icra edebilme gibi) ana sütunlarını zedeleyerek iktidarlarının/devlet edişlerinin kırılganlığının altını fiilen çizmiş, benzer devletlik vasıflarını bünyesinde toplamış, devletin yapacağı okul, hastane, toplu konut, sosyal yardım gibi hizmetleri Medellín'de devlet yerine üstlenmiş, kalesi kulesi ve kılıcıyla servet akışını ve "halkını"/mülkünü koruyan, bombalamalarını iyice sıklaştırdığı son dönemleri hariç halk desteğini arkasına almış, tehdidini ikaa "plata o plomo" ("Gümüş mü, kurşun mu?" demek olup rüşvet alma yahut silahla vurulma ikilemine işaret eder) politikası sayesinde muktedir, bir tek adına sikke bastırmadığı eksik kalmış bir Kolombiyalı Robin Hood yahut bir sosyal haydut/emir/lord portresi tebellür eder. Ekmek ve tuz; şan ve ganimet mukabilinde alpler devşiren, kılıç kuşanan, kal'a kuran, tebaasının "havaic"ini temin eden bir emir...

"Hakkımızda devlet etmiş fermanı": Machiavelli vs Escobar

El Patrón'un La Catedral'de kurduğu düzen taife sisteminin tabiatı gereği uzun bir süreyi meydan okunmaksızın geçiremez. Zirveye ulaşan her gücü bekleyen nihai erek bir düşüştür. Zaten tavaif-i müluk(lar) da iktidarın "kesik dans"ına ve el değiştirme süratine yetişilemeyen dönemlerdir. Escobar'ın "ceza"sını beğenmeyen DEA Escobar'ın hükûmetle anlaşmasını bozduğunu kanıtlamakta kararlıdır. Soruşturma sonucu Pablo'nun iki eski ortağının La Catedral'e gelip bir daha da geri çıkamadığı tespit edilir ve ordu La Catedral'i basar. Pablo Escobar ekibine karşı taarruz emri vererek kaçar. Bundan sonrası kalesi yıkılan ve ordusu dağılan beyimiz için sürekli bir firar ve saklanma dönemi olacaktır.

Hapisten kaçtıktan sonra sicariolarının çoğunu kaybettiği için laboratuarlarını Cali Karteli'ne ve ekibinden ayrılan Moncadalar'a kaptıran Don Pablo şedid bir geri dönüş tasarlar. Yeni sicariolar toplayıp taraf değiştiren laboratuarları bir bir basmaya, boyun eğmeyenlerden *akı*şını kılıçla korumaya başlar. Bu gü-

"VOY A LIBERAR COLOMBIA"... KOLOMBİYA'YI ÖZGÜRLEŞTİRECEĞİM DEMEK. BU FAZLA İDDİALI CÜMLENİN SAHİBİ PABLO ESCOBAR İLE "NARCOS"UN İLK BÖLÜMÜNDE UYUŞTURUCUYLA HİÇBİR ALAKASI OLMAYAN, YOLUNA ÇIKANLARI "¿PLATA O PLOMO?" YANİ "GÜMÜŞ MÜ, KURŞUN MU?" TEKLİFİ İLE SİNDİREN KÜÇÜK ÇAPLI BİR KAÇAKÇI OLARAK TANIŞIRIZ.

rültülü ve maço tavrın altındaki mesaj basittir: "A Pablo Escobar se le respeta!" Yani "Pablo Escobar'a saygı duyulacak." Zira emir kılıcını yeniden kuşanmış, obasına, tebaasına ve hazinesine çöken hasım taifeleri temizlemeye başlamış, Reconquista'nın (İspanyollar'ın Endülüs'ü geri alma sürecine verilen genel ad) düğmesine basmıştır.

Bu şiddet dalgası üzerine hükûmet El Patrón'un rüşvet şebekesi ve gözcüler ağını yenebilmek için en güvenilir adamlarından oluşan bir ekip kurar: Arama Grubu. Öbür yandan ise El Patrón'a karşı olan her türlü oluşumun faaliyetine göz yumar. Pablo bir yandan gizlice taksi bagajlarında gezip Medellín mahallelerinde açа açığa para dağıtarak "Nerede kalmıştık?" mesajı verirken hasmı olan Cali Karteli Castaños gerillalarıyla işbirliği yaparak ağır silahlı bir infaz timi kurar: Los Pepes.

UMEDELLÍN HALKI İÇİN EVLER, OKULLAR VE FUTBOL SAHASI, HAVUZ GİBİ TESİSLER YAPTIRIP FAKİRLERE YARDIM DAĞITARAK KISA ZAMANDA MEMLEKETİNDE "KOLOMBİYALI ROBİN HOOD" OLARAK TANINMAYA BAŞLAR. GERÇEKTE DE BİR SÖMESTR SİYASET BİLİMİ EĞİTİMİ ALAN FAKAT MADDİ SORUNLARDAN DOLAYI ÜNİVERSİTEYİ BIRAKAN ESCOBAR ÖTEDEN BERİ SİYASETE OLDUKÇA MERAKLIDIR.

DEA ve Arama Grubu La Catedral'den çıkan dokümanlar ışığında Kartel'in önemli kimi sicariolarıyla Pablo'nun danışmanı Gustavo'yu öldürse de Medellín Emiri hâlâ yıkılmamıştır. Köşeye sıkışan Escobar merkezi yıldırmak için uçuk bir şiddet dalgası başlatır. Önce Gustavo'yu öldüren Arama Grubu komutanı Albay Carrillo'yu bizzat öldürür, ardından Medellín'deki tüm karakollara saldırılar düzenleyip başkent Bogotá'da[2] seri bombalamalara başlar. Hem kamuoyundan hem de eski oligarklardan ciddi baskı alan hükûmet halkının ölümü pahasına da olsa sebat etmeye karar verir. Bardak taşmıştır. Medellín'in tüm sokakları ordu tarafından ablukaya alınır, Escobar'ın başına milyonlarca dolar ödül konulur. Ancak Escobar kendi imaj ve meşruiyetini öyle sıkı kurmuştur ki Medellín Don Pablosu'nu vermemektedir. Kimse folk aziz olarak gördükleri ve minnettar oldukları bu adamı ihbar etmeye yanaşmamaktadır. Bunun üzerine kanun bir kenara konur, Cali'nin parası ve ABD istihbaratına dayanan Los Pepes önce Escobar'ın hükûmetteki temsilcilerini, basındaki destekçilerini ve en yakınlar hariç bütün sicariolarını faili malum suikastlerle katleder. Escobar'ın yurt dışına çıkartamadığı ailesi polis korumasına alınır. Kalesi ve kulesi yıkılan, kılıcı kırılan, alpleri ölen, ailesi hasım eline düşen, tüm bağlantıları yok olan Escobar şoförü Limón ile baş başa kalır.

Bu noktada akla Machiavelli'nin ünlü kavramları gelir: *virtu* ve *necesita*. Virtu Machiavellici liderin/"prens"in tüm pervasızlık ve celadetine rağmen sahip olduğu siyasi kudretin tamamına işaret ederken necesita "prens"i çevreleyen ve iradesini kısıtlayan haricî etkenlere işaret eder. Machiavelli'ye sorarsanız eğer, bir prensin virtu'su ne kadar çok olursa olsun hiçbir zaman için necesita'yı yenecek kadar çok değildir. Machiavelli'nin bilgeliğini sınayan sayısız kişi gibi Medellín Emiri de yanılacaktır...

Sonuç: "Viva Colombia"

DEA ve Arama Grubu ailesine oldukça düşkün olup firar döneminde sık sık onları arayan El Patrón'un yerini telefon sinyalinden bulup adresine baskın yapar. Pablo ve Limón silaha sarılsalar da ikisi de kaçarken vurulurlar. Ardından cesedi teşhis etmek için gelen polis ve ajanlar Pablo'nun baş ucunda toplanır. Bir polisin peş peşe attığı histerik "Viva Colombia!" naraları eşliğinde kamera yavaşça cesedin baş ucundan ayrılarak "Serenata de Amor" (Aşk Serenadı) adlı ağır ve hüzünlü bir şarkı eşliğinde Medellín dağlarına yönelir. Ünye'nin, Fatsa'nın, Bogotá'nın ve Washington'ın bir olup baş edemediği bir Hekimoğlu daha gelip geçmiştir bu dağlardan... "Voy a liberar Colombia" diyerek yola çıkmış, "Viva Colombia" denerek yolculuğu sonlandırılmıştır.

Genel manada düşünülünce Pablo Escobar'ın içinde uçak bombalama, adalet sarayı yakma, başkan adayı öldürme, firardayken ısınmak için para yakma gibi uçukluklar barındıran hikâyesinin belki de en şaşırtıcı yanı inanılamayacak kadar fahiş olması, ama buna rağmen gerçek olmasıdır. Bu sebeple Pablo Escobar ve kartelinin basit bir çeteden defacto bir siyasi oluşuma tekamülünü anlatan bu büyülü gerçekçi dizi bilimin ve felsefenin katı ve köşeli gövdeleriyle dolduramadığı tahayyül/tasavvur/imajinasyon boşluğunu sanat ve hayal gücüyle doldurarak merkez-çevre ilişkisi, meşruiyet ve sosyal haydutluk meseleleri üzerine hadsiz ve sınırsız esneklikte bir spekülasyon ve tefelsüf alanı açmaktadır. Diğer yandansa doğal hukuk tartışmalarının, beşerî hukukun, ahlaktan bağımsız meşruiyetin inanılmaz kofluğuyla mafya ile devlet, suç ile "liberacion" arasındaki çizginin sıratvari kıldan ince, kılıçtan keskinliğini gözler önüne sermektedir. *Narcos*, özellikle de istiare temelli anlatıyı benimseyen ilk iki sezonuyla sınırlanırsa benim için çoktan klasikler arasına girmiş ve eşi menendi kolay kolay gelmeyecek bir yapım. Biçimsel yeniliklerinin ve tahkiyevi mirasının detayına girmiyorum bile... Zira elimizde izdüşümleri belki de El Cid Destanı'na dek sürülebilecek eli kılıçlı bir "şampiyon"/"campeador"un hikâyesi var.

Katedral kalesinin bu metaforik uzantısı/kulesi bir nevi bir "panoptikon" işlevi görmekte ve Medellín Karteli'nin kendi arazisiyle sınırlı fakat mutlaklığa oynayan iktidarını sembolize etmektedir. Artık Don Pablo servetini (ve devletini) koruyan kale, kule ve kılıçtır.

Dipnotlar

1. Kartel kültüründe örgütün kirli işlerini organize eden ve yürüten kıdemli fedailere verilen ad.
2. Pablo Escobar'ın Medellín ve ahalisine hiçbir zaman zarar vermeyip gerek Adalet Sarayı saldırısı gerek uçak bombalaması ve de diğer tüm narkoterör eylemlerini daima başkent Bogotá'ya yönlendirmesi merkez-çevre ilişkisi, meşruiyet ve sosyal haydutluk bağlamlarında oldukça manidardır.

Ahmed Fatih Andı

Öğrenci

Tarih yüksek lisansı yapıyor. Daha önce muhtelif dergilerde film tahlilleri yayımladı. Sinemasever bir tarihçi adayı.

BİR ŞEHRİ SEVMEK, AŞKA SEBEP ARAMAKTIR…*

Ayşegül Tozal

Mustafa Kutlu'nun *Şehir Mektupları*, ismini Ahmet Rasim'in kitabından almış. Ahmet Rasim, nasıl ki kendi döneminde her yönüyle İstanbul'unu anlatmışsa, gözlemlerini ve analizlerini sohbet havasında yazdıysa, Mustafa Kutlu da bu minvalde İstanbul'unu yazmış. Fark, hem zaman diliminde hem de dönemin İstanbul'larında. Ayrıca Ahmet Rasim hakiki İstanbulludur, Kutlu ise İstanbul'a Anadolu'dan gelen bir göçmendir, aslen Erzincanlıdır.

AHMET RASİM, İSTANBUL'UN "YAŞANMIŞ, AMA YAZILMAMIŞ BİR ŞEHİR" OLDUĞUNU BELİRTEREK YAZARLARIN ŞEHİRLE BAĞ KURAMAMASINA İÇERLER. KENDİSİ DE "ŞEHİR MEKTUPLARI"NDA İSTANBUL'U BİR ÖZNE OLARAK GÖRÜP ONA MEKTUPLAR YAZAR, SEVGİSİNİ, HEYECANINI, UMUTLARINI, ANILARINI ANLATIR.

Mektup, fonksiyonu itibariyle iki özne arasında yapılan bir eylemdir ve tarih boyunca edebiyatın mihenk taşlarını ortaya çıkarması açısından önemi büyüktür. İlk örnekleri yazının bulunduğu tarihle yaşıttır. Araştırmalara göre en eski örnekleri; Mısır firavunlarının diplomatik mektupları (MÖ 15-14. yüzyılları) ile Hitit krallarının Hattuşa (Boğazköy) arşivinde bulunan mektuplarıdır. Batı edebiyatında ise mektup türünün ilk örneklerini Yunan edebiyatında görürüz. Gerçi Eflatun'un, Sokrates'in, Demosthenes'in az sayıdaki mektuplarının, onların kaleminden çıkıp çıkmadığı da tartışılmaktadır. Herder'ın (1744-1803)'in mektupları, "Briefe zur Beförderung der Humanität" (Hümanizme Destek Mektupları) deneme sayılacak mektuplara tipik örneklerdir. 1793-97 yılları arasında kaleme alınmış bu yazılar, aslında yazarın *İnsanlık Tarihi Felsefesi Üzerine Düşünceler* kitabının 5. bölümü için planlanmış ama yayınlanmamış, eserin odak fikirleri doğrultusunda mektuplardır.

Mektup özellikle Latin edebiyatında gelişip yaygınlaşmıştır. Bu alanda yazanların başında Cicero (MÖ 106-43) gelir. Dilimizde ilk Türkçe mektup örneklerinin bin yıl öncesine, Doğu Türkistan'daki Uygurlara ait olduğu söylenir. Şekil olarak eski zamanlardan beri kullanılmasa da, Şeyhî'nin *Hüsrev-ü Şirin*'inde Hüsrev'in Şirin'e ve Fuzûli'nin *Leyla ile Mecnun*'unda Mecnun'un Leyla'ya yazdığı mektubu manzum türünde mektuplara örnek verilebilir.

Ama özellikle XVII. yüzyılla birlikte gelişen bir tür olarak mektup, okuryazar oranının artması ve yazının artık kalabalıklar tarafından da kullanılmaya başlanmasıyla birlikte XIX. yüzyıla gelindiğinden büyük bir sıçrama yapmıştır. Tanzimat edebiyatı ile birlikte mektup, gelişmeye başlamış, edebiyat camiasında yazarların arasında yaygınlaşan bir haberleşme aracılığı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle Abdülhak Hamit Tarhan ile Namık Kemal'in birbirlerine yazdıkları mektuplar, bu gelişmenin önemli ve tipik örnekleridir.

Ahmet Rasim'in *Şehir Mektupları*

Ahmet Rasim'in "Şehir Yazıları"nın ilk örneklerini verdiği kitabı *Şehir Mektupları*, çoğunluğu *Malumat* gazetesinde yayımlanmış yazılarının daha sonradan toplanarak dört cilt olarak kitap hâline getirilmesiyle oluşmuştur. II. Abdülhamit dönemi İstanbul'unu araştırmak için kaynak niteliğinde olan eser, insan ile şehrin arasındaki bağı ortaya koyması açısından mühimdir. Ahmet Rasim, kitabın önsözünde İstanbul'un "yaşanmış, ama yazılmamış bir şehir" olduğunu belirterek yazarların şehirle bağ kuramamasına içerler. Kendisi de *Şehir Mektupları*'nda İstanbul'u bir özne olarak görüp ona mektuplar yazar, sevgisini, heyecanını, umutlarını, anılarını anlatır. Mektuplar, Ahmet Rasim'in izlenimleri, özlemleri, heyecanları, beklentileri ve anılarından oluşur. Bir iç dünya anlatılarıdır denilebilir. Çünkü

Aynı isme sahip iki ayrı *Şehir Mektupları*'nın İstanbul'a benzer bir dokuda yaklaşmaya çalışırken dertlerinin bunca uzak duruyor oluşu, dikkate değer.

KUTLU'NUN ANLATTIĞI İSTANBUL, AHMET RASİM'İN ANLATTIĞI CIVILTILI, IŞILTILI ŞEHİR DEĞİLDİR ARTIK. ZAMANIN AZİZLİĞİNE YENİK DÜŞMÜŞ, KENTSEL DÖNÜŞÜMLERLE RUHUNU YİTİRMEYE BAŞLAMIŞ BİR ŞEHİRDİR BURASI.

Ahmet Rasim, İstanbul'un iç dünyasında oluşturduğu dünyanın kapılarını açar bize mektuplarında. İçinde Ahmet Rasim'in yaşadığı dünyayı algılayan, yorumlayan, gözlemleyen ve seven bir duygu, düşünce dünyası vardır.

Şehir Mektupları'nın en önemli özelliği sohbet üslubuyla kaleme alınmış olmasıdır. Resmî bir üslubu yoktur, hikâyeler ve anılardan oluşur. Okura fıkra anlatılır, espri yapılır, muhabbet edilir, okurun İstanbul'la bağ kurmasına, uzakta dahi olsa şehrin içinde bulunmasına ve gezmesine zemin hazırlanılır. Mektupların özel bir başlığı belki bu yüzden yoktur, her mektubun başında numarası vardır. Muhtemelen başlıkları olsaydı, özenle ve üzerinde durularak yazıldığı belli olurdu ama Ahmet Rasim, aslında bilerek bu yolu seçmiş. İçten ve doğal olmasını istediği için mektuplara başlık dahi koymamış, yazıldığı andaki doğasını koruyarak kitabına yerleştirmiş.

Kitapta her mektubun bir duygusu, konusu ve anlatısı var. Örneğin 1. mektupta bahardan, Adalar'dan, Şirket-i Hayriye Vapuru'ndan, Bakırköy Belediye Bahçesi'nden, çiçeklerden bahsederken, 2. mektupta özellikle Haliç'ten, Sadabad'dan, Kâğıthane'den, Göksu'dan bahsederek Göksu gecelerini anlatıyor Ahmet Rasim. 3. mektupta misafirlikten bahsederken, 4. mektupta koşu, yarışma, güreş ve buna benzeyen eğlence ve oyunların tümünü anlatan "ispor" kelimesini anlatıyor yazar, ardından bisikletten uzun uzadıya bahsediyor. 5. mektupta göz ağrısı ve hekimin tedavi biçiminden söz ediyor, gözlük kullanmanın gerekliliğini belirtirken, gözlük fıkrası anlatıyor. *Şehir Mektupları* İstanbul'un tüm güzelliğini ve hatta bakıp da göremediğimiz fark edemediğimiz zenginliğini anlatan, yazarının da bu anlatı biçimini mektup yoluyla okurlara sunan bir kitap. Ahmet Rasim'in engin kültürünü, deneyimlerini ve halkı aydınlatan çeşitli bilgi ve tecrübelerini de *Şehir Mektupları*'nda bulabiliyoruz.

Mustafa Kutlu'nun *Şehir Mektupları*

Mustafa Kutlu'nun *Şehir Mektupları* kitabı, ismini Kutlu'nun da belirttiği üzere Ahmet Rasim'in kitabından almış. Ahmet Rasim, nasıl ki kendi döneminde her yönüyle İstanbul'unu anlatmışsa, gözlemlerini ve analizlerini sohbet havasında yazdıysa, Mustafa Kutlu da bu minvalde İstanbul'unu yazmış. Fark, hem zaman diliminde hem de dönemin İstanbul'larında. Ayrıca Ahmet Rasim hakiki İstanbulludur, Kutlu ise İstan-

"SONRADAN İSTANBULLU" OLAN MUSTAFA KUTLU'NUN İSTANBUL ÜZERİNE YAZDIĞI DENEMELERDE BU ŞEHRİ GÜZEL VE AZİZ KILAN ŞEYİN NE OLDUĞUNU HIZLICA KAVRAMIŞ OLDUĞU GÖZE ÇARPAR. BUGÜN KENT ÜZERİNE DİLE GETİRDİĞİMİZ SORUNLARIN ÇOK ÖNCEDEN ONUN DENEMELERİNDE VÜCUT BULMUŞ OLMASI ŞAŞIRTICIDIR.

bul'a Anadolu'dan gelen bir göçmendir, aslen Erzincanlıdır. Ama yılların birikimiyle (yaklaşık kırk beş sene) artık İstanbulludur denebilir, öyle derler ya büyükler, insanın memleketi doğduğu yer değildir, doyduğu yerdir.

Kitapta anlatılan İstanbul, zamanın azizliğine yenik düşmüş, kentsel dönüşümlerle ruhunu yitirmeye başlamış bir şehir. Kendi kültür ve medeniyet zenginliklerinin farkında olamayan bizler, gittikçe medeniyetlere ev sahipliği yapmış İstanbul'un ruhunu da kaybetmeye başladık. Hem tarihimize hem İstanbul'a hem de geleneksel dokumuza sahip çıkamayışımız, İstanbul'un ruhundan uzak nesillerin yetişmesine de zemin hazırlamakta. Kutlu, mektuplarında İstanbul'da özellikle plansız yapılaşmaya dikkat çekiyor, mimari yapılarımızın artık tenha yerlerde yer alışının önüne geçilmesi ve insanı merkeze alan bir anlayışla mimari çalışmaların yapılması gerekliliğinin altını çiziyor. Mahalle kültüründen uzaklaşmanın sonucunda insanın yalnızlaşmaya başladığını belirten Kutlu, hızla plansız bir şekilde yapılan ve yaygınlaşan sitelerde, komşuluk ilişkilerinin olmayışına dikkatleri çekiyor. İnsanların oturup iki lafın belini kıracağı mekânlar, sohbet edeceği ve dertlerine derman olacağı ortamlar bir şekilde muhafaza edilmelidir. Bu açıdan Kutlu'nun gözlemleri, okura bir şehir bilinci de kazandırıyor.

Mimari yapılarımız, camilerimiz, tekkelerimiz, türbelerimiz, ev ve konaklarımız velhasıl geçmişten devraldığımız kültür mirasımızı düşünüyor Kutlu. Toplumda insanların yüzlerini bile artık göremediğini, ağız tadıyla kavga bile edemediğini, şehirlerimizin değişimiyle birlikte insanlarımızın da değiştiğini, şehirlerimizi kaybetmekle insanlarımızı da kaybettiğimizi anlatıyor. Sonuçta konuştuğumuz dili de etkiliyor şehrin ruhu, şehrin ruhunu kaybedersek, şehrin büyüsü gizemini yitirirse, bu durum konuştuğumuz dili de etkileyecektir. O yüzden Kutlu'nun kitabından sadece şehir planlamacıları, mimar ve mühendislere pay çıkmıyor, şehirde yaşayan herkeste olması gereken sorumluluk bilincinden bahsediyor Kutlu.

Her şehrin bir silüeti vardır ve o şehir o silüeti, o silüet o şehri çağrıştırır. İstanbul'un da bir silüeti var. Bu silüet İstanbul'un kimliğidir aynı zamanda. Nasıl ki Selimiye dediğimizde Edirne demesek de kafamızda hemen bir Edirne fotoğrafı canlanıyorsa, İstanbul denilince de İstanbul'u İstanbul yapan değerler gözümüzün önüne geliyor. İstanbul'un silüeti bozuluyor tartışmaları yaşandı son zamanlarımızda. Kutlu, bu tartışmalar yaşanmadan haber vermişti aslında kentsel dönüşüm planlamalarının İstanbul'dan götürdüklerini... Silüet tartışmaları, kentsel dönüşüm tartışmalarının hem zirvesi oldu hem de görüntü olarak ortaya çıkan, en rahatsız edici boyuta ulaştı. Geleneğin sahiplenicisi olmayı yeğleyen Kutlu'nun *Şehir Mektupları*, kentsel dönüşüme dair gözlemleri tam da bu zamanda yeniden gündeme getirilmeli. Turgut Cansever gibi insanı merkeze alan yapılar üreten mimarlarımızı yeniden okumalı. Şehrin ruhuna sahip çıkmalı.

* Ahmet Hamdi Tanpınar

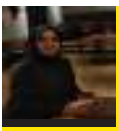

Ayşegül Tozal

Öğrenci

Bir yıldır Chicago'da doktora araştırma öğrencisi olarak Cittaslow (Yavaş Şehir) üzerine araştırma yapıyor.

KOMEDİ SİNEMAYI KURTARABİLİR Mİ?

Aybala Hilâl Yüksel

2019, Türk sineması açısından son dönemdeki en karanlık sene olarak anılacağa benziyor. Sinema salonları dolmuyor, yapımcılar emeğinin karşılığını alamıyor. Aslında perşembenin gelişi çarşambadan belliydi. Adaletsiz dağıtım koşulları karşısında sektörün birçok unsuru uzun zamandır sesini yükseltiyordu.

Sinema salonlarının yüzde 30'undan fazlasına sahip olan Mars Grubu'nun dağıtımda da pazar payının yüzde 40'tan fazlasını ele alması ve bu rakamların istikrarlı olarak artmaya devam etmesi endişe yaratıyordu. Özellikle bu durumda en büyük mağduriyetleri yaşayan bağımsız sinemanın temsilcileri itirazlarını her zaman dile getirdi. Salonlardaki tekelleşmenin tek tipleşmeye götüreceği, ana akımın dışında kalan filmlerin salon bulmasının çok zorlaştığı ve giderek zorlaşacağı yıllardır konuşuluyor. Hatta 2016 tarihli *Kapalı Gişe* belgeseli dağıtım koşullarının sektörü soktuğu çıkmazı daha o zaman net biçimde anlatıyordu.

Türk sinemasının yüzleştiği problem, bir süredir var olsa da popüler isimlerin dile getirmesiyle Aralık 2018'de ayyuka çıktı. Yerli "blockbuster"ların yaratıcıları Cem Yılmaz, Şahan Gökbakar, Yılmaz Erdoğan bir araya geldi ve yapımcıların sesi ilk kez geniş kitlelere ulaştı. Yine de tartışmaya ilk kez şahit olan kamuoyu için sorun net olarak ortaya konamadı. Tekelleşmenin getirdiği adaletsizliklerin tartışılması beklenirken, anlaşmazlığın sebebi dağıtımcı ve yapımcı arasında bilet ücretlerinin paylaşılamaması gibi algılandı. Nitekim olan bitenler sorunun çok küçük bir kısmını yansıtan bir isimle, "patlamış mısır krizi" olarak hafızalarda yer etti. Anlaşmazlık sebebiyle yukarıdaki isimlerin 2018-2019 sezonunda vizyona girmesi planlanan yeni filmlerinin gösterim tarihleri ertelendi. Normalde sinema sezonunun en canlı dönemi olan Ocak-Şubat ayları 2019 yılında durağan geçti.

Yılmaz Erdoğan'ın son filmi *Organize İşler Sazan Sarmalı*, dağıtımcılar ve yapımcılar şeffaf olmayan süreçlerin sonunda anlaşmaya varınca, 1 Şubat'ta vizyona girdi. Ancak bu film de vizyona girdikten çok kısa süre sonra Netflix'te yayınlanmasıyla tepki çekti. (Hâlbuki, son derece geleneksel sinema yasaları olan Fransa gibi istisnai ülkeler hariç, dünyanın birçok yerinde filmler çoğunlukla vizyona girdiği gün dijital platformlarda yayınlanıyor. Sinema salonunda mı evde mi izleyeceği seyircinin tercihine bırakılıyor.) Yine yapımcının süreci şeffaf yürütmemesi, Türkiyeli seyircinin henüz ev sineması için ödeme yapmaya alışmamış olmasıyla birleşince filmi sinemada seyreden 3,5 milyon sinemasever kendisini kandırılmış gibi hissetti. *Sazan Sarmalı* tecrübesinden sonra önemli bir kısım seyircide yerli komedi filmlerine yönelik bir tereddüt oluştu. Belki de bu sonbaharda gişe rakamlarının düşmesinin bir sebebi de "Sinemada seyretmeye gerek yok, nasıl olsa çok yakında internette görürüz" düşüncesiydi.[1]

Evet, bu senenin gişe rakamları tatsız. Her yeni filminde sinema salonlarını doldurmaya alışan yapımcıların çok azı beklediği hasılatı kazanabildi. Onlar da aslında daha önce ulaştıkları seyirci rakamlarının çok azıyla yetinmek zorunda kaldı. Türkiye'deki sinema seyircisinin azalması dünyadaki dijital dönüşümden bağımsız değil ancak yukarıdaki bahsedilen iç piyasanın dinamikleri de bu sonuçta göz ardı edilemeyecek derecede etkili. Dijital dönüşüm kaçınılmaz olduğuna göre aslında tartışmamız ve düzeltmemiz gereken konular ve koşullar burada düğümleniyor. Konu sadece gişe canavarı filmlerin yapımcılarını ilgilendirmiyor. Çünkü bilet satışlarının herkes için anlamı var. Kültür ve Turizm Bakanlığı

SEYİRCİ SAYILARININ HER YIL BİR ÖNCEKİNDEN DAHA FAZLA OLMASINA, BUNUN DA ÇOĞUNLUĞUNUN YERLİ KOMEDİ FİLMLERİNCE KAZANILMASINA ALIŞIK OLAN SEKTÖR İÇİN BU YILKİ TABLONUN NE ANLAMA GELECEĞİ HENÜZ MUAMMA. BUGÜNE KADAR SİNEMAMIZI HEP KOMEDİ KURTARMIŞTI. ANCAK GÖRÜNEN O Kİ KOMEDİ BU YIL KENDİSİNİ BİLE KURTARMAYA YAKIN DEĞİL.

Sinema Genel Müdürlüğü'nün film yapım destekleri sinema biletlerinden yapılan kesintilerle fonlanıyor. Ülkemizin uluslararası festivallerdeki en önemli temsilcisi Nuri Bilge Ceylan da ilk filmini gerçekleştirmek için çabalayan bir bağımsız sinemacı da bu fona başvuruyor.

Seyirci sayılarının her yıl bir öncekinden daha fazla olmasına, bunun da çoğunluğunun yerli komedi filmlerince kazanılmasına alışık olan sektör için bu yılki tablonun ne anlama geleceği henüz muamma. Bugüne kadar sinemamızı hep komedi kurtarmıştı. Ancak görünen o ki komedi bu yıl kendisini bile kurtarmaya yakın değil. Her yıl milyonlarca seyirciyi sinemaya çeken komedi filmlerinin bu yıl yaşadığı hayal kırıklığını analiz etmek için geçtiğimiz aylarda vizyona giren üç filme yakından bakabiliriz.

Karakomik Filmler

Cem Yılmaz *Arif V 216*'yı (2018) yaptığında, on dört yıl sonra *G.O.R.A.* (2004) evrenine geri döndüğü ve kendisini tekrar ettiği gerekçesiyle eleştirilmişti. Ancak seyirci bundan memnun göründü. Çünkü *Arif V 216* yaklaşık 5 milyon seyirciye ulaşarak Cem Yılmaz'ın tüm filmleri içinde en çok izlenen yapım oldu. Bu ticari başarıdan sonra belki eleştirilere kulak veren, belki de sadece sıkılan Yılmaz farklı bir şeyler denemeye karar verince ise ortaya *Karakomik Filmler* çıktı. Ancak bu sefer de sürekli kendisini yenilemesi istenen Yılmaz'ın yaptığı yenilik seyircinin hoşuna gitmedi. İki orta metrajlı filmin tek seansta gösterilmesi kâğıt üstünde iyi bir fikir gibi görünse de izleme alışkanlıkları ile bağdaşmadı. Üstelik yarı sürede geçtiği için daha dinamik olması beklenen filmlerin ritimleri de tutarlı değildi. Nitekim ilk kez bir

Cem Yılmaz filmi 1 milyon seyirciye ulaşamadan vizyondan kalktı.

Cinayet Süsü

Oyunculuk kariyeri ile tanınan Ali Atay'ın üçüncü filmi *Cinayet Süsü* de bu tatsız yılın tatsız sürprizlerinden biriydi. Atay, her ne kadar hak ettiğinden çok daha az seyredilmiş ve konuşulmuş olsa da, *Limonata* (2015) ile yönetmenliğe iddialı bir başlangıç yapmıştı. İkinci filmi *Ölümlü Dünya*'da (2017) ise ciddi bir gişe rakamına ulaşmasa da kendine has bir seyirci kitlesi edindi. Atay oyunculuktan gelen bir yönetmen olarak oyuncuların filme doğaçlama katkılarına alan açıyor, birlikte çalıştığı oyuncuları özgür bırakıyordu. *Ölümlü Dünya*'da büyük oranda işe yarayan ve komediyi besleyen bu strateji *Cinayet Süsü*'nde çalışmadı. Çok iyi komedi oyuncularından kurulan kadroya rağmen film hayal kırıklığı yarattı. Her şeye rağmen *Cinayet Süsü* gişede bugün itibariyle *Karakomik Filmler*'den daha fazla seyirciye ulaşmayı başardı.

Recep İvedik 6

Şahan Gökbakar'ın en çok sevilen ve en çok nefret edilen karakteri Recep İvedik'in yeni macerası kasım ayında piyasaya çıktı. Serinin altıncı filmi, Konya'ya gitmek isterken yanlışlıkla Kenya'ya giden Recep'in maceralarını anlatıyor. İyi tanıdığımız karakteri yine türlü absürd durumların içine sokuyor. Gökbakar diğer yapımcıların aksine hemen hiç risk almıyor, yenilik aramıyor. Lafını hiç sakınmadığı, kaybedecek bir şeyi olmadığı için özdeşleşmesi çok kolay olan Recep de yaşadığı macera da her zamankinden farksız. Nitekim bu yıl vizyona giren komedi filmleri içinde gişeden en sağlam çıkan da *Recep İvedik 6*. Henüz ilk hafta sonunda 1 milyon seyirciye ulaşan film rakipleriyle kıyaslandığında iyi bir hasılat kazanıyor. Ancak yine de Şahan Gökbakar tarafından serinin önceki filmleriyle kırılan seyirci rekorlarına ulaşabilmesi söz konusu görünmüyor.

Dipnotlar

1. Aslında Türkiye'de de yeni sinema yasası bunu engelliyor, filmin dijital platformlarda yayınlanabilmesi için vizyon tarihinin üzerinden en az beş ay zaman geçmesi gerekiyor.

Aralık Vizyonunda Öne Çıkanlar

Vizyon tarihi: 20 Aralık 2019

Lara

Lara oğlu ilk piyano konserini verecek olan altmış yaşında bir kadının hikâyesini konu ediniyor. Anne-oğul ilişkisine değinen film Karlovy Vary Film Festivali'nde ekümenik jüri ödülünü kazandı.

Vizyon tarihi: 20 Aralık 2019

Star Wars: Skywalker'ın Yükselişi

Star Wars hayranlarını ikiye bölen bu devam üçlemesi *Skywalker'ın Yükselişi* ile son buluyor. Kylo Ren güçte kalabilmek için acımasızlaşırken galakside karanlığın ve aydınlığın savaşı sürüyor.

Vizyon tarihi: 27 Aralık2019

Saklı Gerçekle

Japon sinemasının en önemli temsilcilerinden, Altın Palmiye ödüllü Hirokazu Kore-eda'nın yeni filmi de bir aileye odaklanıyor. Ünlü bir sinema oyuncusunun, anıları yayımlandıktan sonra kızıyla yüzleşmesini anlatıyor.

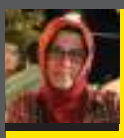

Aybala Hilâl Yüksel

Yazar, Eleştirmen

Sinema üzerine yazıyor. Kısa film ve belgesellerde uygulayıcı yapımcı olarak görev alıyor.

SIKIŞMIŞLIK İLE YOZLAŞMA PARANTEZİNDE

BOZKIR

Anadolu'nun bilinmeyen bir şehrinde bir dizi cinayetin iki polis tarafından çözümünü konu alan *Bozkır*, şehirde yaşanan sıkışmışlık ile yozlaşma parantezindeki olayları gerilimli şekilde ele alan heyecanlı bir polisiye dizi.

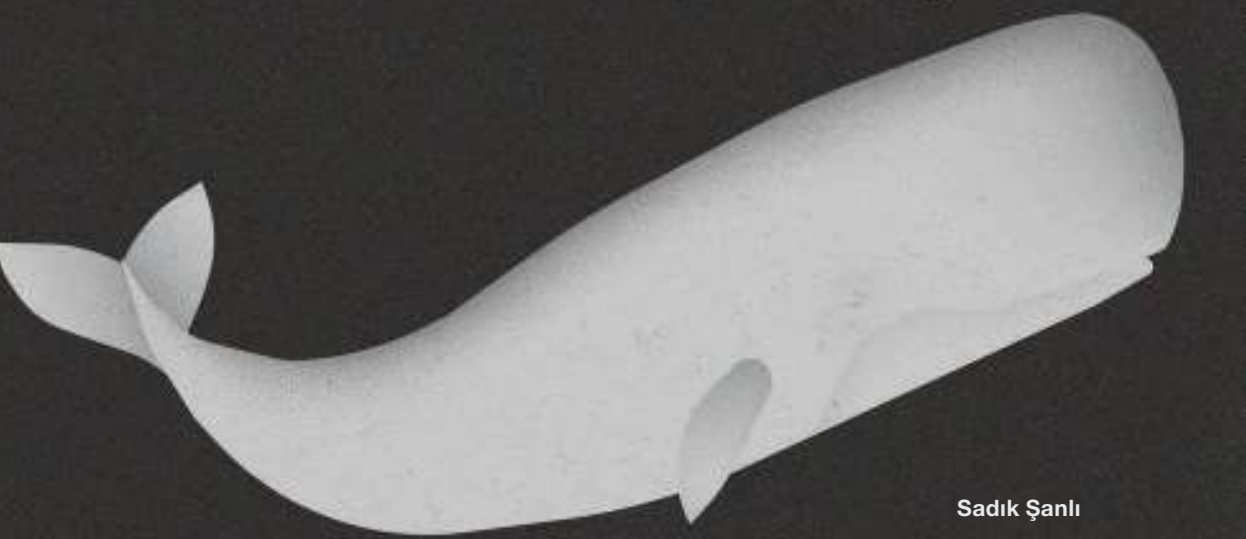

Sadık Şanlı

Dijital platformlarda yayınlanan ve oldukça beğeni toplayan Türk dizileri *Masum* ve *Şahsiyet*'in ardından, yine bir dizi karanlık olayın çözümünü konu alan yerli polisiye dizi *Bozkır* da adından söz ettirmeyi başardı. Blutv ekranlarında seyirciyle buluşan "bir seri katil hikâyesi" olan *Bozkır*, Anadolu'nun ortasındaki isimsiz bir şehirde gerçekleşen cinayetlerin ortaya çıkardığı bir dizi karanlık olayın çözümünü konu alıyor.

İlk sezonu toplam 10 bölümden oluşan *Bozkır*, edebiyatseverlerin yakından tanıdığı yazar/editör Levent Cantek'in, polisiye-kültür dergisi *221B*'nin ilk sekiz sayısı için kaleme aldığı ve çizimleri Murat Başol tarafından gerçekleştirilen tefrika çizgi romanından yola çıkılarak hazırlandı. Yönetmenlik koltuğunda Bahadır İnce'nin oturduğu, senaryosunu Levent Cantek'in, başrollerini ise Yiğit Özşener, Ekin Koç, Altan Erkekli, Merve Çağıran ve Kadir Polatçı'nın üstlendiği suç ve gerilim dizisi *Bozkır*, ışık tuttuğu toplumsal yozlaşma, kısmi eksikliklerine rağmen iyi sayılabilecek olay örgüsü ve başarılı sinematografisiyle dikkat çekiyor.

"Her katil yaşadığı yere benzer"

Anadolu'nun ortasında, bilinmeyen bir şehirde faili meçhul bir çocuk cinayetiyle açılan dizi, deneyimli cinayet dedektifi Seyfi Amir (Yiğit Özşener) ile yardımcısı Nuri Pamir'in (Ekin Koç) cinayeti çözmek için harekete geçmesiyle yol alıyor. Şehirde peş peşe gerçekleşecek ve birbiriyle bağlantılı cinayetler ise ortaya bir seri katil hikâyesi çıkarırken, cinayet ekseninde seyre koyulduğumuz kirli ilişkiler ağı ve toplumsal yozlaşma ise çok da yabancısı olmadığımız birçok toplumsal sorun ve ön yargıya da ayna tutmayı başarıyor.

Bozkır'da, cinayeti çözmekle görevli başkomiser Seyfi, mesleğinde oldukça deneyimli bir polis. Daha önceki bir görevi sırasında yanlışlıkla vurarak bitkisel hayata girmesine neden olduğu Sitare isimli genç kız nedeniyle vicdan azabı yaşayan ve onu hastanede düzenli ziyaret edebilmek maksadıyla kızın yaşadığı şehre tayinini aldıran Seyfi, psikolojik ve sosyal açıdan sıkışmışlık yaşadığı bu küçük şehirde türlü olumsuzluklara rağmen görevini başarıyla yerine getiren bir komiser. Seyfi bir yandan şehirdeki yozlaşma, görevini yapmasında engeller çıkartan kayırmacılık ve kirli ilişkiler ağıyla yüzleşirken, diğer yandan da Hollywood klişelerinden de aşina olduğumuz eşiyle sorunlu bir polis karakter. Eşi Müesser (Esra Kızıldoğan) ile yaşadığı sorunlar nedeniyle mesleği ile ailesinin geleceği arasında seçim yapmaya zorlanan Seyfi açısından bir diğer

sorun ise aniden şehre gelerek kendisinden tehditlerle alacağını tahsil etmeye çalışan Ziya karakteriyle yaşadığı gerilim. İkili arasında izleyici açısından merak uyandıran parasal ilişkinin kökeninin neye dayandığı tamamen belirsiz olsa da, Seyfi Amir'i oynayan Yiğit Özşener ile aç gözlü, kaba ve lümpen bir karakter olan Ziya'yı canlandıran Sinan Demirer'in karşılaştıkları anlar dizinin oyunculuklar açısından en muhteşem ve izlenmeye değer anlarını oluşturuyor.

Senaryonun kara noktaları

Seyfi'nin Ziya ile ilişkisinin yanı sıra dizi boyunca karanlıkta kalan birçok yönü var. Bu bağlamda, dizinin genel senaryosunun da, özellikle olay örgüsü ve cinayetlerin esrarengiz, havada kalan ve bir türlü çözüme kavuşmayan detayları söz konusu. Dizinin ikinci sezonunun yayınlanıp yayınlanmayacağına dair bir açıklama yapılmamış olsa da, bu karanlık noktalar ve karakter detaylarının sonraki sezon ya da sezonlarda çözüme kavuşturulacağı beklentisi oluşuyor. Aksi durumda, havada kalacak birçok detay, senaryonun eksikliklerine işaret edecektir.

Bozkır'da, Seyfi Amir'in yardımcısı konumundaki Nuri Pamir ise şehre yeni gelmiş genç, deneyimsiz, fevri ve agresif bir polis. Öyle ki, bir polis açısın-

Alternatif Dizi Önerileri

See
Kasım ayı başında yayına başlayan online TV platformu Apple TV+'ın çıkış dizileri arasında yer alan *See (Görmek)*, orijinal senaryosu ve muhteşem sinematografisiyle dikkat çekiyor. Uzak ve distopik bir gelecekte insanlığın görme yetisini tamamen kaybettiği bir dönemi konu alan dizi, avlanmak ve hayatta kalmak için yeni ve sıra dışı yöntemler bulmak zorunda kalan insanlara odaklanıyor. Ta ki, yıllar sonra görme yetisine sahip ikiz kardeşlerin her şeyi değiştirecek doğumlarına kadar... *Taboo* ve *Peaky Blinders*'tan da tanıdığımız Steven Knight'ın yapımcılığını üstlendiği dizinin başrollerinde ise Jason Momoa ve Alfre Woodard yer alıyor.

dan yetersizliğe işaret eden tüm bu yönleri, olayların daha da karmaşık hâle gelmesine neden oluyor.

İki sorunlu polisin yanı sıra öldürülen çocuğun neden olduğu toplumsal infial ve olayın Ankara tarafından bir an önce çözülmesinin doğurduğu baskı, ortaya nasıl çözüme kavuşacağı merak uyandıran bir hikâye ve gerilim çıkarmayı başarıyor. Hikâyeyi daha gizemli ve heyecanlı kılan ise katilin polisleri yönlendiren davranışları ve yaşanan beklenmedik gelişmeler. Zira katilin yönlendirmeleri, iki polisi hızla şehrin önde gelen ve Ankara'yla güçlü bağları olan nüfuzlu işadamı Abbas Eroğlu (Altan Erkekli) ile kızı Dilara Eroğlu'na (Nur Fettahoğlu) götürüyor. Yardımseverliğiyle de tanınan Abbas Bey'in bu süreçte bizzat şehrin emniyet müdürü Kaya Oktay (Bülent Düzgünoğlu) tarafından kollanması ise olay örgüsünü iyice arapsaçına çeviriyor. Bu süreçte peş peşe gerçekleşen ve birbiriyle bağlantılı cinayetlerin çözülmesi geciktikçe polisler üzerindeki psikolojik ve toplumsal baskıya paralel dizinin gerilimi artıyor. Diğer yandan küçük bir şehrin getirisi olan yalnızlık, psikolojik ve sosyal sıkışmışlığın yanı sıra dalkavukluk, kayırmacılık, linç kültürü ve son dönemde sıklıkla gündeme gelen mülteci sorunu gibi toplumsal sorunlar da ana hikâyeyi besleyen yan unsurlar olarak her bölümü daha bir merak edilir kılıyor. Toplamda ortaya çıkan hikâye ise dizinin sloganı olan "her katil yaşadığı yere benzer" sözünü doğrular nitelikte.

Sürükleyici bölümler, güçsüz final

Merak ve gerilim uyandıran olay örgüsü ve kurgusuna paralel olarak, çekimleri Eskişehir'de gerçekleşen dizinin bozkır atmosferini oldukça iyi yansıtan mat ve soluk sarı renkli, derinlikli bozkır çekimlerinin ortaya çıkardığı sinematografi de övgüyü hak ediyor. Ancak dizi finali için büyük beklentilere girilmemesi gerektiğini de hatırlatalım. Her ne kadar şaşırtıcı bir son izleyiciyi bekliyor olsa da, dizi boyunca işlenen güçlü hikâyedeki sır perdesinin final bölümü öncesi bir çırpıda aralanması nedeniyle güçsüz bir final bölümü ortaya çıkıyor. Yine de tüm eksiklerine rağmen sürükleyici kurgusu, etkileyici oyunculukları ve ayna tutup yüzleşmeye davetiye çıkardığı toplumsal sorunlar nedeniyle *Bozkır* için "olmuş bir dizi" diyebiliriz.

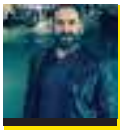

Sadık Şanlı

Sinema Eleştirmeni, Yazar

Birkaç kitap yazdı, birkaçı da yakın zamanda okurlarla buluşacak. Gençlik ve Spor Bakanlığı'nda çalışıyor.

The Birch

"Bir annenin sevgisi asla ölmez" mottosuyla ekrana taşınan *The Birch (Huş Ağacı)*, daha önce aynı isimle yayınlanmış bir kısa filmden diziye uyarlandı. Facebook Watch'un izleyicilerle buluşturduğu korku türündeki dizi, bir gencin ormanda yardımına ihtiyaç duyduğu bir canavarı aramasıyla gelişen olayları konu alıyor. Fantastik öğeler de taşıyan 12 bölümlük dizinin her bölümü ortalama 10 ila 20 dakika arasında sürüyor. Bu yönüyle izlenme kolaylığı sunan dizi, fantastik-korku türüne ilgi duyan izleyiciler için de farklı bir alternatif oluşturuyor.

Türkiye'den Kitaplar

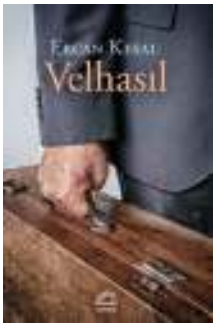

Velhasıl

Ercan Kesal'ın yirmi yılı aşan yazı serüveninden, renkli bir seçki... Bellek üzerine ve hatıralar üzerine çok şey var bu metinlerde... Ercan Kesal'ın sinema ve yazma deneyimine dair ve yaşama deneyimine dair, hayatında (bazıları, birçoğumuzun hayatında) iz bırakmış insanlarla ilgili küçük hikâyeler, anekdotlar, ayrıntılar var. Bir minnet, sevgi ve saygı hasılatı var. "'Geçmiş', 'bugün' dediğimiz şeyin içinde saklı duran bir anılar yumağı. Aynı zamanda gelecekten de kehanetler içeren bir yumak bu. Yaşadığımız her şey, ardımızdan yuvarlanıp birikerek 'şimdi'yi oluşturduğu için geçip gitmiş; kaybedilmiş bir şey de yok aslında. (...) Zamanın kendine ait bir şiddeti ve gücü var. Hatırladığımızda bize acı ve keder veren şeyler saklı içinde. Ama yaralarımızın merhemi de kabuğunun altında ve ne yazık ki Mısri'nin dediği gibi; bizim dermanımız, yine derdimizden başkası değil."
Ama bir hatıra kitabı değil bu. Belleği yardıma çağırarak, hayat ve insan olmak hakkında, acılar sızılar hakkında yeniden yeniden düşünmenin kitabı. "İnsan kalacağız!" ısrarının, "Başın öne eğilmesin!" direncinin kitabı...

Ercan Kesal, İletişim Yayınları

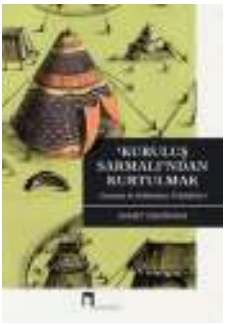

'Kuruluş Sarmalı'ndan Kurtulmak

Osmanlı Cihan İmparatorluğu 400 çadırlık bir göçebe boyun eseri miydi, yoksa Bizans'tan devralınan kurumlar mı bu gösterişli devleti 600 sene yaşattı? Bu ve benzeri argümanlar Osmanlı tarihi çalışmalarının bir yüzyılını şekillendirdi denebilir.
Osmanlı kuruluşunun ilmî bir problem olarak ortaya çıkışı 20. yüzyıla denk düşer. Bu dönemde yurt içi ve yurt dışında hatırı sayılır miktarda eserle mevcut problem aydınlatılmaya çalışılmış; fakat araştırmacıların dayandıkları fikrî temeller yeterince sorgulanmadığı gibi Osmanlı kuruluş problemi ideolojilerin tatbikat sahası olarak kullanılmıştır. Bu düşüncelerden hareketle, Gibbons'tan Wittek'e, Köprülü'den Imber, Kafadar ve İnalcık'a kadar sahaya hâkim olan kuruluş varsayımlarını analize tabi tutan elinizdeki kitapta müellif, "Osmanlı kuruluş sorununun bizatihi kendisi sorundur" tezini işliyor. *'Kuruluş Sarmalı'ndan Kurtulmak*, hem kuruluş tartışmalarının ufkunu açan ve hem de mevcut külliyatı tasvir ve tasnif eden mühim bir eser.

Ahmet Demirhan, Dergâh Yayınları

Ergen Beyin Rehberi

Bütün-Beyinli Çocuk kitabıyla ebeveyn-çocuk ilişkisine yeni bir bakış getiren ünlü nöropsikiyatrist yazar Dr. Daniel J. Siegel, bu kez ebeveynlere, çocuklarının hayatındaki en zorlu gelişim dönemlerinden olan ergenliği bir kazanım hâline nasıl getirebileceklerini gösteriyor.
Ergenliğin özü nedir? Ergenlikte beyin nasıl çalışır? Ergenlik zorluk mudur, yoksa fırsat mıdır? Bu süreç boyunca kullanılabilecek pratik tavsiyeler nelerdir? Ergenlik, zorlu olduğu kadar şaşırtıcı da bir dönemdir. Çünkü beyin, 12-24 yaşlar arasında büyük ve önemli bir değişim geçirir. Bu beyin gelişimi de gençlerin davranışlarını ve ilişkilerini etkiler. Hâliyle birçok ebeveyn, ergenliğe korku ve endişeyle yaklaşır. Halbuki ergenlik, çözülmesi gereken bir problem yahut katlanılması gereken bir zorluklar dönemi değil; aslında bir cesaret ve yaratıcılık kaynağıdır.
Dr. Siegel bu kitapta, kişilerarası nörobiyoloji alanındaki önemli araştırmalara dayanarak, genç beyin fonksiyonlarını anlamanın ebeveynlere çocuklarının hayatında inanılmaz derecede önemli bir büyüme, değişim ve deneyim dönemi olan ergenlikte nasıl yardımcı olabileceğinin heyecan verici yollarını araştırıyor.

Daniel J. Siegel, çev. Yavuz Fahir Zülfikar

Gelenekten Modernliğe Osmanlı

Geleneksel Müslüman, İslâm tarihini İslâm'ın kurulması ve gelişmesi çağlarına karşılık olarak Devr-i Saadet (Devr-i Raşidî) ile Devr-i Osmanî olarak iki merhaleden ibaret görürdü. İslâm dünyası, Osmanlı liderliği altında modern çağa girdi. Dolayısıyla çağdaş İslâm dünyası ve Türkiye'nin bütün yaşadıkları, ancak dört soruya cevapla anlaşılabilir: Osmanlı, nasıl kuruldu, zayıfladı, direndi ve çöktü? *Gelenekten Modernliğe Osmanlı*, bu dört soruya bir bütün olarak cevap sunan, olgular ile fikirlerin etkileşiminde, meşrûiyet krizine yol açan nitel içtimaî değişme süreci ve yeniden meşrûlaştırma teşebbüsü olarak Osmanlı modernleşmesini derinlemesine inceleyen bir eser. *Gelenekten Modernliğe Osmanlı*, derin bir perspektiften akıcı bir Türkçeyle yapılan bir Osmanlı modernleşmesi incelemesinin ötesinde metodolojik ve entelektüel değeriyle temayüz eden bir eser. Bedri Gencer, "vusûl için usûl" kaidesince özelde modernleşme, genelde Osmanlı modernleşmesi incelemesi için kavramsal ve teorik birikime ciddi katkı yaptığı gibi, temel kavramların izini sürerek ilim/amel, norm/ olgu, sebat/değişme (din, tarih, modernlik) ayrımlarının belirlediği meşrûiyet gerilimi içinde dinin kolektif tecrübesini gösteren eşsiz bir entelektüel perspektif sunuyor.

Bedri Gencer, Ketebe Yayınevi

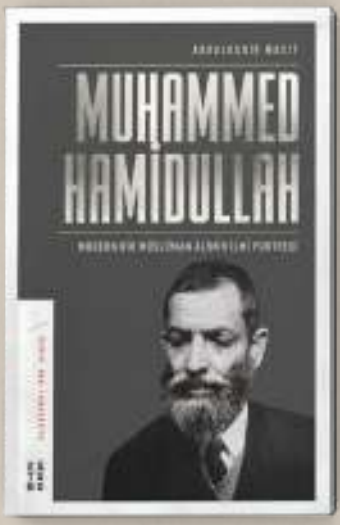

Hamidullah'ın, din, nübüvvet, hilafet, yönetim, İslam iktisadı, tarih ve öteki meselesi hakkındaki fikirlerini bütünlüklü incelemek, bize, İslam'ın modern çağa teklifleri hususunda bir kavrayış kazandıracaktır. Bu eser, bu kavrayış ile Hamidullah'ı daha yakından tanımaya vesile olacaktır.

Bugün ahlâkın fâili olarak insan, iyinin yitirildiği ve ahlâkın asli sorusunun unutulduğu bir bireysel ve toplumsal hayata mahkûm olmakla sınanmaktadır. Bu sebeple bu kitapta tanım, anlam ve eylem olarak iyiye ulaşmanın bir çerçevesi çıkarılmakta, ahlâki farkındalık, tecrübe ve kararların oluşum süreci tartışılmaktadır.

Göçler çağını yaşıyoruz!

Bu kitap, konuyu kuramsal temeller ve güncel veriler ışığında bütüncül bir şekilde ele alan temel bir başvuru kaynağı olarak hazırlandı. Bu bağlamda çalışma, araştırmacılar, öğrenciler ve konuya ilgi duyan okuyucular için nitelikli bir başlangıç çerçevesi sunmayı amaçlıyor.

ketebe com ketebe ketebe ketebe

KETEBE

Ruhun Sınır Bölgeleri

Ezelî hikmet kendisini sürekli kutsal kitaplar, doğa ve insanın içsel tecrübesi yoluyla tezahür ettirir, ancak farklı dillere, renklere, kültürel kalıplara, bilişsel şemalara, dinsel formülasyonlara bürünerek. Dolayısıyla o, tüm farklılıkların gerisinde duran birliktir. Ne var ki modern tecrübe doğada ve insanların dünyasında güvenilir, doğru ve gerçek sayısız keşfin ve inşanın aracı olan aklı ve bilimi istisnasız en güvenilir rehber ve nihai ve tek hüküm sahibi kılarak ve böylelikle görünenin gerisindeki asıl gerçekliği yok sayarak hem gerçeklik vizyonumuzu daraltmış hem de insanın varoluşsal anlamını ve bütünlüğünü yabancılaşmaya kurban etmiştir. Bir bakıma, akılsallık ve bilimsellik kaygısı, insanın ezelî ve asli hikmetle olan bağını inkar yoluyla koparmış ve Martin Buber'in tasviriyle, Tanrı'yla insan arasına girerek Tanrı tutulmasına sebebiyet vermiş, insanları köksüzlüğe mahkum etmiştir. Bu kitap, Tanrı'nın suretinde yaratılan ama modernleştikçe asli suretine yabancılaşan ve köklerini unutan insanı, manevi tahayyül, kutsal duygu, kalp, manevi akıl gibi daha yüksek yetiler aracılığıyla maddi ve manevi dünya arasındaki sınır bölge olan berzaha/ruhun sınır bölgelerine seyahate, yeniden asli suretini hatırlamaya ve köklerinde unutulmuş ve üzeri küllenmiş olan ilahi közü tekrar kor aleve döndürmeye davet etmektedir.

John A. Herlihy, çev. Abdüllatif Tüzer, İnsan Yayınları

İş Yerinde Merhamet

İş Yerinde Merhamet alanının en yetkin akademisyeni Jane Dutton ile merhamet alanının önemli araştırma ve uygulama merkezlerinin yöneticisi Monica Worline'ın beklenen kitabı. Yıllardır süren merhamet araştırmalarının sonuçları bu kitapta kapsamlı, çok boyutlu ve derinlemesine bir biçimde okuyucu ile paylaşılıyor. Merhametle alakalı kavramlar ve kuramlar, hem bireysel hem de örgütsel düzeyde günlük hayattan örnekler, uygulamaya dönük tasarım ilkeleri, testler, kişiyi düşünmeye davet eden sorular ve planlar ile şehre ve örgütlere indiriliyor. Yazarlar, bir süreç olarak merhameti inceleyerek kavrayışımızı derinleştiriyor. Merhamet duygusu etrafında örülü bu çalışmada, örgütsel davranış ve yönetim alanlarının önde gelen kavramları benzeri az bulunur zenginlikte bir içerikle okuyucuya sunuluyor. Kitap, işletme alanında hızla yayılan olumlu örgütsel davranış akımına bir giriş metni olma niteliği kazanıyor. *İş Yerinde Merhamet*, dünyayı nasıl bulduğumuzdan daha iyi bırakabileceğimiz sorusuna, bunun ancak merhamet duygusu ile mümkün olabileceği cevabını veriyor.

Jane E. Dutton , Monica C. Worline, çev. Hatip Yetimoğlu, Albaraka Yayınları

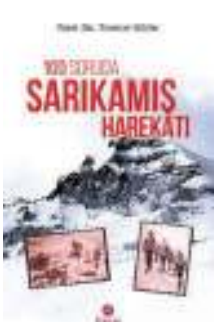

100 Soruda Sarıkamış Harekâtı

Sarıkamış harekâtı 22 Aralık 1914-4 Ocak 1915 tarihleri arasında Enver Paşa komutasında icra edildi. Ruslara kaybedilen toprakları geri almak, Kafkasya ve Türkistan'ı ele geçirip Çarlık Rusya'sını parçalayarak büyük "Turan ideali"ni gerçekleştirmek gibi askerî ve siyasî açıdan büyük hedefleri vardı harekâtın. Ancak kış şartları göz önüne alınmadan yapılan bu harekât, Türk tarihinde benzeri görülmemiş ağır bir mağlubiyetle sonuçlandı. Enver Paşa, büyük hayal kırıklığı yaratan Sarıkamış bozgununu halktan ve kabine üyeleri dâhil bütün yetkili makamlardan sakladı. Sarıkamış'ta büyük bir zafer kazandığını açıkladı. Katı bir sansür uygulanan Türk basını, savaşın sonuna dek tek satır bile yazamadı. Savaş bittiğinde, Enver Paşa ülkeyi savaşa sokan diğer kabine üyeleriyle birlikte yurt dışına kaçtı. İşgalci İngilizler gibi muhalifler de rövanş peşindeydi. Bu süreçte Sarıkamış bozgunu, Enver Paşa'ya karşı yürütülen propagandanın önemli kozlarından biri oldu. Bu kitap, bir hezimet olduğu kadar, aslında büyük bir fedakârlık ve kahramanlık destanı da olan Sarıkamış harekâtının safahatını, Türk ve Rus kaynaklarına dayanarak anlatıyor. Harekât hakkında merak edilen hususları 100 maddede toplayarak "Aslında Sarıkamış'ta ne oldu?" temel sorusuna cevap arıyor.

Tuncay Öğün, Rumuz Yayınları

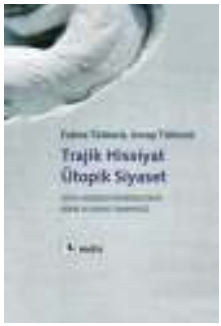

Trajik Hissiyat Ütopik Siyaset

"Hakikatin çölünde yaşamakla başa çıkamadığımız, giderek hakikat sonrasının nihilizminde kaybolduğumuz, herhangi bir ahlaki edimin ardında hınzır bir zekâ gösterisi olarak çıkar aradığımız, duygusuz ve hesapçı siyasi ve şahsi adımlarımızı ya apaçık bir zorlamayla herkesin iyisiymiş gibi sunduğumuz ya da umursamaz bir pişkinlikle kısmi çıkarımızı maksimize etmenin en insani tavır olduğunu varsaydığımız, iyiye olan inancımızı yitirdiğimiz gibi iyi arayışı içinde olanları da mahkûm edip alaya aldığımız bir zamanda kendisini hakikate adamış bir filozofa, J.-J. Rousseau'ya dönmek çok mu yersiz?" Düşünce tarihinde önemli bir yer tutan Rousseau'yu modern incelemelerin ışığında okuyan yazarlar, filozofun bugün siyaset üstüne düşünenlere neler söyleyebileceğini araştırıyorlar. İndirgemeci yorumların karşısına düşünürün külliyatından hareketle bütünlüklü bir tablo çıkarıyorlar. İnsanın özü itibariyle kötü olduğu fikrini reddeden Rousseau, ne gibi kötülükler işlerse işlesinler, insanların aslında "erdemli" davranışlara kâdir olduğunu kabul eder. Peki kötülük de yapan bu varlıklar hangi koşullarda "iyi", "erdemli" olur ve tahakküm ilişkisi kurmadan birlikte yaşarlar? Kitap, böylece Rousseau'nun eşitliğe dayalı ve ortak çıkarı gözeten toplum fikrini enine boyuna tartıyor; hem "trajedi"yi hem de "ütopya"yı, hem filozofu hem de bugünü yeniden düşünmeye çağırıyor bizi.

Fatma Tütüncü, Koray Tütüncü, Metis Yayınları

Kvaidan Tuhaf Şeylere Dair Hikâyeler, büyük bir kısmı Japon, birkaçı ise Çin kaynaklı on yedi "tuhaf hikâye" ve kelebekler, karıncalar ve sineklere dair 3 incelemeden oluşuyor. Titiz çevirisi ile Ketebe'de.

Şair Zafer Acar, Sezai Karakoç'a ve 1950'lerden bu yana Türk şiiri üzerindeki etkisi hep çok konuşulan İkinci Yeni'ye, yepyeni bir gözle bakmayı teklif ediyor. Şiirin ve eleştirinin merkezinden gelen bu teklif, her halükârda cesur ve dikkate değer.

Şair Hakan Arslanbenzer, daha önce *Üç Sütun* başlığıyla yayımlanan ve edebiyat dünyasında hayli ilgi gören kitabını gözden geçirip, yeni yazılar ekleyerek yeniden yayına hazırladı. Ketebe Yayınları eleştiri dizisinden çıkan *Türk Edebiyatının 3 Sütunu: Şiir, Hikaye, Eleştiri*, Aralık ayında raflarda yerini aldı.

ketebe.com ketebe ketebe ketebe

KETEBE

Dünyadan Kitaplar

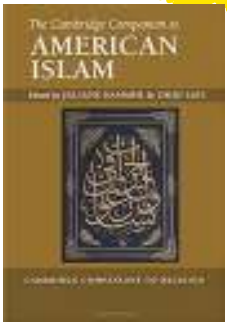

Amerikan İslamı

The Cambridge Companion to American Islam kitabı, Amerika'da yaşayan Müslümanlar ve onların İslam yorumu üzerine araştırma yapıyor ve bu konuya bilimsel bir bakış sunuyor. Kitap, okuyucuya Amerika'daki Müslümanların yüzyıllardır Amerika'da yaşadıkları zorluklar, yüz yüze kaldıkları tartışmalar ve karşılarına çıkan fırsatlar hakkında kapsamlı bir okuma yapma imkânı sunuyor. Juliane Hammer ve Omid Safi tarafından editörlüğü yapılan bu kitap aynı zamanda Amerikan Müslümanlarının karşılaştıkları ve hem evrensel bir geleneğe hem de yerel bağlamlarının özelliklerine dayanan karmaşık kimlikleri inşa etmede yaşadıkları sayısız zorluklara cevap vermede kullanabilecekleri yaratıcı çözüm yollarını da içeriyor. Amerika'daki Müslüman kölelerin tarihinden başlayarak günümüze kadar Amerika'daki Müslümanların tarihinin genel bir haritasını çıkaran kitap, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki hukuk ve eğitim sistemine de değiniyor ve Müslümanların burada ne derece kendilerine yer bulabildiklerine dair bir analiz yapıyor. Nihayetinde bu kitap, serideki diğer kitaplar gibi Amerika'daki Müslümanların tarihi, günümüzdeki durumu, devlet karşısındaki pozisyonu, kurumlara entegresi gibi konularda okuma yapmak isteyen herkes için baş ucu eseri niteliğinde.

The Cambridge Companion to American Islam, ed. Juliane Hammer ve Omid Safi, Cambridge University Press, 2013, 386 s.

Oryantalizm'i Okumak

Edward Said'in çalışmalarının geniş kapsamlı tartışmasına dayanan bu yeni çalışma, *Oryantalizm*'in Arap ve Avrupalı âlimler arasında kabulü de dâhil olmak üzere birçok disiplinde yol açtığı tartışmaların entelektüel tarihini ele alıyor. Kitabın "Okura" isimli bölümünde Varisco şöyle söylüyor: "Önünüzde bir kitap hakkında yazılmış iki kitap yer alıyor." Varisco'nun bir kitap diye atıfta bulunduğu kitap tabii ki Edward Said'in meşhur kitabı *Oryantalizm*. Diğerleri ise ise *Oryantalizm* hakkında yapılmış eleştirileri de içeren bir anlatı ve tüm referansların titiz bir şekilde kayda geçirildiği son notlar ve kaynakça kısmı. Varisco'nun kitabı, hakkında sonradan yazılmış olanların ışığında *Oryantalizm*'in kapsamlı bir değerlendirmesini yapan ilk kitap. Varisco, Said'in kitabının ilk yayımlandığı zamanlarda çığır açıcı olduğunu kabul etmesine rağmen, Said'in metodolojisini sıkıntılı buluyor, tarih bilgisinin yetersiz olduğunu söylüyor ve vardığı sonuçları da kasıtlı olmakla itham ediyor. Bu yönden kitap, Said'in pek çok hayranını kızdıracak nitelikte. Tabii bu durum, kitabın geniş bir okur kitlesini hak eden, önemli ve etkileyici bir şekilde belgelenmiş bir çalışma olduğu gerçeğini değiştirmiyor.

Reading Orientalism: Said and the Unsaid, Daniel Martin Varisco, University of Washington Press, 2007, 501 s.

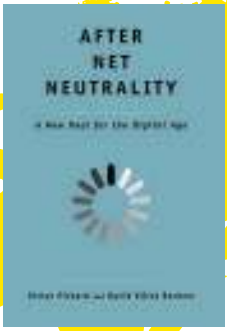

Ağ Tarafsızlığından Sonra

Bu kitap, ağ tarafsızlığının provokatif bir analizini yapıyor ve çevrimiçi iletişimi demokratikleştirme çağrısında bulunuyor. Yazarları tarafından kısa ve öz bir şekilde kaleme alınan bu kitap, hem ağ tarafsızlığının tarihini bize aktarıyor hem de geçmiş politikalardan haber veriyor. Kitabın yazarları Victor Pickard ve David Elliot Berman'a göre, internet hizmetini bir emtia olarak değil, yirmi birinci yüzyılda demokratik toplumu sürdürmek için gerekli bir kamu yararı olarak görmemiz gerekiyor. Onlar,ağ tarafsızlığına yapılan tehdidi Google gibi dijital canavarlar ile Comcast gibi internet servis sağlayıcıları arasındaki bir çatışmadan ziyade, kamusal alanı ticarileştirmek ve demokrasi için gerekli olan fikirlerini özgürce dile getirmeyi baltalamak için yapılan daha geniş bir projenin bir parçası olarak yeniden tanımlamayı hedefliyorlar. Bu kitabı okuyanlar, kitabın sonuna geldiklerinde ağ tarafsızlığı savaşının temelini oluşturan kavramları daha iyi anlamış olacaklar.

After Net Neutrality, Victor Pickard and David Elliot Berman, Yale University Press, 2019, 192 s.

ZOR OLANDAN KOLAYA, KARMAŞIKTAN SADE OLANA

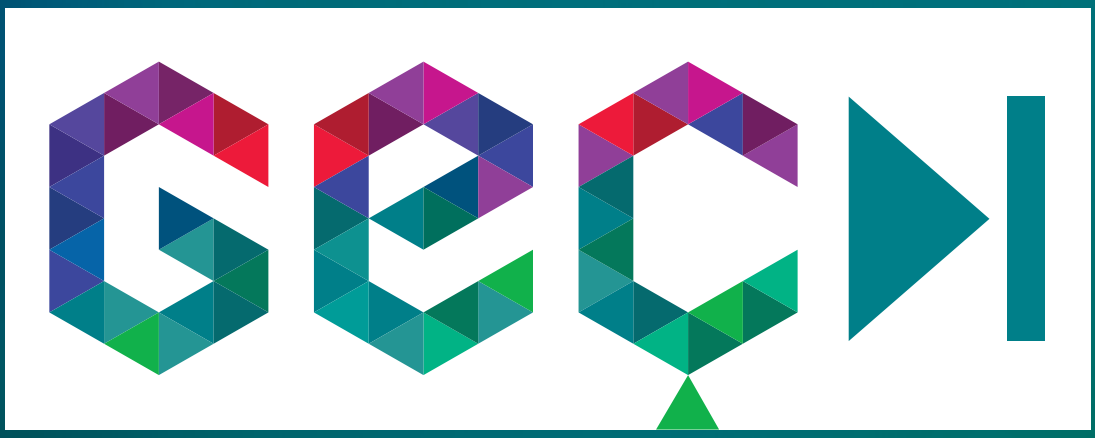

Senin Bankan'a geç, rahat et.

Senin Bankan

Kolay, sade, dijital banka

Başvuru için: **seninbankan.com.tr**

ANDROID APP ON Google play

Available on the iPhone App Store

Senin Bankan bir KUVEYTTÜRK markasıdır.

A STAR ALLIANCE MEMBER

YEPYENİ BİR YIL YEPYENİ KEŞİFLER

2020'de bizimle keşfedebileceğiniz tam 126 ülke var.
Mutlu yıllar.

TURKISH AIRLINES

FİNLANDİYA